

29.12.2022

EOAK/3166/2021

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Saksin

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Riikka Jackson

LAPSEN KIELELLISTEN OIKEUKSIEN, YHTEYDENPIDON JA PERHEEN JÄLLEENYHDISTÄMISEN SUUNNITTELEMISEN TOTEUTTAMINEN

1 KANTELU

Kantelija pyysi tutkimaan A:n kuntayhtymän, lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijä B:n (jälj. sosiaalityöntekijä) sekä perhehoitajien menettelyä hänen lapsensa sijaishuollon järjestämisessä ja sen toimeenpanossa. Kantelu on tehty C:n kaupungin kantelijalle tarjoaman perhetyöntekijän avustuksella.

Kantelun mukaan A:n kuntayhtymään kuuluvan D:n kunnan sosiaalityöntekijä ei ole tukenut kantelijan lapsen äidinkielen englannin osaamista eikä lapsen ja kantelijan välistä suhdetta ole ylläpidetty ja edistetty. Lapsella ja kantelijalla ei sosiaalityöntekijän menettelyn johdosta ole enää yhteistä kieltä. Kantelija on yrittänyt pyytää lapselle tukea äidinkielen harjoitteluun, mutta sosiaalityöntekijä ei ole siihen suostunut lukuisista pyynnöistä huolimatta.

Kantelun mukaan kantelijan ja hänen lapsensa välistä yhteydenpitoa on rajoitettu monin eri tavoin. Yhteydenpidon rajoituksista ei ole tehty lastensuojelulain edellyttämiä kirjallisia päätöksiä. Kun lopulta yksi päätös on tehty, ei kantelijaa ole kuultu asianmukaisesti ennen päätöksentekoa.

Kantelussa tuodaan esille, että lapsen perhehoitaja on tehnyt kantelijasta perusteettomia lastensuojeluilmoituksia, jotka ovat johtaneet kantelijan ja hänen lapsensa välisten tapaamisten rajoittamiseen. Kantelun mukaan lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on sanonut, ettei lastensuojelulaki edellytä rajoituspäätöksen tekemistä tällaisessa tilanteessa.

Kantelun mukaan kantelijan ja hänen lapsensa yhteydenpitoa on rajoitettu koko lapsen sijoituksen ajan rajaamalla tapaamisia kaikilla mahdollisilla tavoilla sekä vastaamalla kieltävästi kantelijan pyyntöihin esimerkiksi loma-aikojen pidemmistä tapaamisista. Syinä kieltäytymiseen on kantelun mukaan mainittu muun muassa sijaisperheen lomasuunnitelmat, sijaisperheen vierailut sukulaisten luona ja liian myöhäinen pyynnön esittäminen. Myös yhteydenpitoa puhelimitse on pyritty rajaamaan minimiin koko sijoituksen ajan.

Kantelun mukaan lapsi oli 3-vuotias, kun kantelija joutui hänestä eroon. Nyt hän on 8-vuotias ja koko tämän ajan yhteydenpitoa on pyritty rajaamaan niin vähäiseksi, kuin mahdollista.

Kantelun mukaan sosiaalityöntekijä on kolmena eri ajankohtana ilmoittanut tekstiviestillä, että kotitapaamiset lopetetaan ja syyksi on kerrottu eri syytöksiä, joita sosiaalityöntekijä on kuullut 8-vuotiaalta lapselta. Sosiaalityöntekijä ei ole kantelun mukaan antanut kantelijalle tilaisuutta kertoa, että syytökset eivät pidä paikkaansa, vaan hän on ilmoittanut viestillä, että jos kantelija haluaa keskustella asiasta, hän voi ilmaista kantansa seuraavassa verkostopalaverissa 2–3 kuukauden kuluttua. Kantelun mukaan ensimmäinen rajoitustoimi tehtiin hallinto-oikeuden käsittelyn aikaan ja se kesti useita kuukausia, mutta kirjallista päätöstä asiasta ei tehty, eikä kantelijaa kuultu asiassa. Sama toistui kantelun mukaan syksyllä 2020, jolloin yhteydenpitoa rajoitettiin useita kuukausia ilman kirjallista päätöstä, eikä kantelijaa kuultu asiassa.

Kantelija kertoo kantelussaan, ettei tunne suomalaista järjestelmää, mutta hänen tietoonsa on sittemmin tullut, että kaikista yhteydenpidon rajoittamistoimista olisi kuulunut tehdä valituskelpoinen kirjallinen päätös ja järjestää asianmukaiset kuulemiset. Kantelun mukaan päätöksiä ei kuitenkaan ole tehty, eikä kuulemisia järjestetty.

Kantelija arvostelee myös tapaamisten järjestämistä valvottuina, niiden toimeenpanoa sekä sitä, että sosiaalityöntekijä oli kertonut lapselle, että kantelijan kanssa on 13.4.2021 tapaaminen, vaikka sosiaalityöntekijä on tiennyt, ettei kantelija ole suostunut tähän sosiaalityöntekijän järjestämään valvottuun tapaamiseen.

Kantelun mukaan lapsen perhehoitaja on omalla toiminnallaan rajoittanut kantelijan ja hänen lapsensa tapaamisia ja puhelimitse tapahtuvaa yhteydenpitoa. Kantelun mukaan sosiaalityöntekijällä on ollut tieto tästä menettelystä, mutta siihen ei ole puututtu.

Kantelussa kerrotaan, että C:n kaupunki on myöntänyt kantelijalle perhetyöntekijän palveluja. Perhetyöntekijät ovat olleet kantelijan mukana lapsen asioita koskevassa verkostopalaverissa tammikuussa 2021, jolloin viimeisin (ilman päätöksentekoa tapahtunut) tapaamisten rajoittamistoimi lopetettiin. Kantelun mukaan palaverissa kantelijan perhetyöntekijä kysyi sosiaalityöntekijältä, mitä hän haluaa kantelijan tilanteessa tapahtuvan, jotta kotiinpäin työskentely voitaisiin aloittaa ja sosiaalityöntekijä on vastannut vaativansa aktiivisempaa yhteydenpitoa äidiltä. Kantelun mukaan yhteydenpitoa oli kuitenkin koko edellisen vuoden ajan rajoitettu laittomasti. Palaverissa sovittiin, että kantelija saa soittaa lapsensa puhelimeen päivittäin ja perhetyöntekijöiden käyntien yhteydessä kerran viikossa kantelija soittaa heidän avustuksellaan. Kantelun mukaan sosiaalityöntekijä vaati päivittäistä yhteydenpitoa.

Kantelun mukaan heti mainitun palaverin jälkeen sijaisperhe aloitti yhteydenpitoa rajoittavat toimet. Kantelijalta vaadittiin päivittäinen soitto, mutta perhehoitaja alkoi estää hänen soittojaan. Kantelun mukaan aluksi kantelijan soittaessa lapselleen perhehoitaja keksi tekosyyn lopettaa puhelun kesken. Syiksi esitettiin muun muassa lapsen ruoka-aika, lapsi leikkii kaverin kanssa sekä perhehoitajan näkemys siitä, ettei kantelija ja/tai lapsi keskittynyt tarpeeksi puheluun. Kantelun mukaan näin jatkui useita viikkoja. Tämän jälkeen oli monta päivää kestäviä taukoja, joiden aikana lapsi ei vastannut puheluihin ollenkaan.

Kantelun mukaan kahtena eri viikonloppuna oli tilanne, jolloin lapsi ei vastannut puheluihin koko viikonloppuna. Sunnuntaina kantelija on lähettänyt perhehoitajalle viestin, jossa hän kysyi, miksei puheluihin vastata. Perhehoitaja on kertonut syyksi muun muassa, että lapsi on mummolassa ja hänellä ei ole puhelinta mukana tai että sijaisperhe on mökillä, eikä lapsen puhelin ole mukana. Kantelija on tuolloin kysynyt perhehoitajalta, voiko hän puhua lapsensa kanssa perhehoitajan puhelimella, koska ei ollut saanut häntä kiinni koko viikonloppuna. Kantelun mukaan perhehoitaja vastasi, että se ei käynyt, koska lapsi oli leikkimässä. Vastaavan kaltainen tilanne toistui kantelun mukaan kaksi viikkoa myöhemmin, jolloin kantelija ei saanut lastaan kiinni koko viikonlopun aikana.

Kantelun mukaan kantelijan perhetyöntekijät päättivät olla yhteydessä sosiaalityöntekijä B:hen, joka on kertonut, ettei ollut tietoinen sijaisperheen toiminnasta. B kertoi myöhemmin kysyneensä asiaa sijaisperheeltä, joka oli tuonut esiin, että heidän näkemyksensä mukaan palaverissa sovittu yksi puhelu päivässä oli liikaa, ja he olivat siitä syystä päättäneet ottaa omatoimiset yhteydenpidon rajoittamistoimet käyttöön.

Kantelun mukaan sijaisperheen asenne kantelijaa kohtaan on koko sijoitushistorian ajan ollut epäasiallista ja epäammattillista. Kantelun mukaan sijaisperhe ja sosiaalityöntekijä yhdessä syyttivät kantelijaa liiallisesta yhteydenpidosta, vaikka vain kuukausi aiemmin sosiaalityöntekijä oli vaatinut kantelijalta aktiivisempaa yhteydenpitoa. Perhehoitaja on verkostopalavereissa kantelun mukaan pyöritellyt silmiään ja puuskahdellut kantelijan yrittäessä tuoda esille omia näkemyksiään.

Kantelija tuo esille hänellä olevan huolta siitä, että sijaisperheen asenne kantelijaa kohtaan vaikuttaa myös lapsen asenteeseen kantelijaa kohtaan. Esimerkkinä tästä on puhelu lapsen kanssa, jossa lapsi puhuu kantelijalle ivallisesti suomen kielellä ja naureskelee hänelle. Taustalla kuului, miten sijaisperheen äiti nauroi lapsen mukana. Kantelijan perhetyöntekijä on kuullut puhelun. Kantelun mukaan perhehoitaja ei ole puuttunut kantelijan lapsen käytökseen.

Myöskään sosiaalityöntekijä ei ole puuttunut asiaan, vaikka kantelija on toistuvasti kertonut hänelle huolistaan. Kantelija pelkää, että sijaisperheen avoimen vihamielinen suhtautuminen vaikuttaa siihen, että lapsi on kertonut paikkansa pitämättömiä asioita tapaamisista.

Kantelun mukaan kantelija on tuonut sosiaalityöntekijälle esille, että lapsi on ollut tapaamisilla puutteellisessa vaatetuksessa ja kantelija on tapaamisessa käynyt ostamassa lapselle uudet kengät, jotta he voivat ulkoilla. Lisäksi lapsella on ollut päässään kolme viikkoa aiemmin kantelijan tekemät letit, joita ei ollut avattu eli hiuksia ei ollut pesty kolmeen viikkoon.

Kantelun mukaan kantelijalle ei ole annettu tosiasiallisesti mahdollisuutta osallistua lastensuojelun työskentelyyn. Kantelijan mukaan tapaamiset sosiaalityöntekijän kanssa on lisäksi järjestetty siten, ettei hänen äidinkieltänsä englannin kieltä ole huomioitu. Tapaamisista on usein puuttunut tulkki, tai etäyhteydet ovat olleet niin huonolaatuisia, ettei keskustelu ole onnistunut. Kantelija kokee, ettei hän ole tullut kuulluksi tai kohdelluksi oikeudenmukaisesti.

Kantelun mukaan sosiaalityöntekijä on käyttäytynyt epäasiallisesti ja loukkaavasti kantelijaa kohtaan. Sosiaalityöntekijä tuo jatkuvasti kantelijalle esille, ettei hän ole kykenevä äidiksi tyttärelleen historiansa takia. Sosiaalityöntekijä toistelee kantelun mukaan palaverissa sitä, että lapsi pitää perhehoitajaa äitinään eikä sosiaalityöntekijän mukaan lapselle ole tärkeää hyvä äitisuhte biologiseen äitiin. Sosiaalityöntekijän mukaan lapsi haluaa olla suomalainen. Sosiaalityöntekijä on kertonut kantelijalle tekstiviesteillä, että lapsi ei halua tulla tapaamisiin, ja käyttänyt tätä perusteena toistuviin mittaviin rajoitustoimiin.

Kantelussa tuodaan esille myös kantelijan kotikunnan C:n kaupungin tekemä lastensuojeluilmoitus, joka koski perhehoitajan menettelyä. Kantelun mukaan A:n kuntayhtymän viranhaltija ei keskustellut kantelijan kanssa lastensuojeluilmoituksesta, eikä lastensuojeluilmoitusta ole käsitelty A:n kuntayhtymässä ollenkaan.

Kantelussa on arvosteltu myös kantelijan lapselle määrätyn edunvalvojan menettelyä ja on arvioitu edunvalvojan toiminnan olevan lapsen edun vastaista.

Kantelussa vielä tuodaan esille, ettei kantelija ole saanut helmikuussa 2021 tekemäänsä muistutukseen vastausta. Kantelijan mukaan hän on vaatinut tässä muistutuksessa muun muassa sosiaalityöntekijän vaihtamista, sijaishuoltopaikan muuttamista sekä hyvää kohtelua ja asianmukaista asioiden käsittelyä. Näihin vaatimuksiin ei ole annettu vastausta.

Kantelun mukaan kantelijalle ei ole selvitetty hänelle kuuluvia oikeuksia, kuten esimerkiksi oikeutta luonapitokorvaukseen. Kantelija on saanut tietää oikeudestaan luonapitokorvaukseen vasta vuonna 2021 C:n kaupungin perhetyöntekijältä. Kantelun mukaan sosiaalityöntekijä on sanonut kantelijalle, että kun kyse on hänen lapsestaan, on myös taloudellinen vastuu hänen.

Kantelun mukaan C:n kaupungin tarjoamat perhetyöntekijät tuovat lapsen sosiaalityöntekijälle jatkuvasti esille sitä, että kantelijan vanhemmuudesta ei ole huolta, vaan hän elää tavallista lapsiperhearkea toisen lapsensa kanssa. Sosiaalityöntekijä ei kuitenkaan suostu huomioimaan tämänhetkistä tilannetta, vaan vetoaa aina kantelijan historiaan. Tästä historiasta on kuitenkin jo viisi vuotta aikaa, ja perheen arki on ollut tasaista ja normaaliarkea jo usean vuoden ajan. Siitä huolimatta kotiinpäin työskentelyä ei ole suostuttu aloittamaan.

Kantelussa todetaan, että jos kantelija saisi tukea yhteyden rakentamiseen lapseensa, tilannetta pystyttäisiin vielä korjaamaan. Kantelija haluaisi mahdollisuuden tutustua lapseensa aidosti ja ilman jatkuvia rajoitustoimia ja ennakoasenteita. Lapsi on vielä nuori ja kantelija uskoo, että tiiviillä kotiinpäin työskentelyllä suhde saataisiin toimimaan. Kantelun mukaan sosiaalityöntekijä on kuitenkin useita kertoja kertonut kantelijalle, että koska lapselle on muodostanut äitisuhde sijaisäitiin, sitä ei voi enää muodostaa biologiseen äitiin.

2 SELVITYS

Pyysin A:n kuntayhtymää antamaan asiassa lausunnon ja liittämään siihen lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijä B:n selvityksen.

Lausuntoon pyydettiin lisäksi liittämään:

- lapsen sijoitusta koskevat päätökset
- rajoituspäätökset
- kantelijan mainitsema muistutuskirje ja selvitys siihen annetusta vastauksesta
- selvitys siitä, miten vaatimusta sijaishuollon muuttamisesta on käsitelty
- edunvalvojaa koskeva päätös
- selvitys siitä, miten A:n kuntayhtymä on tehnyt yhteistyötä C:n kaupungin kanssa
- lasta koskevat asiakassuunnitelmat perhehoidon ajalta.

Lisäksi pyysin erityisesti selvitystä siitä, miten asiassa on suunniteltu yhdessä kantelijan kanssa perheen jälleenyhdistämistä ja miten tätä suunnitelmaa on toimeenpantu.

Pyysin erikseen C:n kaupungilta selvitystä siitä, millä tavoin C:n kaupunki on tehnyt yhteistyötä A:n kuntayhtymän kanssa, ja millä tavoin sosiaalityössä ja kantelijalle järjestetyssä perhetyössä on tuettu kantelijaa myös silloin, kun hän on tavannut perhehoitoon A:n kuntayhtymän alueelle sijoitettua lastaan.

Pyysin C:n kaupunkia liittämään selvitykseen kantelijan sosiaalityöntekijän ja perhetyöntekijöiden selvitykset, perhetyöstä laaditut asiakaskirjaukset, voimassa olevan asiakassuunnitelman, kirjoituksessa mainitun lastensuojeluilmoituksen sekä kantelijaa koskevat päätökset.

Käytettävissäni on ollut myös seuraavat asiakirjat:

- Hallinto-oikeuden huostaanon purkuhakemusta koskeva päätös 18.8.2020
- Aluehallintoviraston kantelun siirtoa koskeva kirje, jolla asian käsittely on siirretty aluehallintovirastolta oikeusasiamiehelle. Kantelija oli tehnyt samansisältöisen kantelun aluehallintovirastolle.
- Kantelijan oleskelulupia koskevia asiakirjoja
- Sosiaalityöntekijän kantelijasta tekemä rikosilmoitus ja sen käsittelyä koskevat asiakirjat
- Kantelijan asianajajan antamat lausumat, asianajajan tekemä rikosilmoitus sosiaalityöntekijästä sekä hallinto-oikeudelle tehdyt valitukset ja kopio asianajajan ja sosiaalityöntekijän välisestä sähköpostista 18.2.2022
- Kopioita kantelijan ja sosiaalityöntekijä B:n välisistä sähköpostiviesteistä
- Yhteydenpidon rajoittamista koskeva hallinto-oikeuden päätös 18.11.2021
- Lapsen asiakaskertomus koko sijoituksen ajalta
- Huostaanon lopettamista koskeva viranhaltijan tekemä kielteinen päätös 18.8.2022

3 RATKAISU

3.1 Tutkinnan rajaus

Perustuslain 109 §:n mukaan eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

En tässä päätöksessäni ota kantaa siihen, onko lapsen ja hänen vanhempansa väliselle yhteydenpidon rajoittamispäätökselle tai lapsen huostaanotolle ja sen jatkamiselle ollut perusteita, koska kyseiset asiat kuuluvat tuomioistuimen päätösvaltaan.

Tuomioistuinten riippumattomuuden vuoksi oikeusasiamies ei tutki asioita, jotka voidaan saattaa tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 3 §:n mukaan oikeusasiamies ei käsittele kantelua, joka koskee yli kaksi vuotta vanhaa asiaa, ellei siihen ole erityistä syytä. Tässä tapauksessa olen katsonut, että on minulla erityinen syy tutkia omana aloitteenani myös kantelijan lapsen avohuollon sijoitukseen liittyviä menettelyitä (jakso 3.12) sekä menettelyä lapsen huostaanotossa (kohdassa 3.13), vaikka kyseisistä tapahtumista on kulunut yli kaksi vuotta. Olen tehnyt tätä koskevan arviointini A:n kuntayhtymän laatimien ja minulle toimittamien asiakasasiakirjojen perusteella.

Olen myös muissa ratkaisun kohdissa ottanut tarpeen mukaan huomioon asiakirjaselvitystä yli kahden vuoden takaa.

Totean, että olen saanut tämän kantelun käsittelyn yhteydessä laajan asiakirjaselvityksen. Tämä ratkaisu ei kuitenkaan ole tyhjentävä arvio kaikesta A:n kuntayhtymän menettelystä kantelijan ja hänen lapsensa asiassa.

3.2 Lapsen äidinkielen ylläpitäminen ja opetus

3.2.1 Kantelu

Kantelussa kerrotaan kantelijan kommunikoivan pääsääntöisesti englannin kielellä.

Kantelun mukaan kantelijan lapsi on otettu huostaan ja sijoitettu suomenkieliseen perheeseen, eikä hänen äidinkielen taitoansa ole tuettu millään tavalla. Tämä on johtanut siihen, että kantelijalla ja hänen lapsellaan ei ole enää yhteistä kieltä ja kommunikointi on haastavaa.

Kantelija on yrittänyt toistuvasti pyytää lapselle tukea äidinkielen harjoitteluun, mutta sosiaalityöntekijä ei ole siihen suostunut kantelijan lukuisista pyynnöistä huolimatta.

3.2.2 Saatu selvitys

A:n kuntayhtymän lausunto

Minulle toimitetussa A:n kuntayhtymän antamassa lausunnossa ei ole lausuttu lapsen äidinkielen ylläpitämisestä mitään.

Sosiaalityöntekijän selvitys

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä B toteaa antamassaan selvityksessä aiheesta seuraavaa:

”Äiti tuo ilmi kantelussaan, että lapsen äidinkielen taitoa ei ole tuettu. Lapsen mentyä sijaisperheeseen syksyllä 2015 hän puhui englantia. Lapsen puhe ja kieli olivat kehittymässä ja sanavarasto lisääntyi. Perheessä on englannin kielen taitoisia ja lapsi ohjattiin tietoisesti katsomaan esimerkiksi englanninkielisiä lastenohjelmia. Lapsi ei kuitenkaan alkanut puhumaan englantia ja hän omaksui suomen kielen tosi nopeasti. Lapsen tunnekieli on nyt suomi. Lapsi oli kertonut perheneuvolassa keväällä 2020, että hän on suomalainen ja hän haluaa puhua suomea. Lapsella on nyt koulussa englanti oppiaineena. Äitiä on ohjattu useammankin kerran opiskelemaan suomen kieltä, jotta kommunikointi lapsen kanssa olisi helpompaa. Tällä hetkellä kieliongelma osaltaan estää kommunikointia ja vuorovaikutusta äidin kanssa. Toisaalta taas lapsen nopea suomen kielen oppiminen edistää lapsen koulunkäyntiä ja kavereiden kanssa kommunikointia.”

Asiakassuunnitelma 29.1.2016

Lapselle 29.1.2016 laaditun asiakassuunnitelman mukaan lapsi ”puhuu englantia ja hänen kulttuuritaustansa on äidiltä perittyä. Lapsi opettelee suomen kieltä ja uusia sanoja tulee koko ajan. Nämä asettavat haasteita perheelle. Tämän vuoksi lapsen hoitopalkkio on erityismaksuluokka 3.”

Asiakassuunnitelmat 2016–2018

Lapsen asiakassuunnitelmaan 3.6.2016 on kirjattu, että sijaisperheen äiti ”toivoi, että äiti keskustelisi lapsen kanssa, jotta myös yhteinen kieli säilyisi. Lapsi osaa yhä vähemmän englantia, koska sitä ei kuule.” Suunnitelman mukaan lapsi ”puhuu suomea ja enää vähän englantia edes äitinsä kanssa”.

Asiakassuunnitelman 25.8.2016 mukaan lapsi ”puhuu suomea myös äidilleen. Sijaiskodissa lapsen englannin kielen taitoa yritetään pitää yllä.” Samat lauseet toistetaan 25.1.2017 asiakassuunnitelmassa sekä 8.5.2017 suunnitelmassa. Jälkimmäiseen suunnitelmaan on lisäksi lisätty lause englanninkielisten lastenohjelmien katsomisesta ja perheen muiden lasten englannin puhumisesta.

Samat lauseet on kopioitu myös 22.11.2017, 2.5.2018 ja 12.10.2018 laadittuihin asiakassuunnitelmiin.

Asiakassuunnitelma 23.8.2019

Lapselle 23.8.2019 laadittuun asiakassuunnitelmaan on kirjattu lapsen äidinkieleen liittyen seuraavasti: ”yhteydenpito äidin kanssa puhelimitse on vaikeaa kieliongelmiensa vuoksi. Joten yhteydenpito puhelimitse ei käytännössä ole mahdollista. Lapsen englannin kielen taitoa yritetään sijaisperheessä ylläpitää englanninkielisten lastenohjelmien avulla, mutta lapsi ei ymmärrä kaikkea kuulemaansa. Lapsella alkaa englannin kielen opiskelu 3. luokalla. Äitiä pyydettiin opiskelemaan suomen kieltä. Yhteydenpito myöhemmässä vaiheessa on siten helpompaa.”

Asiakassuunnitelman mukaan ”lapsi puhuu suomea myös äidilleen. Sijaisperheessä lapsen englannin kielen taitoa yritetään pitää yllä.”

Asiakassuunnitelma 14.1.2021

Lapselle 14.1.2021 tehdyssä asiakassuunnitelmassa toistuu edelleen sanasta sanaan sama, kuin mitä vuonna 2019 oli kirjattu asiakassuunnitelmaan lapsen äidinkielen edistämisestä ja lastensuojelun toimenpiteistä ja todetaan, että ”yhteydenpito äidin kanssa puhelimitse on vaikeaa kieliongelmiensa vuoksi. Lapsen englannin kielen taitoa yritetään sijaisperheessä ylläpitää englanninkielisten lastenohjelmien avulla, mutta lapsi ei sijaisvanhempien mukaan ymmärrä kaikkea kuulemaansa.” Lisäksi suunnitelman mukaan lapsi ”ei myöskään ole halukas puhumaan englannin kielellä. Lapsella alkaa englannin kielen opiskelu 3. luokalla.”

Asiakassuunnitelma 7.9.2022

Lapselle 7.9.2022 laaditussa asiakassuunnitelmassa todetaan kohdassa ”asiat ja olosuhteet, joihin pyritään vaikuttamaan”, että ”tavoitteena on äidin ja lapsen vuorovaikutuksen ja tapaamisten lisääminen vähitellen lapsen etu huomioiden. Äidin ja tytön kanssakäymisessä on haasteena, että heillä ei ole yhteistä kieltä. Lapsi opiskelee koulussa englantia, mutta aiemmin hän ei ole ollut halukas puhumaan englantia tai edes katsomaan englanninkielisiä lastenohjelmia. Lapsi on tuonut julki, että hän on suomalainen ja hän haluaa puhua suomea. Äitiä on pyydetty useita kertoja opiskelemaan suomen kieltä, jotta yhteydenpito lapsen kanssa olisi helpompaa.

Tällä hetkellä kieliongelmat vaikeuttavat äidin ja tytön vuorovaikutusta. Tapaamisia valvovien ohjaajien mukaan on tullut hetkiä, jolloin äiti ja tyttö eivät ole ymmärtäneet toisiaan. Äiti on hakenut huostaanoton lakkauttamista. Siitä tehtiin kielteinen päätös. Päätöksen yhtenä perusteena on yhteisen kielen puuttuminen. Yhteisasuminen vaatii sen, että äidillä ja lapsella on vahva yhteinen kieli.”

Hallinto-oikeuden päätös 18.8.2020

Hallinto-oikeuden huostaanoton lopettamista koskevassa kielteisessä päätöksessä 18.8.2020 todetaan, että kantelijan ja lapsen välistä kiintymyssuhdetta ”ei kuitenkaan saadun selvityksen perusteella voida pitää erityisen vahvana, mikä voi osittain johtua myös yhteisen kielen puuttumisesta”.

Lapsen asiakaskertomusmerkinnät

Lastensuojelun lapsesta laaditussa asiakaskertomuksessa on lukuisia viittauksia lapsen kielitaidon puutteisiin. Useissa merkinnöissä jo vuosista 2015–2016 lähtien lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on kirjannut, että lapsi puhuu äidilleenkin vain suomea. Muun muassa 3.6.2016 järjestetyn palaverin muistiinpanojen mukaan perhehoitaja on palaverissa tuonut esille, että lapsi osaa yhä vähemmän englantia, koska ei sitä kuule, ja että lapsi puhuu suomea. Lapsen ja kantelijan välisen tapaamisen raportista 7.12.2017 ilmenee, että kantelija ei ole ymmärtänyt, mitä lapsi hänelle puhuu, eikä lapsi ole ymmärtänyt, mitä kantelija hänelle puhuu. Tapaamisen valvoja on kirjausten mukaan tulkannut keskustelua heidän välillään.

Asiakaskertomukseen on liitetty myös 30.4.2019 pidetyn perheneuvolan tapaamisen muistiinpanot. Muistiinpanojen mukaan perheneuvolan työntekijä on kysynyt lapselta, puhuvatko hän ja äiti samaa kieltä, mihin lapsi on vastannut ”ei”. Tämän jälkeen häneltä on kysytty, ymmärtääkö äiti, mitä lapsi puhuu, johon lapsi on vastannut ”ei”. Vielä lapselta on kysytty osaako lapsi englantia, johon hän on vastannut, että ennen osasi, mutta ei enää.

Asiakaskertomukseen 1.6.2021 tehdyn merkinnän mukaan lapsi ”ei ala koulussakaan puhumaan englantia, mutta koulussa on huomattu, että lapsella on laaja sanavarasto englannin kielessä. Lapsi on kuitenkin kiinnostunut englannista ja puhuminen voi tulla nopeaankin.”

Huostaanoton lopettamista koskeva päätös 18.8.2022

Kantelijan asianajajan minulle toimittamasta A:n kuntayhtymän huostaanoton lopettamista koskevasta 18.8.2022 tehdystä kielteisestä päätöksestä ilmenee perhehoitajan sanomana, ”ettei lapsen englannin kieli suju”.

Päätöksessä on muun muassa todettu, että ”kielteisen päätöksen perusteena ovat myös lapsen ja äidin väliset vuorovaikutusongelmat sekä yhteisen kielen puuttuminen. Äidin ja lapsen yhteinen asuminen vaatii kielen, jota molemmat ymmärtävät suhteellisen hyvin. Yhteisen kielen puuttuminen vaikeuttaa vuorovaikutusta ja kommunikaatiota sekä aiheuttaa väärinkäsityksiä ja -ymmärryksiä. Yhteisen kielen puuttuminen lisää lapsen turvattomuuden tunnetta.”

Edelleen päätöksessä todetaan, että ”huostassapidon jatkaminen on lapsen edun mukaista, vaikkakin äidin tilanne on parantunut. Lapsen tilanteessa vaikuttaa kiintymyssuhteen syntyminen sijaisvanhempiin ja sijaisperheen muihin jäseniin. Suhteen luominen äitiin on vielä alkutekijöissään. Äidin ja lapsen vuorovaikutusta ja kommunikointia haittaa myös kielivaikeudet. Lapsi saa tarvitsemaansa tukea ja turvaa perhehoitajien perheessä.”

C:n kaupungin selvitys

C:n kaupungin selvityksen mukaan perhetyön raporttiin 12.3.2021 tehdyn kirjauksen mukaan kantelijan sosiaalityöntekijä E on kertonut perhetyöntekijälle sosiaalityöntekijä B:n soittaneen hänelle perhetyön tekemän lastensuojeluilmoituksen johdosta. Kirjauksen mukaan sosiaalityöntekijä B on kertonut E:lle lapsen tuoneen itse esiin haluavansa olla suomalainen ja puhua vain suomea, eikä siksi ole tuettu äidinkielen osaamista. Kirjauksen mukaan B on kysynyt, mikä on lapsen äidinkieli.

3.2.3 Arviointini

Totean ensin seuraavaa viranomaisen velvollisuuksista turvata kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen kielelliset oikeudet.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 4 §:n 2 momentin mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkielensä ja kulttuuritaustansa.

Lapsen etua arvioitaessa on lastensuojelulain 4 §:n 2 momentin mukaan kiinnitettävä huomiota muun muassa lapsen kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioon ottamiseen.

Totean, että viranomaisen on järjestettävä toimintansa siten, että lapsen oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin toteutuu mahdollisimman täysimääräisesti jokaisessa tilanteessa.

Lastensuojelulain 54 §:n mukaan sijaishuollossa lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet.

Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisaruksiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä vastaanottamalla vieraita tai vierailemalla sijaishuoltoapaikan ulkopuolella sekä pitää heihin muuten yhteyttä käyttämällä puhelinta tai lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä tai niihin rinnastettavia muita luottamuksellisia viestejä taikka muita lähetyksiä.

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen ja lapsen sijaishuoltoapaikan on tuettava ja edistettävä lapsen ja hänen vanhempiansa sekä lapsen ja muiden hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa. Lapsen sijaishuolto on järjestettävä niin, että sijoituspaikan etäisyys ei ole este yhteydenpidolle lapselle läheisiin henkilöihin.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 20 artiklan mukaan, kun lapsi on sijoitettu kodin ulkopuolelle, on ratkaisua harkittaessa asianmukaista huomiota kiinnitettävä jatkuvuuden toivottavuuteen lapsen kasvatuksessa ja lapsen etniseen, uskonnolliseen, sivistykselliseen ja kielelliseen taustaan.

Totean, että lapsen ja hänen vanhempiansa, sekä myös hänen hoidostaan vastaavien henkilöiden välisellä yhteisellä kielellä on olennainen merkitys niin lapsen hoidon jatkuvuuden, kuin hänen hoitonsa onnistumisenkin kannalta. Lapsen äidinkieli toimii hänen tunne- ja ajattelukielenään. Mikäli lapsi ei voi käyttää äidinkieltään, häneltä voi (ainakin osittain) jäädä puuttumaan välineet käsitteelliseen ajatteluun sekä tunteiden ilmaisuun.

Lastensuojelulain nimenomaisen säännöksen mukaan lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten lapsen läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet voidaan turvata, sekä miten lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta huomioidaan lapsen sijaishuollossa. Tämä tarkoittaa sitä, että lastensuojelulla on aktiivisia toimenpiteitä edellyttävä vastuu ja velvollisuus pitää yllä lapsen ja hänen läheistensä yhteydenpitoa sekä tukea lapsen taustan mukaista kielellistä, kulttuurista ja uskonnollista kehitystä. Lapsen ja hänen vanhempansa välinen yhteydenpito ei onnistu, jos heillä ei ole yhteistä kieltä.

Mikäli lapsi ei saa harjoittaa omaa äidinkieltään ja kulttuuriaan, voi lapsi käytännössä vieraantua omasta kielestään ja kulttuuristaan häntä vahingoittavalla tavalla. Erityisesti pienelle lapselle äidinkielen säilyttäminen ja sen kunnollinen oppiminen on erityisen tärkeää hänen identiteettinsä muodostumisen ja kehittymisensä kannalta. Kuten jo on todettu, on lapsen oikeudella omaan äidinkieleensä vahva liittymä lapsen oikeuteen pitää yhteyttä omiin vanhempiinsa ja muihin läheisiinsä.

Viitataan tässä yhteydessä korkeimman hallinto-oikeuden antamaan ratkaisuun:

KHO 1.2.2018 T 424. Lapsi oli yhdessä kahden sisaruksensa kanssa otettu huostaan ja sijoitettu sijaishuoltoon olosuhteisiin, joissa hänen ei ollut mahdollista ylläpitää tai kehittää vanhempiansa käyttämän, perheen yhteisen kielen taitoa. Lapsen etua arvioitaessa on lastensuojelulain 4 §:n 2 momentin mukaan kiinnitettävä huomiota muun muassa lasten läheisten ja jatkuvien ihmissuhteiden turvaamiseen sekä hänen kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustansa huomioon ottamiseen.

Lastensuojelulain sääntelystä sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaisesta perhe-elämän suojasta ja lapsen oikeuksista tehdyn yleissopimuksen 9 artiklan 3 kappaleen (Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhemmastaan tai vanhemmistaan erossa asuvan lapsen oikeutta ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoraa yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, paitsi jos se on lapsen edun vastaista.) mukaisesta lapsen oikeudesta läheisten suhteiden ja suorien yhteyksien pitämiseen vanhempiinsa johtuu, ettei vastuuta lapsen kielellisen, kulttuurillisen ja uskonnollisen taustan huomioon ottamisesta voida jättää yksin lapsista erossa asuvien vanhempien vastuulle, vaan myös lastensuojelulla on tähän liittyvä positiivinen, aktiivisia toimenpiteitä edellyttävä vastuu ja toimimisvelvollisuus.

Korkein hallinto-oikeus katsoi, että lapsen läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hänen kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustansa tukemiseen olisi tullut kiinnittää sijaishuoltopaikkaa valittaessa enemmän huomiota. Lapsen äiti ja isä puhuivat ranskaa, jota he tulkattuina käyttivät myös korkeimmassa hallinto-oikeudessa toimitetussa suullisessa käsittelyssä. Lastensuojelulain 4 §:n sekä 50 §:n mukainen tavoite lapsen läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisestä sekä lapsen kiinnittymisestä kielelliseen taustaansa on mahdollista ottaa sijaishuoltopaikassa esitettyä paremmin huomioon esimerkiksi tarjoamalla lapselle hänen vanhempiansa puhuman ranskan kielen ikätasoista opetusta. Näitä tavoitteita turvataan myös lapsen riittävällä yhteydenpidolla vanhempiinsa.

Asiassa saamieni selvitysten ja asiakirjojen perusteella kantelussa tarkoitettu lapsi on ollut sosiaaliviranomaisen päätöksellä yhtäjaksoisesti sijoitettuna kodin ulkopuolelle 28.10.2015 alkaen. Lapselle on ensin tehty kiireellinen sijoitus ajalle 28.10.2015-17.11.2015, jonka jälkeen sijoitus on jatkunut avohuollon sijoituksena 18.11.2015 alkaen siihen saakka, kunnes lapsi on otettu D:n kunnan huostaan 15.2.2016. Sijoituksen alkaessa lapsi on ollut 3-vuotias. Lapsi on ensimmäiset kolme elinvuottaan elänyt yhdessä äitinsä kanssa pääasiallisesti englanninkielisessä vuorovaikutuksessa.

Sosiaalityöntekijän antamassa selvityksessä myönnetään, että lapsen äidinkieli on englanti ja että lapsi puhui sijoituksen alkaessa englantia.

Selvityksen mukaan lapsi on oppinut suomen kielen nopeasti ja sosiaalityöntekijä esittää omana arvionaan, että lapsen tunnekieli on nyt suomi. Lukuisista asiakirjamerkinnöistä ilmenee, että perhehoitaja ja lapsen sosiaalityöntekijä ovat havainneet ja tiedostaneet lapsen äidinkielen taidon heikkenemisen heti sijoituksen alusta alkaen.

Totean, että viranomaiselle on syntynyt ehdoton lastensuojelulaissa tarkoitettu velvollisuus turvata lapsen kielellisten ja kulttuurillisten oikeuksien toteutuminen osana lapsen tarpeiden mukaista sijaishuollon järjestämistä heti lapsen kodin ulkopuolisen sijoituksen alettua 28.10.2015.

Saamistani selvityksistä kuitenkin ilmenee, että A:n kuntayhtymän lapsen asioista vastuussa oleva sosiaalityöntekijä ei ole järjestänyt lapselle lainkaan hänen äidinkieltensä englannin opetusta, vaan sosiaalityöntekijän näkemyksen mukaan on ollut riittävää, että lasta on kehoitettu katsomaan englanninkielisiä lastenohjelmia ja että sijaisperheen toiset lapset ovat saattaneet puhua lapselle englantia. Sosiaalityöntekijä on saamieni selvitysten perusteella laiminlyönyt opetuksen järjestämisen, vaikka kantelija on monta kertaa pyytänyt tukea lapsen äidinkielen ylläpitoon.

Sosiaalityöntekijä on esittänyt yhtenä perusteluna menettelylleen sen, että (vuonna 2015) 3-vuotias lapsi ei ole äkillisen sijaisperheeseen muuttamisen jälkeen alkanut puhumaan englantia ja hän on oppinut nopeasti suomen kielen. Lisäksi sosiaalityöntekijä on esittänyt perusteluna, että sittemmin vuonna 2020 lapsi olisi ilmaissut haluavansa olevan suomalainen ja suomenkielinen. Sosiaalityöntekijä on myös keskustelussaan C:n kaupungin sosiaalityöntekijän kanssa todennut, ettei lapsen omaa äidinkieltä ole tuettu, koska lapsi haluaa sosiaalityöntekijän mukaan olla suomalainen.

Saamieni selvitysten ja asiakirjojen perusteella minulle on syntynyt vahva vaikutelma siitä, että lapsen oikeus omaan äidinkieleensä Englantiin ja lapsen äidinkielen tärkeys lapsen identiteetin kehittymiselle on A:n kuntayhtymän ja sen viranhaltijan tekemässä sosiaalityössä sivuutettu, eikä sen tärkeyttä ja merkitystä lapsen tunne-elämän ja kehittymisen kannalta ole ymmärretty tai haluttu ymmärtää. Lapsi on ollut vain 3-vuotias, kun hänet on sijoitettu suomenkieliseen ympäristöön ja kulttuuriin. On ymmärrettävää, että lapsi näissä olosuhteissa voi kokea haluavansa olla suomalainen. Tämä ei kuitenkaan oikeuta sitä, että lapselle ei ole tarjottu mahdollisuutta oman kulttuuritaustansa tuntemiseen eikä oman äidinkieltensä käyttämiseen ja ylläpitämiseen. Lapsen eläminen suomalaisessa kulttuurissa ja suomen kielen käyttäminen eivät sulje pois sitä, että hänellä on oikeus ylläpitää, käyttää ja oppia äidinkieltään englantia ja sen avulla tuntea oma kulttuuritaustansa, ja viranomaisella on velvollisuus huolehtia tämän oikeuden toteutumisesta.

Sosiaalityöntekijän minulle antamasta selvityksestä ilmenee, että lapsen asioista vastuussa oleva sosiaalityöntekijä on säilyttänyt vastuuta pienen 3-vuotiaan lapsen kielen ylläpitämisestä (toisin sanoen sen puuttumisesta) lapselle itselleen. Totean, että lapsen mielipide on lastensuojelulain mukaan otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Selvää kuitenkin on, ettei pieni 3-vuotias lapsi voi ymmärtää oman kielensä säilyttämisen merkitystä itse, eikä tehdä tietoon perustuvaa harkittua ratkaisua äidinkielen säilyttämisestä tai sen ylläpitämättä jättämisestä.

Totean, että saamieni selvitysten mukaan lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ei ole tosiasiallisesti huolehtinut sijoitetun lapsen kielellisen oikeuksien toteutumisesta lain edellyttämällä tavalla. Minulle toimitetuista lasta koskevista asiakassuunnitelmista ilmenee, ettei lapsen äidinkielen opetusta tai lapsen mahdollisuuksia säilyttää oma äidinkieli muulla tavoin ole edes suunniteltu. Asiakassuunnitelmissa vain toistetaan vuosi vuodelta sama teksti englannin kielen vaikeuksista ja suomen kielen puhumisesta.

Minulle toimitetuista selvityksistä ei siis ilmene, että lapselle olisi missään vaiheessa tosiasiallisesti järjestetty mitään englannin kielen opetusta tai muutakaan todellista mahdollisuutta vahvistaa äidinkieltään esimerkiksi leikkien kautta. Kuitenkin, 1.6.2021 tehdyn asiakaskertomusmerkinnän mukaan koulussa on huomattu, että lapsella on laaja sanavarasto englannin kielessä, ja että lapsi on kiinnostunut englannista ja puhuminen voi tulla koulun näkemyksen mukaan nopeastikin. Totean, että kirjauksen perusteella lapsella on tosiasiallisesti ollut varhaislapsuudesta perua oleva passiivinen englannin kielen taito, jota lapsi olisi voinut hyödyntää, mikäli hänelle olisi siihen annettu tukea.

Asiakirjoista ilmenee, että perhehoitaja on jo vuonna 2016 todennut, ettei lapsi kuule missään englannin kieltä. Näin ollen asiakassuunnitelman kirjaukset siitä, että perheen muut lapset puhuisivat lapselle englantia ovat ristiriidassa perhehoitajan kertoman kanssa. Uusimpaan, 7.9.2022 laadittuun voimassa olevaan asiakassuunnitelmaan on lisäksi merkitty, että ”lapsi opiskelee koulussa englantia, mutta aiemmin hän ei ole ollut halukas puhumaan englantia tai edes katsomaan englanninkielisiä lastenohjelmia”. Tämän perusteella lapsen kielitaitoa ei tosiasiallisesti ole ylläpidetty perheessä edes siten, kuin aikaisemmissa asiakassuunnitelmissa on todettu ja minulle annetussa selvityksessä on kerrottu.

Totean, että vaikka selvityksessä mainittuja toimenpiteitä olisi jossain määrin toteutettukin, ei niillä ole lapsen kielitaidon säilyttämisen kannalta ollut käytännössä merkitystä. Lapsi on hallinto-oikeuden ja sosiaalityöntekijän mukaan menettänyt äidinkielen englannin puhumisen taidon.

Laiminlyönnin vakavuutta lisää se asiakirjoista ilmenevä seikka, että lapsella on pikkuveli, jonka äidinkieli niin ikään on englanti. Lapsi ei siis pysty kommunikoimaan myöskään pikkuveljensä kanssa äidinkielellään.

Totean, että asiakirjojen perusteella lapsi on aloittanut englannin opiskelun vasta mentyään kolmannelle vuosiluokalle. Asiakaskertomukseen 1.9.2021 tehdyn kirjauksen mukaan hän opiskelee kolmannella luokalla englantia vain yhden tunnin viikossa ja se toteutetaan integraationa. Tämän ei voida katsoa olevan riittävää lapsen äidinkielen uudelleen oppimiseksi.

Suomenkieliseen sijaisperheeseen sijoitettu lapsi ei siis ole saanut mitään englannin kielen opetusta ollessaan 3–9-vuotias, eli hän on jäänyt täysin vaille äidinkielen opetusta kuuden vuoden ajan. Tänä aikana lapsen ainoaksi mahdollisuudeksi käyttää äidinkieltään on jäänyt vain harvoin toteutetut hyvin lyhyet tapaamiset kantelijan kanssa. Näitä tapaamisia on myös saadun selvityksen perusteella sosiaalityöntekijän toimesta johdonmukaisesti koko sijoituksen ajan rajattu. Asiakirjojen perusteella toteutuneet tapaamiset ovat olleet lyhyitä, niiden järjestämispaikka on ollut epämukava (viranomaisen tiloissa, perhehoitajan kotona tai muutoin valvottuina) siten, että luontevan ja avoimen ilmapiirin luominen lyhyelle tapaamiselle on ollut vaikeaa.

Lapsen kielellisten oikeuksien edistämisen laiminlyönnit ovat vaikuttaneet myös lapsen suhteeseen veljensä kanssa. Kun lapsen ja äidin tapaamisia ja muuta yhteydenpitoa on rajattu eri tavoin voimakkaasti, on se vaikuttanut heikentävästi lapsen mahdollisuuksiin käyttää ja oppia yhteistä kieltä äitinsä ja veljensä kanssa. Tästä on ollut seurauksena se, ettei lapsella ole ollut käytännössä mahdollisuuksia luoda tärkeää, avointa ja luonnollista suhdetta heihin. Pidän tätä erityisen vahingollisena lapsen oikeuksien ja hänen etunsa toteutumisen kannalta. Käsittelen yhteydenpidon rajoittamista jaksossa 3.3.

Totean, kuten korkein hallinto-oikeuskin on todennut, että vastuuta lapsen kielellisen, kulttuurillisen ja uskonnollisen taustan huomioon ottamisesta ei voida jättää lapsesta erossa asuvan vanhemman vastuulle, vaan lastensuojelulla on tähän liittyvä positiivinen, aktiivisia toimenpiteitä edellyttävä vastuu ja toimimisvelvollisuus.

Pidän vakavana lapselle kuuluvien oikeuksien toteutumisen laiminlyöntinä sitä, että saamieni selvitysten perusteella perheensä ulkopuolelle sijoitetun lapsen äidinkielen taidon ylläpito ja sen opetuksen järjestäminen on täysin laiminlyöty, varsinkin kun kyseessä on yksi maailman valtakielistä, jonka opetusta on mahdollista järjestää eri tavoin lapsen edun mukaisesti.

Lapsen läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisestä sekä lapsen kiinnittymisestä kielelliseen taustaansa olisi lain mukaan tullut huolehtia heti sijoituksen alkaessa järjestämällä lapselle vahvaa tukea englannin kielen taidon ylläpitämiseen. Mielestäni tällaisessa tilanteessa olisi tullut myös varmistaa se, että lapsen perhehoitajilla on kykyä ja halua käyttää lapsen omaa kieltä. Sen sijaan asiakirjoista pikemminkin ilmenee, että perhehoitajalle on maksettu lapsesta korotettua hoitomaksua sen perusteella, ettei lapsi puhu suomea, eikä hänen äidinkieltänsä ylläpitämisen perusteella.

Korostan vielä sitä, että vastuuta lapsen äidinkielen ylläpitämisestä ei voida osoittaa muille henkilöille, kuten perheen suomenkielisille lapsille. Tarvittaessa sosiaaliviranomaisen olisi tullut antaa osana tarpeenmukaisen sijaishuollon järjestämistä perhehoitajille tukea lapsen äidinkielen puhumiseen perhehoitolain perusteella. Totean selvyuden vuoksi vielä sen, että *vastuuta* lapsen äidinkielen tukemisen ja opettamisen järjestämisestä ei kuitenkaan ole mahdollista siirtää myöskään perhehoitajille. Kysymys on nimenomaan viranomaiselle kuuluvasta aktiivisesta toimintavelvollisuudesta.

Asiakirjojen ja sosiaalityöntekijän selvityksen perusteella totean, että sen sijaan, että lapsen äidinkielen taitoa olisi vahvistettu, on sosiaalityöntekijä vaatinut useiden eri merkintöjen mukaan kantelijaa opiskelemaan suomen kieltä. Kantelijalle ei ole asiakirjojen mukaan kuitenkaan järjestetty suomen kielen opiskelua tai annettu siihen mitään tukea. Vaikka suomen kielen oppiminen on kotoutumisen näkökulmasta tärkeää, en voi pitää asianmukaisena sitä, että sosiaaliviranomainen sijoitetun lapsen äidinkielen ylläpitämisen sijaan vaatii lapsen vanhempaa opiskelemaan suomen kieltä, kun viranomaisella on nimenomainen lakiin ja YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen perustuva velvollisuus järjestää lapselle omaa äidinkieltä ylläpitävää opetusta.

Edellä kuvattu A:n kuntayhtymän ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän velvollisuuksien pitkäkestoinen laiminlyönti on ajan kulumisen myötä johtanut siihen, että kantelijan lapsi ei enää pysty kommunikoimaan kantelijan kanssa. Tämän on sosiaalityöntekijä itsekin useasti todennut kirjatessaan asian useisiin eri päätöksiin, asiakassuunnitelmiin ja asiakasasiakirjamerkintöihin.

Viranomainen on menetellyllään loukannut lapsen lastensuojelulaissa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja lapsen oikeuksien sopimuksessa turvattua oikeutta pitää yhteyttä hänelle läheisiin henkilöihin. Yhteydenpidon vaikeutumisen lisäksi lastensuojelun laiminlyönnit ovat vaikuttaneet lapsen edun vastaisesti myös lastensuojelulaissa säädetyn perheen jälleenyhdistämisen suunnitteluun ja perheen jälleenyhdistämisen tosiasiallisiin mahdollisuuksiin.

Arvioin viranomaisen menettelyä perheen jälleenyhdistämisessä jaksossa 3.7.

Viranomaisen laiminlyönnin vakavuutta korostaa vielä se, että 7.9.2022 laaditussa asiakassuunnitelmassa on nimenomaisesti todettu, että yhtenä olennaisena perusteena kielteiselle päätökselle huostaanoton lopettamisesta on yhteisen kielen puuttuminen äidin ja lapsen välillä. Viranomaisen laiminlyöntien seurauksena lapsen oikeus omaan vanhempansa ja omiin kulttuurillisiin juuriinsa jää toteutumatta. Uusimmassa lapsen asiakassuunnitelmassa ei edelleenkään, ei edes laaditun kielteisen huostaanoton lopettamista koskevan päätöksen jälkeenkään ole ryhdytty suunnittelemaan tai arvioimaan sitä, mihin toimenpiteisiin viranomaisen tulisi ryhtyä lapsen kielellisten oikeuksien ja lapsen yhteydenpito-oikeuden edistämiseksi sekä perheen jälleenyhdistämisvelvoitteen toteuttamiseksi.

Toimenpiteeni asiassa ilmenevät kohdasta 4.

3.3 Yhteydenpidon rajoittaminen ilman päätöksentekoa

3.3.1 Kantelu

Kantelun mukaan kantelijan ja hänen lapsensa yhteydenpitoa on rajoitettu koko lapsen sijoituksen ajan rajaamalla tapaamisia kaikilla mahdollisilla tavoilla sekä vastaamalla kieltävästi kantelijan pyyntöihin esimerkiksi loma-aikojen pidemmistä tapaamisista. Syinä kieltäytymiseen on kantelun mukaan mainittu muun muassa sijaisperheen lomasuunnitelmat, sijaisperheen vierailut sukulaisten luona ja liian myöhäinen pyynnön esittäminen. Myös yhteydenpitoa puhelimitse on pyritty rajaamaan minimiin koko sijoituksen ajan.

Kantelun mukaan sosiaalityöntekijä on kolmena eri ajankohtana ilmoittanut tekstiviestillä, että kotitapaamiset lopetetaan ja syyksi on kerrottu eri syytöksiä, joita sosiaalityöntekijä on kuullut 8-vuotiaalta lapselta. Sosiaalityöntekijä ei ole antanut kantelijalle tilaisuutta kertoa, että syytökset eivät pidä paikkaansa. Kantelun mukaan ensimmäinen rajoitustoimi tehtiin hallinto-oikeuden käsittelyn aikaan ja se kesti useita kuukausia, mutta kirjallista päätöstä asiasta ei tehty, eikä kantelijaa kuultu asiassa. Sama toistui syksyllä 2020, jolloin yhteydenpitoa rajoitettiin useita kuukausia ilman kirjallista päätöstä, eikä kantelijaa kuultu asiassa.

Kantelija kertoo kantelussaan, ettei tunne suomalaista järjestelmää, mutta hänen tietoonsa on sittemmin tullut, että kaikista yhteydenpidon rajoittamistoimista olisi kuulunut tehdä valituskelpoinen kirjallinen päätös ja järjestää asianmukaiset kuulemiset. Kantelun mukaan päätöksiä ei kuitenkaan ole tehty, eikä kuulemisia järjestetty.

Kantelija arvostelee myös tapaamisten järjestämistä valvottuina, niiden toimeenpanoa sekä sitä, miten 13.4.2021 tapaamisesta kerrottiin hänen lapselleen.

Kantelun mukaan sijaisperhe ja sosiaalityöntekijä ovat yhdessä syyttäneet kantelijaa liiallisesta yhteydenpidosta, vaikka vain kuukausi aiemmin sosiaalityöntekijä oli vaatinut kantelijalta aktiivisempaa yhteydenpitoa.

3.3.2 Saatu selvitys

A:n kuntayhtymän lausunto

A:n kuntayhtymän antaman lausunnon mukaan lapsen asioissa on tehty aiemmin tutkintapyyntö, ja äidin kanssa on tuolloin yhdessä päästy sopimaan siitä, ettei tapaamisia hänen ja lapsen välille toistaiseksi järjestetä. Yhteydenpidon rajoittamispäätöstä tuolloin ei ole ollut tarvetta tehdä, kun yhteydenpidosta on pystytty yhteisesti asianosaisten kesken sopimaan. Tämän vuoden puolella lapsi on tuonut useammalle eri taholle esiin, ettei halua mennä äidilleen ja on selvästi ahdistunut äidin toistuvista puheluista. Lapsi on tuonut esille huolestuttavia asioita, jotka ovat liittyneet äidin toimintaan. Tapaamiset on muutettu valvotuiksi, ja äiti ei ole ollut tähän menettelyyn suostuvainen. Tilanteessa on tehty yhteydenpidon rajoittamispäätös. Äiti ei ole saapunut tapaamisille, ja hän on hiljattain ilmoittanut sosiaalityöntekijälle olevansa estynyt tulemaan tapaamispaikalle, sillä hän on Ruotsissa.

Sosiaalityöntekijän selvitys

Sosiaalityöntekijä B:n antaman selvityksen mukaan lapsen ja kantelijan välisistä ”tapaamisista on sovittu yhteisesti asiakassuunnitelmapalaverissa ja tapaamiset ovat pääsääntöisesti sujuneet niiden mukaisesti.” Selvityksen mukaan keväällä 2020 tapaamiset keskeytettiin sen vuoksi, että sosiaalityöntekijä oli tehnyt rikosilmoituksen lapsen kerrottua kantelijan läpsivän häntä tapaamisilla ja ”poliisin yleinen ohjeistus on, että lapsi ei saa tavata epäiltyä, ennen kuin lapsi on kuultu heidän toimestaan”. Selvityksen mukaan lasta on kuultu vasta 7.10.2010 asiasta. Sosiaalityöntekijän selvityksessä todetaan, että kantelijalle on lähetetty 29.5.2020 kirje, jossa hänelle ilmoitettiin, ettei lapsi poliisitutkinnan vuoksi voi tulla hänen luokseen. Selvityksen mukaan kantelija ei vaatinut yhteydenpidon rajoittamispäätöstä.

Sosiaalityöntekijän selvityksen mukaan lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä järjesti äidin ja lapsen tapaamisen 13.4.2021 Pelastakaa Lapset ry:n tiloihin C:n kaupungissa. Selvityksen mukaan sosiaalityöntekijä odotti äidiltä vastausta 8.4.2021 mennessä, jos tapaamisaika ei hänelle sovi. Äiti ilmoitti 13.4.2021 aamulla, ettei tule tapaamiseen.

Selvityksessä todetaan, että lapsi ”oli tietenkin valmisteltu tapaamiseen, koska lapsen pitää tietää, mitä tapahtuu ja mihin hän on menossa. Koulusta oli pyydetty vapaata osaksi päivää.”

Asiakassuunnitelmista ja asiakaskertomuksesta ilmenevä tapahtumien kulku

Koska kantelussa on esitetty väite, että lapsen ja kantelijan välisiä tapaamisia on rajoitettu ilman päätöstä koko sijoituksen ajan, katsoin tarpeelliseksi selvittää lapsen asiakasasiakirjoista ilmenevää tapahtumien kulkua sijoituksen alkamisesta lähtien.

Lapselle laaditun asiakaskertomuksen merkintöjen perusteella lapsen sijoituksen alettua vuoden 2015 lopulla ja vuoden 2016 ensimmäisellä puoliskolla kantelija on saanut tavata lastaan yhden kerran viikossa yhden tunnin ajan valvottuna perhehoitajan luona. Asiakirjoista ei ilmene, että asiassa olisi tehty yhteydenpidon rajoittamista koskevaa päätöstä. Vastaanottokeskuksen ohjaajan 17.5.2016 tekemän merkinnän mukaan kantelija ”kertoivat olevansa hyvin väsynyt siihen, että tapaa lastaan vain tunnin viikossa. Hän toivoo vain saavansa lapsensa takaisin.”

Kantelijasta sosiaalityöntekijän pyynnöstä laaditun lääkärintodistuksen 27.5.2016 mukaan lääkärin suositus on tuolloin ollut tapaamisien lisääminen 2–3 kertaa viikossa. Tätä ei kuitenkaan asiakirjojen perusteella toteutettu.

Lapselle 3.6.2016 tehdyn asiakassuunnitelman mukaan ”sosiaalityöntekijä B ilmoittaa ja perustelee uudelleen äidille, että sijoitus jatkuu edelleen ja myös tapaamiset jatkuvat entiseen tapaan yksi kerta viikossa. Useammin toistuvilla tapaamisilla ei ole perusteita, koska äidin ja lapsen vuorovaikutus ei näyttäydä kovin syvälliseltä.”

Asiakaskertomusmerkintöjen perusteella vuoden 2016 syksystä alkaen kantelija on saanut tavata lastaan kahden tunnin ajan kahden viikon välein valvottuna D:n kaupungin sosiaalitoimistossa. Tapaamisissa on ollut aina läsnä sosiaalityöntekijä B tai toinen sosiaalityöntekijä. Tapaamisten järjestämisestä valvottuina ei ole tehty yhteydenpidon rajoittamista koskevaa päätöstä.

Lapselle 25.8.2016 tehdyn asiakassuunnitelman mukaan äiti ”toivoi viikoittaisten tapaamisten tapahtuvan C:n kaupungissa. Toinen seikka on heikko taloudellinen tilanne. Perhehoitaja kertoi, että tapaamiset C:n kaupungissa eivät ole mahdollisia perheen muiden lasten vuoksi. Hän ei pysty kuljettamaan lasta joka viikko C:n kaupunkiin tapaamiseen.”

Asiakassuunnitelman mukaan äiti ”haluaisi tavata lastaan joka viikko, mikä on käytännön syistä mahdoton järjestää. Lapsen ja äidin välinen vuorovaikutus ja yhteys ei ole näyttäytynyt viime vuoden loppuvuoden ja tämän vuoden tapaamisten valossa sellaiselta, että lapsi hyötyisi viikoittaisista tapaamisista. Äidin kanssa käydyn keskustelun perusteella hän hyväksyi kahden viikon välein tapahtuvat tapaamiset.”

Vuonna 2017 tapaamiset järjestettiin samalla tavalla kuin vuonna 2016. Asiakirjoista ei ilmene, että asiassa olisi tehty yhteydenpidon rajoittamista koskevaa päätöstä. Lapselle 25.1.2017 laaditun asiakassuunnitelman mukaan ”äiti toivoi, että hänen ja lapsen tapaamisia olisi kolme kertaa kuukaudessa. Tässä vaiheessa tapaamisten lisäämiselle ei ole perusteita. Asiasta ja siihen liittyvistä perusteista käytiin keskustelua ja suurin vaikuttava tekijä on oleskeluluvan jatko. Mielestäni lapsi ei hyödy tapaamisten lisäämisestä, koska kiintymyssuhde ei ole muodostunut kovin tiiviiksi, vaikka positiivista kehitystä on tapahtunutkin viimeisten kuukausien aikana. Tapaamiset jatkuvat entiseen malliin.”

Lapselle 8.5.2017 laaditun asiakaskertomuksen mukaan [B kertoo minämuodossa] ”äiti toivoi enemmän tapaamisia, jopa useita viikossa. Äidin mukaan tapaamiset kolme tai neljä kertaa viikossa 1,5 tuntia kerrallaan eivät ole lapselle liian raskaita. Toin esille oman näkemykseni asiasta ja mielestäni näin usein tapahtuvat tapaamiset eivät ole käytännössä realistisia huomioiden lapsen jaksaminen, sijaisperheen omat aikataulut ja sosiaalitoimen resurssit valvoa tapaamisia.”

Asiakaskertomuksen mukaan vuoden 2018 helmikuusta alkaen lapsen ja kantelijan välistä yhteydenpitoa on lisätty siten, että yksi kahden viikon välein tapahtuneista tapaamisista oli neljän tunnin tapaaminen kantelijan kotona. Tällöin paikalla on ollut D:n kaupungin ostopalveluna ostama valvoja.

Syksyllä 12.10.2018 päivätyn asiakassuunnitelman tekemisen jälkeen lapsen ja kantelijan väliset tapaamiset muutettiin kerran kuukaudessa tapahtuviksi yhden yön tapaamisiksi.

Lapselle 16.10.2018 laadittuun asiakassuunnitelmaan on kirjattu, että ”äiti halusi, että lapsi olisi joka viikonlopun hänen luonaan. Sosiaalityöntekijä B kertoi, että se ei ole sijoitetuilla lapsilla mahdollista – lapsella täytyy olla viikonloppuja myös kotona vanhempiensa ja muiden perheenjäsenten kanssa.” Saman kirjauksen mukaan ”äiti myös halusi tapaamisten olevan koko viikonlopun pituisia.” Asiakirjoista ei ilmene, että asiassa olisi tehty yhteydenpidon rajoittamista koskevaa päätöstä.

Tammikuussa 2019 yhteydenpitoa lisättiin siten, että tapaamiset kestivät koko viikonlopun kerran kuukaudessa. Tällöin 6-vuotias lapsi joutui kulkemaan äitinsä tapaamisiin C:n kaupunkiin yksin linja-autolla.

Lapselle 23.8.2019 laaditun asiakassuunnitelman mukaan palaverissa ”sovittiin, että tapaamiset jatkuvat kerran kuukaudessa perjantaista sunnuntaihin sekä koulujen loma-aikoina pidempiä aikoja. Tapaamiset sovittiin maaliskuulle 2020 viikolle 10, jolloin lapsella on hiihtoloma. Tapaamisten jatko sovitaan 27.3.2020 palaverissa.”

Asiakassuunnitelmassa on yksilöity kuusi viikonlopputapaamista kantelijan luona sekä hiihtolomatapaaminen. Tässä yhteydessä on kuitenkin todettu, että ”jos sijaisperheellä on yhteisiä hiihtolomasuunnitelmia, ne tulee huomioida tapaamisessa”. Asiakassuunnitelman mukaan ”äiti toivoi, että lapsi voisi olla hänen luonaan kaikki koulujen lomamatkat. Edunvalvoja F:n mielestä aika on liian pitkä ja sen vuoksi tapaamisia pidennetään pikkuhiljaa.” Asiakirjoista ei ilmene, että asiassa olisi tehty yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös.

Lapsen asiakaskertomusmerkinnässä 1.4.2020 todetaan sosiaalityöntekijä B:n kirjaamana: ”Laitoin lapsen äidille tietoa tulevasta mahdollisista tapaamisista viestin välityksellä 31.3.2020. Sovittu verkosto 30.3.2020 peruuntui koronaepidemian vuoksi. Ehdotin äidille seuraavia aikoja: 9.4.-14.4.2020, 30.4.-4.5.2020, 20.5.-24.5.2020, 8.6.-14.6.2020 ja 26.6.-28.6.2020. Pyysin äitiä ilmoittamaan, sopivatko nämä ajat hänelle. Sen jälkeen lupasin ilmoittaa ajat myös kirjeitse. Äiti ilmoitti 1.4.2020 näiden aikojen sopivan hänelle.”

Asiakaskertomuksen merkinnän 28.5.2020 mukaan lapsi oli kertonut perhehoitajalle, että äiti läpsisi lasta tapaamisilla. Merkinnän mukaan sosiaalityöntekijä B on keskustellut asiasta lapsen edunvalvojan kanssa ja asiasta on päätetty tehdä tutkintapyyntö. Merkinnän mukaan ”lapsi ei tapaa äitiä ennen kuin poliisi on tehnyt kuulustelun. Rikostutkintapyyntö lähetetään viikon 23 alussa.”

Asiakaskertomusmerkinnän 29.5.2020 mukaan kantelijalle ”lähtee tänään tieto tapaamisten peruuntumisista”. Sosiaalityöntekijä on lähettänyt kantelijalle englanninkielisen kirjeen, jossa hänelle on ilmoitettu (”this is to inform you”), ettei lapsi tapaa äitiään siten kuin oli sovittu 8-14.6.2020 ja että myös 26.-28.6.2020 tapaamisen tilanne on avoin. ([nimi] will not see her mother”). Tapaamisten kerrotaan jatkuvan vasta poliisikuulustelun jälkeen (”any future meetings will take place after that”). Merkinnästä ei käy ilmi, että kantelijaan olisi muutoin oltu asiasta yhteydessä.

Seuraava asiakassuunnitelma lapselle on tehty 10.8.2020. Suunnitelman mukaan ”lapsi tapasi äitiään huhti- ja toukokuussa 2020. Kesän 2020 aikana alustavasti sovitut tapaamiset peruuntuivat, koska lapsi kertoi touko-kesäkuun vaihteessa, että äiti lyö häntä ja asia on poliisitutkinnassa. Asia on edelleen poliisin käsittelyssä ja lasta ei ole vielä kuultu asiassa. Äiti hyväksyi, että ei voi tavata lasta tämän vuoksi.”

Lapsen asiakaskertomukseen on 13.8.2020 kirjattu, että ”lapsi ja äiti pitävät yhteyttä whatchupp-puheluin. Tapaamisia ei ole ollut kesän aikana poliisitutkinnan vuoksi ja sen äiti hyvin ymmärsi eikä vaatinut tapaamisia.” Saman merkinnän mukaan ”jatkossa lapsen ja äidin tapaamiset voisivat jatkua valvottuina siihen saakka, kunnes lapsi on kuultu.”

Asiakaskertomusmerkinnän 28.9.2020 mukaan kantelija on lähettänyt sosiaalityöntekijälle tekstiviestin: ”en todellakaan tiedä, mitä nyt tapahtuu, enkä näe enää omaa lastani enkä poliisin toimesta ja olet rauhassa omassa talossasi perheen kanssa. Luulen, että tämä on aika, jolloin annan suurlähetystön astua sisään tämä tapaus.”

Asiakaskertomusmerkintöjen perusteella kantelija on toukokuun 2020 tapaamisen jälkeen seuraavan kerran tavannut lapsensa vasta 23.-25.10.2020, vaikka aiempien merkintöjen mukaan jo 13.8.2020 oli puhuttu valvottujen tapaamisten mahdollisuudesta. Tapaamisissa oli siis viiden kuukauden tauko ilman, että asiasta olisi tehty yhteydenpidon rajoittamista koskevaa päätöstä.

Asiakaskertomusmerkinnän 26.8.2020 mukaan kantelija oli pyytänyt saada lapsen mukaan 12.9.2020 pikkuveljen syntymäpäiville. Asiakaskertomukseen 28.9.2020 tehdyn merkinnän mukaan ”lapsi ei ole käynyt pikkuveljen synttäreillä, koska [sijais]perhe ei saanut käyntiä järjestettyä.”

Merkintöjen mukaan lapsen kuuleminen oikeuspsykiatrian yksikössä on toteutettu 7.10.2020. Lapsi ei ollut oikeuspsykiatrian kuulemisessa osannut kertoa äidistään mitään, mutta oli puhunut pikkuveljestään. Merkintöjen mukaan lapsi on lokakuussa 2020 kertonut perhehoitajalle ja sosiaalityöntekijälle haluavansa tavata äitiään ja pikkuveljeään.

Asiakaskertomukseen 16.10.2020 tehdyn kirjauksen mukaan sosiaalityöntekijä on keskustellut lapsen edunvalvojan kanssa, joka on sanonut, että tapaamisia voidaan alkaa järjestämään, koska lapsen kuulemisessa ei ilmennyt mitään uutta, jonka perusteella tapaamisia ei voitaisi sallia.

Poliisilta saadun asiakirjan mukaan kantelijasta tehtyyn rikosilmoitukseen liittyvä esitutkinta on päätetty 14.3.2022. Asiassa ei nostettu syytettä.

Asiakaskertomusmerkinnän 4.11.2020 mukaan lapsen ja äidin tapaaminen sujui hyvin ja lapsi oli palannut tapaamiselta iloisella mielellä, eikä hän ollut kertonut mitään sellaista, josta syntyisi huolta.

Asiakaskertomukseen 22.12.2020 tehdyn merkinnän mukaan kantelija oli pyytänyt saada lapsen luokseen jouluksi, mutta sosiaalityöntekijä ei ollut siihen suostunut. Merkinnän mukaan sosiaalityöntekijä B on vastannut kantelijan pyyntöön englanniksi "[nimi] wants to be at home for Christmas. [Nimi] herself said this when I met her. [Nimi] was looking forward to Christmas with her family."

Asiakaskertomusmerkintöjen perusteella seuraava tapaaminen lapsen ja äidin välillä on järjestetty 15.1.2021-17.1.2021. Tapaaminen oli sosiaalityöntekijän kirjausten mukaan sujunut hyvin.

Lapselle 14.1.2021 tehdyn asiakassuunnitelman mukaan "lapsen ja äidin tapaamiset olivat tauolla vuonna 2020 poliisitutkinnan vuoksi. Tapaamiset alkoivat uudestaan viime vuoden lopulla. Äiti toi esille halunsa tavata lasta useammin ja myös juhlapyhien aikoina. Äiti lähetti viestiä 22.12.2020, että hän haluaa lapsen jouluksi luokseen. Tästä ei oltu sovittu etukäteen ja lapsi oli valmistautunut viettämään joulua entiseen malliin sijaisperheen ja heidän läheisten kanssa."

Asiakassuunnitelman mukaan palaverissa 14.1.2021 on sovittu, että "äiti voi soittaa lapsen puhelimeen niin halutessaan. Äidin roolia yhteydenpidossa korostettiin ja sen toivotaan lisääntyvän vuorovaikutuksen parantamiseksi. Perhetyö [C:n kaupungin järjestämä] on äidin tukena soittamisessa ainakin kerran viikossa. Jos lapsen puhelin ei vastaa, sitten otetaan yhteys perhehoitajan puhelimeen ja sitä kautta lapseen. Sovimme, että tapaamiset pitää viritellä uudestaan käyntiin kolmen viikon välein. Lapsen itsensä tulee orientoitua säännöllisiin tapaamisiin uudestaan pitkän tauon jälkeen. Sovimme tapaamiset seuraavasti toukokuun 2021 loppuun saakka. Äiti on lasta vastassa C:n kaupungin linja-autoasemalla ja vie hänet sunnuntaina D:n kuntaan lähtevään autoon. Äiti ja perhehoitaja ovat yhteyksissä tapaamisasioissa ja sen varmistamiseksi. Perhetyö käy parina perjantai-iltana, kun lapsi on äidin luona. Tapaamiset muuttuvat kahden viikon välein tapahtuviksi huhtikuussa 2021."

Asiakaskertomuksen mukaan koulunkäyntiavustaja on 1.3.2021 tehnyt lastensuojeluilmoituksen liittyen lapsen käyttäytymiseen ja puheisiin siitä, ettei hän halua enää koskaan tavata äitiään. Lastensuojeluilmoituksen mukaan lapsi olisi kertonut koulussa joutuneensa menemään pikkuveljensä kanssa ulos ilman ulkovaatteita äidin ollessa vihainen, lapsi ei olisi saanut ruokaa äidin luona ja lapsi olisi pelännyt äitiään. Kirjauksen mukaan lapsi ei ollut kertonut vastaavia asioita sijaisperheessä palattuaan kyseiseltä tapaamiselta.

Asiakaskertomusmerkinnän 12.3.2021 mukaan sosiaalityöntekijä B on keskustellut puhelimitse kantelijan oman C:n kaupungin sosiaalityöntekijän kanssa. Sosiaalityöntekijä B ”halusi tarkentaa kantelijan sosiaalityöntekijältä, miltä hänen mielestään kotitilanne vaikuttaa ajatellen mahdollisia lapsen vierailuja äitinsä luona”. Kirjauksen mukaan kantelijan sosiaalityöntekijä kertoi, ”että viikonloppuna 26.2.-28.2.2021, jolloin lapsi kävi äitinsä luona, oli lauantaina käynyt perhetyönohjaaja. Äiti oli käynyt lasten kanssa Hoplopissa. Perhetyöntekijä oli soittanut sunnuntaina ja kotona oli äidin kertoman mukaan ollut kaikki hyvin.”

B:n [minämuodossa] kirjaaman asiakaskertomusmerkinnän mukaan kantelijan sosiaalityöntekijän mukaan ”äiti on lämmin ja hyväsydäminen äiti ja hänen kotonaan on kaikki hyvin. Sosiaalityöntekijällä ei ole huolta lapsista ja heidän hyvinvoinnistaan. [Nimi]kin ihmetteli, kuten myös minä, mistä nämä lapsen kertomat tulevat ja miksi on näinkin ristiriitaista tietoa perheen tilanteesta. Kerroin [nimi]lle, että sijaisäidin mukaan lapsi ei kerro ihan omasta päästään tällaisia juttuja, vaikka pientä asioiden vääristelyä ilmeneekin. [Nimi] kyseli, miten lapsen englannin kielen taitoa pidetään yllä. Hänen mukaansa lapsella on oikeus äidinkieleen. Vastasin hänelle, että lapsi on sijoitettu 3-vuotiaana ja hän oli sitä ennen vastaanottokeskuksissa, joissa kuuli vain suomen kieltä. Ja opittuaan puhumaan ensisijainen kieli oli suomi ja se on myös lapsen tunnekieli. Lapsi toi keväällä 2020 esille perheneuvolassa, että hän on suomalainen ja hän haluaa puhua suomea.”

Saman kirjauksen mukaan sosiaalityöntekijä B on ”myös sanonut jo vuosia sitten äidille, että hänenkin velvollisuutensa on opetella suomen kieli, niin että pystyy kommunikoimaan lapsensa kanssa. Ei voida vaatia yksin lapselta keinoja vuorovaikutuksen parantamiseksi. Mahdollisuudet pitää luoda, mutta ensisijainen velvollisuus on vanhemmalla. Soitin myös sijaisäidille ja häneltä kuulin viimeisimmät tiedot tältä viikolta. Näiden perusteella vastasin [nimi]lle, että äidin oma käyttäytyminen ei tue hänen ja lapsen vuorovaikutuksen paranemista.”

Asiakaskertomukseen on 12.3.2021 tehty kirjaus sosiaalityöntekijän ja perhehoitajan välisestä keskustelusta. Kirjauksen mukaan ”äiti on soitellut jopa useamman kerran tytölleen. Tytölle on tullut jo painajainen siitä, että pitääkö hänellä olla puhelin myös ulkoleikeissä. Sanoin perhehoitajalle, että ei tarvitse. Lapsen ei tarvitse olla puhelimen vanki sen vuoksi, että äiti sattuisi soittamaan.”

Asiakaskertomusmerkinnän 18.3.2021 mukaan lapsella olisi ollut seuraavana päivänä meno äidin luokse, mutta sosiaalityöntekijä B ja edunvalvoja F ovat keskinäisessä keskustelussaan päättäneet, että lapsi ei voi mennä äitinsä luo.

Asiakaskertomusmerkinnän 19.3.2021 mukaan sosiaalityöntekijä on lähettänyt kantelijalle 18.3.2021 sähköpostin, jossa hän on todennut ”olen tavannut lapsen. Hän ei halua tulla luoksesi. Lapsi on sanonut tämän useille ihmisille koulussa, kotona ja minulle. Syynä on se, että lapsi kokee tullessa kohdelluksi epäasiallisesti äitinsä taholta. Myöhemmin keväällä kokoonnumme.” Kirjauksen mukaan äiti on vastannut suomen kielellä seuraavasti: ”Tapaamisajat ja puhelut ovat yhteisesti palaverissa sovittuja, joten jos olette tekemässä yhteydenpitoa rajoittavan päätöksen, toivon että kuuleminen järjestetään pikaisella aikataululla.”

Kirjauksen 19.3.2021 mukaan lapsen tilanteesta on keskusteltu palveluesimiesten tiimissä. Tiimissä on ”yhteisesti totesimme, että lapsen asioiden selvittelyn ajaksi on tarpeen rauhoittaa tilannetta nimenomaan lapsen edun kannalta ja toteuttaa mahdolliset tapaamiset valvottuina. Kahden viikon välein tapahtuvat tapaamiset ovat tässä tilanteessa tiheästi tapahtuvia, joten niitä on ainakin väliaikaisesti tarpeen harventaa.”

Kirjausten mukaan kantelijalle on tämän jälkeen lähetetty sähköposti, jossa on ilmoitettu tapaamisten järjestämisestä valvottuina. Kantelija on vastannut sähköpostiin, että ei suostu valvottuihin tapaamisiin, koska hänen mielestään niille ei ole perusteita. Lisäksi kantelija on vaatinut yhteydenpidon rajoittamisesta päätöstä ja kuulemista. Kirjausten perusteella 23.3.2021 on järjestetty puhelinkeskustelu, johon osallistui sosiaalityöntekijä, kantelija ja kantelijan perhetyönohjaaja. Puhelinkeskustelussa on keskusteltu siitä, että perhetyönohjaajan mukaan ”äidin ja lapsen välistä suhdetta tulisi tukea enemmän, hänen mukaansa suhde ei ole voinut kehittyä sijoituksen vuoksi. Käymme keskustelua siitä, että lapsi on luonut kiintymyssuhteet sijaisvanhempiansa ja että aiemmat tapahtumat eivät voi olla vaikuttamatta äidin ja lapsen suhteeseen.”

Asiakaskertomusmerkinnän 26.1.2022 mukaan kantelija on vaatinut yhteydenpidon rajoittamista koskevaa päätöstä, kun sosiaalityöntekijä on rajannut tapaamiset siten, että kerran kuukaudessa olisi tapaaminen kantelijan kotona osittain valvottuna ja toinen tapaaminen järjestettäisiin D:n kunnassa. Kantelija ei ole suostunut D:n kunnassa pidettäviin tapaamisiin. Kirjauksen mukaan sosiaalityöntekijä on ollut yhteydessä lapsen edunvalvojaan F:ään, joka on sanonut, että ”äitihän hyväksyi neuvottelun 12.1.2022, eli asioista päästiin yksimielisyyteen.” Kirjauksen mukaan tapaamisia ei voida järjestää lauantaisin, koska silloin on huonot linja-autoyhteydet C:n kaupungin ja D:n kunnan välillä.

C:n kaupungin selvitys

C:n kaupungin selvityksen mukaan perhetyön kirjauksista 15.3.2021 ja 17.3.2021 näyttäytyy edelleen ongelmia kantelijan ja lapsen välisen yhteydenpidon toteutumisessa.

Perhetyön kirjauksen mukaan 18.3.2021 kantelija on saanut sosiaalityöntekijä B:ltä tekstiviestin, jossa kertoo tavanneensa lapsen ja tämä kertonut, että ei halua tulla kantelijan luokse tapaamisille ja että tilanteesta keskustellaan kevään tapaamisessa 23.4.2021. Kirjauksen mukaan perhetyöntekijä on yhdessä kantelijan kanssa vastannut viestiin ja pyytäneet kuulemisia nopealla aikataululla, mikäli B on tekemässä yhteydenpidon rajoituspäätöstä ja ilmoittaneet, että 23.4. on kantelijan mukaan liian pitkän ajan päästä ja asia pitäisi hoitaa nopeammalla aikataululla. Perhetyön kirjauksen mukaan B on vastannut seuraavana päivänä 19.3.2021 kantelijalle tekstiviestillä, että yhteydenpidon rajoituspäätöstä ei tarvitse tehdä, koska lapsen mielipide on, että ei halua mennä kantelijan luokse.

C:n kaupungin mukaan kantelijan ja hänen lapsensa välisen yhteydenpidon tukeminen on ollut puutteellista sekä sosiaalityöntekijän että perhehoitajan taholta ja sitä on rajoitettu ilman lastensuojelulain mukaista päätöstä. Myöskään lapsen ja kantelijan oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin ei ole riittävästi tuettu sijaishuollon aikana.

Kantelijan lakimiehen lausuma 21.4.2022

Kantelijan lakimiehen antaman lausuman mukaan asiakassuunnitelmapalaverissa oli keskusteltu siitä, että kantelija voisi tavata lasta kaksi kertaa kuukaudessa. Häneltä oli kuitenkin edellytetty toisen tapaamisen osalta, että hänen täytyisi matkustaa D:n kuntaan tapaamiseen. Kantelija oli ilmoittanut, että kulkeminen D:n kuntaan on hänelle käytännössä mahdotonta. Lausuman mukaan tällaisen vaatiminen biologiselta äidiltä on lisäksi lainvastaista. Sijaishuollosta vastaavalla kunnalla on velvollisuus järjestää lapselle kuljetukset biologisen vanhemman tapaamisiin. Lastensuojelu oli vedonnut tämän osalta bussiaikataulujen hankaluuteen. Bussiaikataulujen hankaluus ei ole syy olla järjestämättä tapaamisia.

3.3.3 Arviointini

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 9 artiklan mukaan lapsella on lähtökohtaisesti oikeus elää vanhempiensa kanssa, jos hänellä on hyvä ja turvallista olla heidän kanssaan. Vanhemmistaan erossa asuvalla lapsella on oikeus tavata ja pitää säännöllisesti yhteyttä kumpaankin vanhempaansa. Tapaaminen voidaan estää, jos se on lapsen edun vastaista.

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Hallintolain 43 §:n mukaan hallintopäätös on annettava kirjallisesti. Kirjallisesta päätöksestä on ilmentävä päätöksen tehnyt viranomainen tai muu taho sekä päätöksen tekemisen ajankohta. Tämän lisäksi päätöksestä on käytävä ilmi asianosaiset, joihin päätös välittömästi kohdistuu sekä päätöksen perustelut ja yksilöity tieto siitä, mihin asianosainen on oikeutettu tai velvoitettu tai miten asia muutoin ratkaistu.

Hallintolain 54 §:n mukaan viranomaisen on annettava tekemänsä päätös viipymättä tiedoksi asianosaiselle ja muulle tiedossa olevalle, jolla on oikeus hakea siihen oikaisua tai muutosta valittamalla.

Lastensuojelulain 30 §:n mukaan yhteydenpidosta sovitaan asiakassuunnitelmassa tai muutoin. Lastensuojelulain 62 §:n mukaan, mikäli yhteydenpidon toteuttamisesta ei päästä sopuun, on asiassa tehtävä yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös. Erityisesti kun asianosainen on vaatinut päätöksen tekemistä, ei viranomainen voi laiminlyödä päätöksentekovelvollisuuttaan.

Lastensuojelulain 62 §:n mukaan lapsen ja hänelle läheisen henkilön oikeutta tavata toisiaan voidaan rajoittaa laissa säädetyillä perusteilla lain 63 §:ssä tarkoitetulla päätöksellä. Mikäli lapsen ja läheisen henkilön yhteydenpito toteutetaan valvottuna ja asianosainen vastustaa sitä, on tällöin tehtävä päätös yhteydenpidon rajoittamisesta.

Lastensuojelulain 89 §:n mukaan yhteydenpidon rajoittamista koskevasta päätöksestä saa valittaa hallinto-oikeuteen.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 5 §:n mukaan sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Selvitys on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen. Jos sosiaalihuollon henkilöstö ei hallitse asiakkaan käyttämää kieltä taikka asiakas ei aisti- tai puhevian tai muun syyn vuoksi voi tulla ymmärretyksi, on mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkitsemisesta ja tulkin hankkimisesta.

Jos on kysymys asiasta, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta, on tulkitsemisesta ja kääntämisestä huolehdittava siten kuin hallintolain 26 §:ssä säädetään.

Yhteydenpidon rajoittamisesta tehtävä päätös

Kantelussa on siis todettu, että kantelijan ja hänen lapsensa yhteydenpitoa on rajoitettu koko lapsen sijoituksen ajan ilman päätöstä yhteydenpidon rajoittamisesta. Saamassani sosiaalityöntekijän selvityksessä on sen sijaan todettu, että yhteydenpidosta on sovittu yhteisymmärryksessä kantelijan kanssa.

Minulle toimitettujen asiakirjojen, erityisesti lapsen asiakaskertomuksen, perusteella kantelija on läpi lapsen sijoituksen saanut tavata lastaan vain harvoin; ensin vain tunnin ajan viikossa ja sittemmin kahden tunnin ajan joka toinen viikko. Enimmillään tapaamiset ovat olleet yhden viikonlopun mittaisia kuukaudessa.

Minulle toimitetusta lapsen asiakaskertomuksesta ilmenee, että kantelija on systemaattisesti miltei jokaisessa tapaamisessa sosiaalityöntekijän kanssa ja jokaisessa asiakassuunnitelmanneuvottelussa kuitenkin vaatinut lisää yhteydenpitoa lapsensa kanssa ja lapsen palauttamista itselleen. Merkintöjen perusteella kantelija on tätä näkemystään ilmaissut lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän lisäksi erinäisille tapaamisten valvojille, omille C:n kaupungin järjestämille perhetyöntekijöille, jotka ovat viestineet kantelijan näkemyksistä lapsen sosiaalityöntekijälle, sekä sijoituksen alussa myös vastaanottokeskuksen työntekijöille. Kantelijalle ei ole kuitenkaan laadittu yhteydenpidon rajoittamista koskevia päätöksiä, vaikka hänen pyyntöihinsä tapaamisten lisäämisestä ei ole suostuttu.

Asiakirjojen perusteella tapaamiset ovat pääsääntöisesti olleet valvottuja. Asiakirjoista ilmenee, että harvalukuisia tapaamisia järjestettiin ensin valvottuina perhehoitajan kotona sekä 2016–2017 valvottuina siten, että osa tapaamisista järjestettiin D:n kunnan sosiaalitoimistossa. Asiakirjoista ei löydy kantelijan nimenomaista suostumusta valvottuihin tapaamisiin ja kantelussa niiden järjestämistä arvostellaan. Sen sijaan asiakirjoista välittyy kuva siitä, että kantelija on joutunut vastentahtoisesti hyväksymään sosiaalityöntekijän esittämät tapaamisjärjestelyt saadakseen ylipäänsä tavata lastaan.

Koskien kantelussa mainittuja vuoden 2020 tapahtumia, asiakirjoista ilmenee, että keväällä 2020 sosiaalityöntekijä on ensin sopinut kantelijan kanssa kevään ja kesän tapaamisajat, mutta 28.5.2020 sosiaalityöntekijä on yksipuolisesti ilmoittanut kantelijalle postitse lähetetyllä kirjeellä, että loput kesän tapaamiset peruutetaan poliisitutkinnan takia.

Asiakirjoista ei ilmene, että viranomaisen olisi ollut kantelijaan muutoin asiasta yhteydessä tai selvittänyt kantelijan mielipidettä tapaamisten peruuttamiseen.

Ottaen erityisesti huomioon kielitaidottoman ja suomalaista järjestelmää tuntemattoman kantelijan aseman lastensuojeluprosessissa, en voi pitää miltään osin hyväksyttävänä tällaista asiakirjoista ilmenevää menettelyä, jossa tapaamiset perutaan viranomaisen yksipuolisella ilmoituksella ilman, että asianosaista kuultaisiin asiassa. Asiakasasiakirjamerkinnöistä ilmenee, että kantelija on lähettänyt myöhemmin kesällä sosiaalityöntekijälle viestin, jossa hän ihmettelee mitä on meneillään, kun hän ei saa tavata lastaan. Tämä osoittaa nähdäkseni, ettei hän ole hyväksynyt tapaamisten rajoittamista.

Sosiaalityöntekijä on perustellut menettelyään päätöksenteon laiminlyömisessä muun muassa sillä, että ”poliisin yleinen ohjeistus on, että lapsi ei saa tavata epäiltyä, ennen kuin lapsi on kuultu heidän toimestaan”. Kuitenkaan poliisilla ei ole toimivaltaa päättää lapsen ja hänen vanhempansa välisistä tapaamisista tai niiden rajoittamisesta, vaan kyseinen päätösvalta on lastensuojelulain mukaisesti sosiaalihuollon viranomaisella. Poliisin ”yleinen ohje” ei oikeuta rajoittamaan lapsen ja hänen läheisensä välistä yhteydenpitoa, vaan yhteydenpidon rajoittaminen edellyttää lastensuojelulain mukaista perustetta ja päätöksen tekemistä.

Asiakirjoista edelleen ilmenee, että lapsen osallistumisesta pikkuveljen syntymäpäiville on tosiasiallisesti päätetty perhehoitaja, kun aiheesta tehdyn kirjauksen mukaan lapsi ei ole päässyt osallistumaan syntymäpäiville sen vuoksi, että perhe ei ole saanut käyntiä järjestettyä. Korostan, että lapsen perhehoitajalla ei ole toimivaltaa päättää lapsen ja hänen läheisensä välisistä tapaamisista.

Asiakirjojen perusteella kantelija oli lisäksi esittänyt sosiaalityöntekijälle pyynnön saada lapsensa luokseen jouluna. Sosiaalityöntekijä ei kuitenkaan ole tehnyt yhteydenpidon rajoittamista koskevaa päätöstä, vaikka kirjausten mukaan joulun viettämisen paikasta ei oltu yksimielisiä.

Alkuvuoden 2021 tapaamisten osalta sosiaalityöntekijä oli edunvalvojan kanssa sopinut, että sovittu tapaaminen perutaan. Tästäkin ilmoitettiin kantelijalle yksipuolisesti. Kantelijalla oli kuitenkin tässä vaiheessa ollut tukena perhetyöntekijä, ja hän on vaatinut yhteydenpidon rajoittamista koskevaa päätöstä, mikäli tapaamisia perutaan tai ne järjestetään valvottuina. Sosiaalityöntekijä on tehnyt yhteydenpidon rajoittamista koskevan päätöksen 1.4.2021, mutta jo tätä ennen tapaamisia oli asiakirjojen perusteella yksipuolisesti sosiaalityöntekijän toimesta peruutettu.

A:n kuntayhtymän minulle toimittamien asiakasasiakirjojen ja kantelussa kerrotun perusteella pidän kiistattomana, ettei yhteydenpidosta ole ”sovittu yhteisymmärryksessä”, vaikka minulle toimitetussa selvityksessä ja asiakassuunnitelmissa tapaamisia on kuvailtu ”yhteisesti sovittuina”. Katson edellä kuvattujen useiden eri kirjausten perusteella, että neuvotteluissa ei ole ollut aitoa vuorovaikutusta kantelijan ja sosiaalityöntekijän välillä. Sosiaalityöntekijä on lähinnä yksipuolisesti päättänyt tapaamisista ja perustelematta jättänyt huomiotta kantelijan esittämät eriävät mielipiteet ja toiveet tapaamisten lisäämisestä.

Totean, että asiakirjoista ilmenevässä koko sijoituksen ajan vallinneessa erimielisyystilanteessa sosiaaliviranomaisen olisi tullut lastensuojelulain tarkoittamalla tavalla tehdä kantelijan oikeusturvan takaamiseksi yhteydenpidon rajoittamisista päätökset. Päätös on tehtävä myös silloin, jos vanhempi haluaisi tavata lastaan, mutta lapsi vastustaa tapaamista. Tällaisessa tilanteessa on lisäksi selvitettävä, mitä lapsen kieltäytymisen taustalla on.

Totean, että asiakirjojen perusteella sosiaalityöntekijä on menettelyllään tosiasiallisesti rajoittanut kantelijan ja hänen lapsensa välistä yhteydenpitoa merkittävästi ja pitkäaikaisesti noudattamatta lastensuojelulain säännöksiä päätöksenteosta. Sosiaalityöntekijän on täytynyt olla selvillä kantelijan tosiasiallisista näkemyksistä yhteydenpidosta, kun hän on itse kirjannut asiakaskertomukseen lukuisia kertoja kantelijan pyyntöjä saada tavata lastaan ja pyyntöjä saada lapsi takaisin kotiin. Päätös on laadittu vasta, kun kantelija on saanut perhetyötä C:n kaupungilta sekä asianajajan, joka on hoitanut asiaa hänen puolestaan. Tämä ainoa sosiaalitoimen tekemä yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös on hallinto-oikeuden päätöksellä kumottu lainvastaisena.

Lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden käyttäminen tarkoittaa lapsen perustuslaissa ja ihmisoikeussopimuksissa turvattujen perus- ja ihmisoikeuksien rajoittamista. Korostan, että yhteydenpidon rajoittamisella puututaan voimakkaasti lapsen ja hänen vanhempiansa perusoikeuksiin. Tämän takia asianosaisille on annettava päätös, joka takaa tosiasiallisen mahdollisuuden oikeussuojakeinojen käyttämiseen.

Pidän tapahtuneita menettelyvirheitä, eli kirjallisen valituskelpoisen päätöksen tekemisen laiminlyöntejä silloin, kun yhteydenpitoa on tosiasiallisesti eri tavoin rajoitettu, poikkeuksellisen vakavina. Päätöksen tekemisen laiminlyönti on estänyt asianosaisen mahdollisuuden hakea päätöksen täytäntöönpanokieltoa ja muutosta päätökseen hallinto-oikeudelta. Tämä on estänyt kantelijan perustuslaissa perusoikeutena turvattun oikeusturvan toteutumisen, kuten myös hänen oikeutensa Euroopan ihmisoikeussopimuksessa turvattuihin tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin.

Myöskään lapsella (edunvalvojansa kautta) ei ole ollut mahdollisuutta hakea yhteydenpidon rajoittamisasiassa muutosta.

Menettelyn arvioinnin kannalta on merkityksellistä myös se, ettei sosiaalityöntekijä ole ainakaan asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan kiinnittänyt huomiota kantelijan olosuhteisiin ja erityisesti siihen, että kantelijalla on kasvatusvastuu hänen huollossaan olevasta toisesta lapsesta. Nähdäkseni tämä olisi tullut ottaa huomioon siinä, miten tapaamisia kantelijan ja huostaanotetun lapsen välille järjestettiin.

Totean, että lapsen ja hänen vanhempansa välisen yhteydenpidon tosiasiallinen rajaaminen minimiin on vaikuttanut kielteisellä tavalla myös lapsen kielellisten oikeuksien toteutumiseen. Kuten edellä jaksossa 3.2 on todettu, ei lapsen äidinkielen kielitaidon ylläpitämisestä ole huolehdittu, ja lapsi on menettänyt sen puhumisen taidon. Lapselle kuuluvan yhteydenpito-oikeuden edistämällä on merkitystä myös perheen jälleenyhdistämisen toteutumiseen. Näiden liittämisvaikutustenkin takia viranomaisella on korostettu velvollisuus erimielisyystilanteessa tehdä valituskelpoinen päätös ilman aiheetonta viivästystä.

Edellä kuvatun kaltainen yhteydenpidon rajoittaminen eri tavoin erittäin vähäiseksi ja vielä siten, että yhteydenpito on lähtökohtaisesti melkein aina ollut valvottua, on nähdäkseni vaikuttanut vahingollisesti lapsen ja kantelijan välisen suhteen muodostumiseen. Lapsi on lisäksi menettänyt mahdollisuutensa luoda ja kehittää läheistä ihmissuhdetta pikkuveljeensä. Asiakirjoista ei ole havaittavissa, että tähän lapselle tärkeään sisarusuhteen luomiseen ja ylläpitämiseen olisi kiinnitetty huomiota A:n kuntayhtymän sosiaalityössä.

Totean vielä havaintoni lapsesta 7.9.2022 laaditusta asiakassuunnitelmasta. Suunnitelmaan on muun muassa kirjattu, että ”äidin ja lapsen väliset tapaamiset eivät ole sujuneet suunnitellusti. Yhteydenpidon lisäämistä on yritetty useamman kerran huostassapidon aikana. Esteenä ovat olleet joko äidistä itsestään johtuvat syyt ja myös mitä lapsi on kertonut tapaamisista. Yhden tapaamisen jälkeen tehtiin poliisille tutkintapyyntö, kun lapsi kertoi tapaamiselta tultuaan asioista, joista heräsi huoli.” Edelleen suunnitelmassa on todettu, että ”äidin ja lapsen tapaamiset ja muu yhteydenpito on sujunut hyvin vaihtelevasti koko sijoituksen ajan. Tapaamisia ei välillä ollut useamman kuukauden ajan. Lapsi kieltäytyi lähtemästä äitinsä luokse.”

Kummeksun kirjausten kantelijaa syyllistävää sävyä, kun otetaan huomioon edellä kuvaamani asiakirjoista ilmenevä viranomaisen toimesta tapahtunut lapsen ja äidin yhteydenpito-oikeuksien pitkäkestoinen rajoittaminen.

Asiakassuunnitelmassa mainittuja äidistä johtuneita syitä tapaamisten estymiselle on asiakaskertomusmerkintöjen perusteella ollut muun muassa kantelijan raskauteen liittyvät terveydenhuollon toimenpiteet, vauvan syntymä ja esimerkiksi oman maan passin hakeminen Ruotsissa sijaitsevasta suurlähetystöstä.

Pidän myös epä johdonmukaisena sitä, että kantelijalta on edellytetty yhteydenpidon tiivistämistä omin toimin, mutta samalla sosiaalityöntekijä on johdonmukaisesti rajoittanut yhteydenpitoa, ja arvioinut, ettei lapsi hyödy tapaamisten lisäämisestä, koska kiintymyssuhde ei ole muodostunut kovin tiiviiksi. Viranomaisen on siis rajoittanut yhteydenpitoa ja toisaalta vedonnut vuorovaikutuksen heikkouteen kantelijalle kielteisellä tavalla. Mielestäni viranomaisen ristiriitaiset kannanotot ovat olleet omiaan aiheuttamaan epätietoisuutta siitä, miten kantelija voi menetellä edistääkseen yhteydenpitoa lapseensa ja perheen jälleenyhdistämistä.

Toimenpiteeni asiassa ilmenevät kohdasta 4.

Tapaamisjärjestelyt

Kantelusta ja muista asiakirjoista ilmenee, että silloin, kun lapsi on tavannut kantelijaa tämän kotona, on lapsi (6-vuotiaasta lähtien) matkustanut yksin bussilla D:n kunnasta C:n kaupunkiin ja takaisin. Asiakirjoista ilmenee, että tapaamiset ja niiden kesto on tällöin järjestetty bussiaikataulujen, eikä yhteydenpidon toteuttamisen tavoitteiden mukaan. Asiakirjoissa viitataan myös siihen, ettei tapaamisia ole perusteltua järjestää enempää, koska matka tapaamisiin rasittaa kohtuuttomasti lasta. Google-karttapalvelujen mukaan matka kantelijan kotoa perhehoitajan luokse kestää henkilöautolla ainakin puolitoista tuntia. Sosiaalityöntekijä on kuitenkin järjestänyt tapaamiskuljetukset siten, että lapsi on matkustanut tapaamisiin yksin bussilla.

Asiakirjojen perusteella sosiaalityöntekijä on hankkinut yksityiseltä palveluntuottajalta lapselle tukea bussin vaihtoon ja bussille saattamiseen. Lapselle tehdyn päätöksen mukaan palvelu oli sovittu kesäkuulle 2019 saakka, jonka jälkeen ”äiti vastaa kuljettamisista”.

Kuljetusten järjestäminen lapsen läheisten tapaamisiin sisältyy sijaishuollosta aiheutuviin kustannuksiin. Totean, että viranomaisen lukuun toimivan perhehoitajan tehtäviin kuuluu tukea yhteydenpitoa sijoitetun lapsen ja hänen läheisensä välillä. Korostan, että mikäli perhehoitaja tai lapsen läheinen ei voi omien henkilökohtaisten syiden tai velvoitteidensa johdosta itse kuljettaa (alle kouluikäistä) lasta tapaamisiin ja takaisin, on sijaishuollosta vastuussa olevalla viranomaisella velvollisuus varmistaa kuljetuksen toteuttaminen lapselle hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioivalla turvallisella ja miellyttävällä tavalla ja siten, ettei matka ole kohtuuttoman rasittava lapselle.

Katson, että tässä tilanteessa viranomaisen vastuu pitää huolta lapsen turvallisuudesta ja toisaalta lapsen yhteydenpito-oikeuden toteutumisesta olisi mielestäni edellyttänyt kuljetusten järjestämistä toisella tavalla.

Tapaamisen 13.4.2021 järjestelyt

Kantelussa on kerrottu tilanteesta, jossa sosiaalityöntekijä oli kertonut lapselle tapaamisesta ja valmistellut lasta tapaamiseen, vaikka sosiaalityöntekijä on kantelun mukaan tiennyt, ettei kantelija suostu ehdotettuun valvottuun tapaamiseen.

Sosiaalityöntekijän antaman selvityksen mukaan lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä järjesti äidin ja lapsen tapaamisen 13.4.2021 Pelastakaa Lapset ry:n tiloihin C:n kaupungissa. Selvityksen mukaan sosiaalityöntekijä pyysi äidiltä vastausta 8.4.2021 mennessä, jos tapaamisaika ei hänelle sovi. Äiti ilmoitti 13.4.2021 aamulla, ettei tule tapaamiseen. Selvityksessä todetaan, että lapsi ”oli tietenkin valmisteltu tapaamiseen, koska lapsen pitää tietää, mitä tapahtuu ja mihin hän on menossa. Koulusta oli pyydetty vapaata osaksi päivää.”

Sosiaalityöntekijä B:n valmisteleman yhteydenpidon rajoittamista koskevan 1.4.2021 tehdyn päätöksen perusteluissa sanotaan, että kantelija on ilmoittanut 19.3.2021, ettei suostu suunniteltuihin valvottuihin tapaamisiin. Päätöksen mukaan kantelija on myös 23.3.2021 puhelinneuvottelussa ilmoittanut, ettei tule suostumaan valvottuihin tapaamisiin.

Kantelija on toimittanut minulle kuvakaappauksia sosiaalityöntekijä B:n kanssa 13.4.2021 käymistään viestikeskusteluista. Viestikeskustelussa kantelija tuo sosiaalityöntekijälle selvästi ilmi mielipiteensä siitä, ettei kantelijan lasta olisi tullut valmistella tapaamiselle, jonka sosiaalityöntekijä on etukäteen tiennyt jäävän toteutumatta. Viesteissä kantelija myös vaatii sosiaalityöntekijältä kirjallista selvitystä siitä, miten tilanne on käsitelty lapsen kanssa ja miten virhe on lapselle oikaistu. Viestien perusteella sosiaalityöntekijä ei ole oikaissut virhettä, vaan hän on todennut, että ”lapsen tulee tietää, mitä hänen ympärillään tapahtuu. Se on lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän velvollisuus kertoa lapselle tulevista tapahtumista ja häntä koskevista asioista.” Kantelija on tähän vastannut toteamalla, että sosiaalityöntekijän velvollisuus ei ole kertoa lapselle tapaamisista, joita ei ole tulossa ja mistä on ollut tieto jo useiden viikkojen ajan.

Asiakaskertomuksen kirjauksesta 14.4.2021 ilmenee, että kantelija on ilmoittanut 1.4.2021 pidetyssä keskustelussa, että ei suostu valvottuihin tapaamisiin. Kantelija on lisäksi 13.4. ilmoittanut myös sähköpostilla, ettei aio suostua valvottuun tapaamiseen.

Tästä huolimatta kirjauksen perusteella sosiaalityöntekijä on kertonut lapselle, että tapaaminen äidin kanssa pidetään 14.4.2021.

Totean asiassa saamani selvityksen perusteella, että kantelijan kieltäytyminen valvotuista tapaamisista on ollut A:n kuntayhtymän viranhaltijoiden itse tekemien kirjausten perusteella viranhaltijoiden tiedossa ennen 13.4.2021 suunniteltua tapaamista. Yhdyn kantelijan näkemykseen siitä, että lapselle ei olisi tullut kertoa tapaamisesta mitään tilanteessa, jossa sosiaalityöntekijällä on ollut etukäteen tieto siitä, ettei tapaaminen tule toteutumaan.

3.4 Kuulemisen järjestäminen yhteydenpidon rajoittamista koskevassa asiassa vuonna 2021

Kantelussa kerrotaan, että lopulta lukuisten yhteydenottojen ja puheluiden jälkeen sosiaalityöntekijä on tehnyt yhteydenpidon rajoittamista koskevan päätöksen, mutta luvattua kuulemista ei toteutettu, vaikka asiasta oli sovittu kantelijan asianajajan kanssa.

Sosiaalityöntekijä on 1.4.2021 tehnyt päätöksen yhteydenpidon rajoittamisesta. Lapsen asiakaskertomukseen on 6.4.2021 tehty kirjaus kuulemisesta yhteydenpidon rajoittamiseen liittyen. Kirjauksen mukaan äiti toimittaa kuulemisen kirjallisesti saatuaan kaikki asiaan liittyvät asiakirjat. Päätös on kuitenkin tehty ennen kuin kantelijaa kuultu kirjallisesti.

Tältä osin totean, että kantelija on valittanut kyseisestä yhteydenpidon rajoittamista koskevasta päätöksestä hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeus on antanut asiassa päätöksen 18.11.2021, jolla viranhaltijan päätös yhteydenpidon rajoittamisesta on kumottu asiassa tapahtuneen kuulemisvirheen johdosta.

Koska hallinto-oikeus on jo tutkinut asian ja kumonnut viranhaltijan päätöksen lainvastaisena, ei minulla ole tarvetta tutkia tätä asiaa enempää.

3.5 Sijaisperheen rooli yhteydenpidon toteuttamisessa ja perhehoidon valvonta

3.5.1 Kantelu

Kantelun mukaan verkstopalaverissa tammikuussa 2021 kantelijalta vaadittiin aktiivisempaa yhteydenpitoa, vaikka yhteydenpitoa oli koko edellisen vuoden ajan rajoitettu lain vastaisesti. Kantelun mukaan palaverissa sovittiin, että kantelija saa soittaa lapsensa puhelimeen päivittäin ja perhetyöntekijöiden käyntien yhteydessä kerran viikossa kantelija soittaa heidän avustuksellaan. Kantelun mukaan sosiaalityöntekijä vaati päivittäistä yhteydenpitoa.

Kantelun mukaan heti mainitun palaverin jälkeen sijaisperhe aloitti yhteydenpitoa rajoittavat toimet ja perhehoitaja alkoi estää hänen soittojaan.

Kantelun mukaan aluksi kyse oli siitä, että aina kantelijan soittaessaan lapselleen perhehoitaja keksi tekosyyn lopettaa puhelun kesken. Kantelun mukaan näin jatkui useita viikkoja. Tämän jälkeen oli monta päivää kestäviä taukoja, joiden aikana lapsi ei vastannut puheluihin ollenkaan.

Kantelun mukaan kahtena eri viikonloppuna oli tilanne, jolloin lapsi ei vastannut puheluihin koko viikonloppuna. Perhehoitaja on kertonut syyksi muun muassa, että lapsi on mummolassa tai mökillä, eikä puhelinta ole ollut mukana. Kantelija ei ole saanut yhteyttä lapseen myöskään perhehoitajan puhelimen kautta. Vastaavan kaltainen tilanne toistui kantelun mukaan kaksi viikkoa myöhemmin, jolloin kantelija ei saanut lastaan kiinni koko viikonloppun aikana.

Kantelun mukaan kantelijan perhetyöntekijät olivat asiasta yhteydessä sosiaalityöntekijä B:hen, joka kertomansa mukaan ei ollut tietoinen sijaisperheen toiminnasta. B kertoi sijaisperheen näkemyksestä, että palaverissa sovittu yksi puhelu päivässä oli liikaa, ja he olivat siitä syystä päättäneet ottaa omatoimiset yhteydenpidon rajoittamistoimet käyttöön.

Kantelun mukaan sijaisperheen asenne kantelijaa kohtaan on koko sijoitushistorian ajan ollut epäasiallista ja epäammattillista. Kantelun mukaan perhehoitaja ei ole puuttunut lapsen käytökseen, kun lapsi on puhelussa puhunut kantelijalle suomeksi ivallisella sävyllä, vaan kantelun mukaan taustalla kuului, miten perhehoitaja nauroi lapsen mukana. Myöskään sosiaalityöntekijä ei ole puuttunut asiaan, vaikka kantelija on toistuvasti kertonut hänelle huolistaan. Kantelija pelkää, että sijaisperheen avoimen vihamielinen suhtautuminen vaikuttaa siihen, että lapsi on kertonut paikkansa pitämättömiä asioita tapaamisista.

3.5.2 Saatu selvitys

A:n kuntayhtymän lausunto

A:n kuntayhtymän antamassa lausunnossa ei ole otettu kantaa sijaisperheen menettelystä esitettyihin väitteisiin.

Sosiaalityöntekijän selvitys

Sosiaalityöntekijän selvityksen mukaan missään vaiheessa ei ole tullut esille, että sijaisperhe rajoittaisi kantelijan ja hänen lapsensa välistä yhteydenpitoa. Sosiaalityöntekijän mukaan sijaisperhe on päinvastoin aikaisemmin pyytänyt lasta soittamaan äidilleen, kun äiti oli hyvin passiivinen yhteydenpidossa.

Sosiaalityöntekijän mukaan tammikuussa 2021 pidetyssä palaverissa sovittiin, että äiti voi soittaa lapselleen ilman määriteltyjä aikoja.

Tilanne ajautui sosiaalityöntekijän mukaan siihen, että äidin puhelut saattoivat sattua siihen aikaan, jolloin lapsi ei ollut puhelimen ulottuvilla. Hän oli koulumatkalla linja-autossa ja ei ollut nettiä, hän saattoi olla ulkona leikkimässä koulun jälkeen ja viikonloppuna kaksi kertaa on käynyt niin, että perheen ollessa mökillä tai mummolassa, lapsen puhelin oli unohtunut kotiin. Äiti on sosiaalityöntekijän mukaan tulkinnut nämä tilanteet siten, että sijaisperhe ei halua lapsen soittavan. Selvityksen mukaan on ollut myös tilanteita, jolloin lapsi ei ole halunnut vastata äidin puheluun. Selvityksen mukaan sijaisperhe ei ole rajoittanut tapaamisia, vaan ne ovat sujuneet asiakassuunnitelman mukaisesti.

Sosiaalityöntekijän mukaan missään vaiheessa ei ole tullut esille seikkoja, jotka puoltaisivat väitettä, että sijaisperheen käyttäytyminen lapsen äitiä kohtaan on ollut epäasiallista, jopa vihaista. Sosiaalityöntekijän mukaan ”äiti on takertunut hyvin voimakkaasti puheluyrityksiin, jolloin ei ole saanut lastaan kiinni. Näihin ovat löytyneet inhimilliset syyt. Sijaisäiti on joissakin äidin puhelinyrityksissä voinut ilmoittaa äidille, että lapsi on ulkona leikkimässä. Äiti ei ole edes aina lukenut näitä viestejä, oli mennyt jopa yli kaksi viikkoa ja viesti oli edelleen lukematta.”

Sosiaalityöntekijän mukaan lapsi itse on tuonut esille, että hän ei halua äidin soittavan joka päivä. Lapselle tuli sosiaalityöntekijän mukaan ”äidin soitoista ahdistusta ja jopa pelkoakin. Hän oli kysynyt sijaisäidiltä, pitääkö hänen ottaa puhelin mukaan ulkoleikkeihin, jos äiti soittaa ja lisännyt että jos hän ei vastaa, äiti suuttuu. Sijaisäiti taas pelkäsi puhelimen katoavan tai kastuvan. Ohjeistin sijaisäitiä, että näin pienen lapsen ei tarvitse olla puhelimen vanki; kyllä äiti saa hänet kiinni tai lapsi voi soittaa takaisin äidilleen. Lapsi ei ole kuitenkaan ollut halukas soittamaan takaisin ja yksi syy oli se, että lapsi sanoi äidin haukkuvan häntä tai äiti katkaisi puhelun ilman syytä. Tämän jälkeen ehdotin äidille, että hän soittaisi kahtena iltana viikossa tietyllä aikavälillä, jolloin hän tavoittaisi lapsen parhaiten. Tämä ehdotus ei äidille sopinut.”

Sosiaalityöntekijän mukaan sijaisäiti ei ole tietoinen, että lapsi olisi käyttänyt puheluissa epäasiallista kieltä äitiään kohtaan tai salli sellaista käytöstä. Sosiaalityöntekijän selvityksen mukaan sijaisäidin äiti oli kuullut kerran lapsen soittaessa äidilleen ”lasten höpötystä”, joka ei varsinaisesti ollut mitään ilkkumista tai ivaamista. Tällöin lapsen seurassa oli muitakin lapsia.

C:n kaupungin antama selvitys

C:n kaupungin antaman selvityksen mukaan palaverissa 14.1.2021 sosiaalityöntekijä B esitti kantelijalle vaatimuksen siitä, että tämän tulee pitää tiiviimmin yhteyttä lapseen. Palaverissa sovittiin, että kantelijan perhetyöntekijät tukevat kantelijaa yhteydenpidossa ja ovat paikalla joitakin kertoja puheluiden ja tapaamisten aikana.

Palaverissa sovittiin, että kantelija voi soittaa lapselle päivittäin. Selvityksen mukaan tunnelma palaverissa oli negatiivinen ja vuorovaikutus sosiaalityöntekijä B:n ja perhehoitajan ja kantelijan välillä oli puutteellista. Perhetyöntekijöiden näkemyksen mukaan kantelijan näkemys asioihin jäi kokonaan selvittämättä.

C:n kaupungin kantelijalle myöntämien perhetyöntekijöiden antaman selvityksen mukaan kantelija on kertonut heille ensimmäisen kerran 21.1.2021 lapsen puhelimen olevan pois päältä, ja tämän jälkeen kantelija on kertonut useampaan kertaan, että lapseen ei saa lainkaan yhteyttä, tai että yhteyttä on vaikea saada. Perhetyöntekijöiden mukaan heidän käyntiensä aikana on noussut huolta siitä, saako kantelija ja lapsi riittävästi tukea sijaisperheeltä riittävän yhteydenpidon ja keskinäisen vuorovaikutuksen mahdollistamiseksi.

Perhetyön raporttiin 4.2.2021 tehdyn kirjauksen mukaan kantelija on kertonut soitelleensa lapselle lähes päivittäin. Kirjauksen mukaan edellisenä viikonloppuna lapsi ei ole vastannut kantelijan puheluihin ja kantelija on laittanut viestiä sijaisäidille. Sijaisäiti on vastannut lapsen olevan mummulassa, eikä puhelin ole mukana. Kirjauksen mukaan lapsi on myöhemmin kertonut kantelijalle sijaisäidin kieltäneen ottamasta puhelinta mukaan.

Perhetyön raportin kirjausten mukaan 15.2.2021 pidetyssä palaverissa kantelija on lisäksi kertonut, että häntä on kielletty letittämästä lapsen hiuksia, laittamasta kamerunilaista ruokaa lapselle ja kantelija on kertonut, että hän ei enää tiedä mitä saa ja mitä ei saa tehdä oman lapsensa kanssa. Kirjauksen mukaan kantelija pelkää, että lasta on tietoisesti vieraannutettu äidistä ja hän epäilee, että häntä on jopa mustamaalattu lapselle.

C:n kaupunki viittaa selvityksessään edelleen perhetyön raportin 21.2.2021 kirjaukseen, jonka mukaan kantelija on soittanut perhetyöntekijälle ja kertonut, että lapsi ei ole vastannut puhelimeensa viikonloppuna 19.-21.2.2021. Kantelijan laitettua sijaisäidille lopulta viestin, on tämä kertonut perheen olevan mökillä ja ettei lapsella ole puhelinta mukana. Kirjauksen mukaan kantelija on ollut turhautunut siihen, että sovitusta ei pidetä kiinni ja lapselle ei anneta puhelinta mukaan. Kirjauksen mukaan kantelija on kertonut perhetyöntekijälle laittaneensa sijaisperheen äidille viestin, jossa pyytänyt saada puhua lapsen kanssa sijaisäidin puhelimen kautta, jos lapsen puhelin ei ole mukana mökillä. Kirjauksen mukaan sijaisäiti on vastannut, että lapsi leikkii kavereiden kanssa eikä siksi voi nyt puhua. Kirjauksen mukaan kantelija on ollut surullinen ja turhautunut, koska ei ole saanut puhua lapsen kanssa koko viikonloppuna.

C:n kaupungin antamassa selvityksessä viitataan kantelijalle myönnetyn perhetyön 25.2.2021 kirjaamaan raporttiin, jonka mukaan ”ohjaaja on soittanut äidin pyynnöstä D:n kunnan sosiaalityöntekijä B:lle. Kirjauksen mukaan sosiaalityöntekijälle on kerrottu viikonlopun ongelmista liittyen yhteydenpitoon lapsen kanssa ja että sijaisperheen äiti ei sunnuntaina antanut lupaa puhua lapsen kanssa, vaikka äiti sitä pyysi. Kirjauksen mukaan sosiaalityöntekijä B on kertonut, että äiti ei voi olettaa lapsen pitävän puhelinta aina mukanaan. Kirjauksen mukaan sosiaalityöntekijä B:lle on tuotu esiin, että tämä on yhteisessä palaverissa kertonut vaativansa äidiltä enemmän yhteydenpitoa ja sopimuksesta, jonka mukaan äidillä on vapaus soittaa päivittäin lapselle.

Perhetyön raportin 25.2.2021 kirjausten mukaan sosiaalityöntekijä B on kertonut, että hänen näkemyksensä mukaan lapselle ei ole suhde äitiin tärkeä. Lisäksi kirjauksen mukaan sosiaalityöntekijä B on muistuttanut, että tilanne on hänen näkemyksensä mukaan äidin syytä ja äidille annettu mahdollisuuksia jo vastaanottokeskuksessa.

Kirjauksen mukaan B:lle on tuotu esiin, että yhteydenpidosta on sovittu palaverissa ja äiti yrittää pitää sovituksista kiinni. Lisäksi kirjauksen mukaan todettu, että perhetyö pyrkii tukemaan äidin ja lapsen suhdetta ja vahvistamaan sitä. Perhetyön kirjauksen mukaan sosiaalityöntekijä on aikonut soittaa sijaisäidille.

Perhetyön kirjaaman raportin mukaan sosiaalityöntekijä B on soittanut perhetyöntekijälle vielä samana päivänä 25.2.2021 puhuttuaan sijaisäidin kanssa. Sosiaalityöntekijä B on kertonut, että äiti on nyt sijaisäidin mielestä ”mennyt ääripäästä toiseen eikä hän ymmärrä kultaista keskitietä”. Kirjauksen mukaan ”sijaisäiti kokee, että äiti soittaa liian usein, eikä sijaisäiti pidä tavasta, jolla äiti soittaa. Videopuhelu, jossa pikkuveli höpöttelee lapselle ja äiti touhuilee kotitöitä ja höpöttelee puheluun samalla. Sijaisäiti kuulemma pyytännyt lasta välillä jopa katkaisemaan puhelut.” Kirjauksen mukaan sosiaalityöntekijälle on selitetty, että tämä on perheen tapa kommunikoida muidenkin kaukana asuvien sukulaisten kanssa. Kirjauksen mukaan B on kertonut, että lapsen kanssa puhuessaan äidin tulee keskittyä vain puhumiseen.

Kirjauksen mukaan [perhetyön] ohjaaja on tuonut vielä esiin, että heiltä puuttuu yhteinen kieli, joten puhelut siksikin vaativat opettelua. Lisäksi kirjauksen mukaan sosiaalityöntekijä B:ltä on kysytty mikä olisi toive puheluiden määrästä tai ajankohdasta, jos sovittu päivittäinen soitto on heidän mielestään liikaa. Kirjauksen mukaan B on todennut, että siitä keskustellaan seuraavassa palaverissa toukokuussa, eikä hän ota siihen kantaa nyt. Kirjauksen mukaan perhetyöntekijä on soittanut [B:n kanssa] käydyistä keskusteluista C:n kaupungin sosiaalityöntekijä E:lle.

Perhetyön 8.3.2021 kirjausten mukaan kantelijan soittaessa lapselle puhelimen toisessa päässä on ollut myös sijaisäiti. Kirjauksen mukaan sekä kantelija ja perhetyöntekijä ovat todenneet puhelun loputtua, että puhelun sävy on ollut lapsen ja tämän kanssa läsnäolleiden taholta naureskelua kantelijan sanomisille.

Perhetyön kirjausten 10.3.2021 mukaan kantelijan soittaessa lapselle sijaisäidin mukaan lapsi ei ole keskittynyt puhumiseen kantelijan kanssa ja on halunnut lapsen lopettavan puhelun ja puhelu on päättynyt heti. Kirjausten mukaan kantelija on ollut turhautunut ja kokenut sijaisäidin toistuvasti rajoittavan hänen mahdollisuuttaan pitää yhteyttä lapseensa.

Asiakaskertomus

Asiakaskertomuksen 28.9.2020 kirjauksen mukaan sosiaalityöntekijä B on keskustellut puhelimesta perhehoitajan kanssa. Kirjauksen mukaan lapsi ”ei ole käynyt pikkuveljen synttäreillä, koska perhe ei saanut käyntiä järjestettyä. Ehdotin perhehoitajalle, että hän miettisi lapsen käyttämistä äidin luona, vaikka joskus iltasella, kun äiti on tullut töistä. Perhehoitaja lupasi keskustella äidin kanssa.”

Asiakaskertomuksen merkinnän 25.2.2021 mukaan ”äidin perheen perhetyöntekijä soittaa 25.2.2021 Hän kertoo äidin olevan tuohduksissaan, kun ei ole saanut kahtena viime viikonloppuna yhteyttä lapsen puhelimeen. Sijaisäiti oli vastannut, että lapsi leikkii ulkona toisten lasten kanssa ja olivat mökillä. Toisella kertaa he olivat olleet mummolassa.”

Asiakaskertomukseen on 12.3.2021 lisätty lastensuojeluilmoitus, jonka on tehnyt kantelijan perhetyöntekijä C:n kaupungista. Lastensuojeluilmoituksen mukaan ”perhetyön työskentelyn yhteydessä on noussut toistuvasti esiin huoli siitä, että sijaisperheessä asuva lapsi käyttäytyy biologista äitiään kohtaan epäasiallisesti. Perhetyö on osallistunut useita kertoja biologisen äidin ja lapsen väliseen yhteydenpitoon. Viimeisillä yhteydenpidon kerroilla äiti soittanut lapselle, joka käyttäytynyt pilkkaavasti ja epäasiallisesti äitiä kohtaan. Lapsi mm. kysellyt äidiltä: etkö ole käynyt wc:ssä koko päivänä ja miksi sinulla on roskainen koti. Lapsi lisäksi naureskellut näiden kommenttien yhteydessä. Koko puhelussa oli perhetyön näkemyksen mukaan ivallinen sävy äitiä kohtaan. Puhelun taustalta kuului myös sijaisperheen äidin ääni, mutta hän ei puuttu millään tavalla lapsen käytökseen. Äidin ja lapsen yhteydenpidossa haasteita yhteisen kielen puuttumisen takia, mutta äiti kykenee suomenkieliseen keskusteluun lapsen kanssa jonkin verran. Lapsi ei ole saanut tukea oman äidinkielen taidon ylläpitämiseen. Perhetyö kääntänyt lapsen sanomiset englannin kielelle äidin pyynnöstä, jolloin äiti pahoittanut mielensä lapsen käytöksestä. Perhetyön näkökulmasta herännyt huoli siitä, että lapselta puuttuu aikuisen ohjaus ja tuki tilanteessa.

Huolta on herättänyt myös biologisen vanhemman ja lapsen yhteydenpidon ja yhteyden tukemisen puute sijaisperheen taholta.”

Asiakaskertomusmerkinnän 12.3.2021 mukaan ”mummo oli yhden kerran kuullut tällä viikolla, kun lapsi on ilkkunut äidilleen. Perhehoitaja sanoi, että hän ei ole kuullut sellaisia puheita ja jos kuulisi, puuttuisi siihen välittömästi.”

Lapsen asiakaskertomuksesta ilmenee muun muassa kirjauksista 14.4.2021, 15.4.2021, 26.4.2021 että kantelija on yrittänyt soittaa lapselleen, mutta puhelut eivät ole toteutuneet.

Kantelijan lakimiehen lausuma 21.4.2022

Lausumassa tuodaan esille, että kantelija on toisen lapsensa yksinhuoltaja ja käy säännöllisessä päivätyössä. Hänellä ei myöskään ole autoa, joten hänen kulkemisensa D:n kuntaan kuukausittain on käytännössä mahdotonta. Lisäksi sijaisperheen velvollisuutena on tukea lapsen ja biologisen vanhemman suhdetta. Tätä suhteen tukemista toteutetaan maanlaajuisesti mm. siten, että sijaisperhe kuljettaa lapsen biologisen vanhemman tapaamisiin. Sijaisperheellä on oikeus saada näistä kuluistaan korvaus. Mitään estettä sille, että lapsi voisi tavata kantelijaa kahdesti kuussa C:n kaupungissa, ei todellisuudessa siis ole ollut.

3.5.3 Arviointini

Asiassa on kysymys siitä, onko lapsen sijaisperhe omalla toiminnallaan rajoittanut lapsen ja kantelijan välistä yhteydenpitoa sekä siitä, miten sijaisperhe on tukenut yhteydenpidon toteuttamista siten, kuin sen velvollisuuksiin kuuluu.

Lastensuojelulain 52 §:n mukaan sijaishuollossa lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisaruksiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä vastaanottamalla vieraita tai vierailemalla sijaishuolto paikan ulkopuolella sekä pitää heihin muuten yhteyttä käyttämällä puhelinta tai lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä tai niihin rinnastettavia muita luottamuksellisia viestejä taikka muita lähetyksiä.

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen ja lapsen sijaishuolto paikan on tuettava ja edistettävä lapsen ja hänen vanhempiensa sekä lapsen ja muiden hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa. Lapsen sijaishuolto on järjestettävä niin, että sijoituspaikan etäisyys ei ole este yhteydenpidolle lapselle läheisiin henkilöihin.

Lastensuojelulain 30 §:ssä säädetään, että lapsen ja hänen läheistensä välisestä yhteydenpidosta sovitaan lasta koskevassa asiakassuunnitelmassa tai muutoin, mikäli siitä ei jostain syystä voida sopia suunnitelmassa.

Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on velvollisuus huolehtia siitä, että sovitut tapaamiset ja muu yhteydenpito voidaan toteuttaa.

Lapsen sijaishuoltopaikka ei voi omin päin poiketa tehdystä suunnitelmasta eikä päättää yhteydenpidosta tai muuttaa jo sovittua yhteydenpitoa. Jos suunnitelmaa joudutaan muuttamaan tai sovittuja tapaamisia peruuttamaan tai siirtämään, on yhteydenpidon järjestelyistä ja muista toimenpiteistä vastuussa lapsen sosiaalityöntekijä.

Kun lapsi on sijoitettu perhehoitoon, sitoutuu perhehoitaja kunnan kanssa tekemällään sopimuksella huolehtimaan sijoittajakunnan toimeksiannosta perheeseen sijoitetun lapsen päivittäisestä hoidosta ja huolenpidosta. Tähän sisältyy myös se, miten lapsen oikeutta pitää yhteyttä läheisiinsä käytännössä toteutetaan.

Perhehoidon luonteeseen kuuluu, että perheessä voi olla myös omia lapsia ja perheellä on omia muita läheisiä henkilöitä elämässään (esimerkiksi isovanhempia). Perhehoitajan on kuitenkin tehdessään sopimuksen oltava valmis sopeuttamaan perheensä päivittäistä elämää ja rutiineja siten, että perheeseen sijoitetun lapsen laissa turvatut oikeudet toteutuvat myös käytännössä.

Sosiaalityöntekijän tehtävänä on osana sijaishuollon valvontaa arvioida myös sitä, miten perhehoitaja huolehtii sopimuksen mukaisista tehtävistään. Sosiaalityöntekijä ei voi milloinkaan siirtää viranomaiselle kuuluvia lakisääteisiä tehtäviä perhehoitajalle.

Edellä kuvatusta asiakirjaselvityksestä ilmenee, että lapsen ja kantelijan välisiä tapaamisia, kuten esimerkiksi pikkuveljen syntymäpäiville osallistuminen ja heidän välisensä muu sovittu yhteydenpito puhelimitse on kantelussa kuvatulla tavalla estynyt tai siirtynyt useaan otteeseen perhehoitajan menettelyn johdosta. Perhehoitaja ei ole saamiensa selvitysten perusteella järjestänyt korvaavaa tilaisuutta puheluille niissä tapauksissa, joissa lapsi ei ole ollut puhelimen tavoitettavissa esimerkiksi ulkona leikkimisen johdosta. Perhehoitaja ei saadun selvityksen perusteella ole myöskään tarjonnut mahdollisuutta yhteydenpitoon oman puhelimensa kautta tilanteissa, joissa lapsella ei ole ollut omaa puhelinta käytettävissä.

Totean, että asiakirjojen perusteella perhehoitaja ei ole velvollisuuksiensa edellyttämällä tavalla tukenut ja edesauttanut lapsen ja hänen läheisensä yhteydenpitoa. Jo vuoden 2016 asiakassuunnitelmasta ilmenee, ettei yhteydenpitoa ole järjestetty kantelijan toivomalla tavalla sen vuoksi, että perhehoitaja on ilmoittanut hänelle olevan mahdotonta kuljettaa lasta tapaamisiin.

Asiakirjoista ilmenee myös perhehoitajan kielteinen suhtautuminen puheluihin hänen kokiessaan, että kantelija soittaa liian usein eikä hän pidä tavasta, jolla kantelija soittaa.

Saamieni selvitysten perusteella kantelussa esitetyt tapahtumien kulut yhteydenpidon estymisessä perhehoitajan menettelyn johdosta ovat uskottavia. Perhehoitaja ei saamieni selvitysten perusteella ole omalla toiminnallaan varmistanut sitä, että lapsi olisi ollut sovitusti puhelimitse tavoitettavissa, vaikka kantelijalta oli selvitysten perusteella edellytetty tiivistä yhteydenpitoa.

Saamastani selvityksestä ei ilmene, että lapsen sosiaalityöntekijä olisi valvovana viranomaisena puuttunut perhehoitajan menettelyyn. Minulle on syntynyt saamastani selvityksestä se kuva, että sosiaalityöntekijä on ainakin hyväksynyt perhehoitajan menettelyn. Korostan, että yhteydenpidon toteuttamisesta tai sen rajoittamisesta päättämistä ei voi nimenomaisesti tai hiljaisesti hyväksyen siirtää sijaishuoltopaikalle.

Asiakirjoista ei ilmene, että myöskään sosiaalityöntekijä olisi järjestänyt sovittujen, mutta edellä kuvatulla tavalla peruuntuneiden tapaamisten tai muun yhteydenpidon tilalle korvaavia tapaamisia tai puheluita. Korvaavista tilaisuuksista yhteydenpitoon ei ole merkintöjen perusteella edes keskusteltu kantelijan kanssa. Totean, että tällainen menettely ei ole lastensuojelulaissa viranomaiselle säädetyn yhteydenpidon edistämismääräyksen mukaista ja on omiaan vaarantamaan hyvän yhteistyön ja sijaishuoltoon oleellisesti kuuluvan laadultaan hyvän sosiaalityön sijaishuoltoa toteutettaessa.

Katson saamieni selvitysten perusteella, ettei A:n kuntayhtymä sijaishuollosta vastuussa olevana viranomaisena eikä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, jonka lakisääteisiin tehtäviin kuuluu lapsen edun edistäminen ja tässä roolissa sijaishuoltopaikan valvonta, ole toimineet kantelijan ja hänen lapsensa välisen yhteydenpidon toteuttamisen osalta siten, kuin lastensuojelulaki edellyttää.

Perhehoidon valvontavastuu

Perhehoitolain 22 §:n mukaan hoidettavan sijoittaneen kunnan tehtävänä on valvoa, että sijoitus perhehoitoon toteutuu tämän lain mukaisesti ja hoidettava saa sijoituksen aikana ne tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet, jotka järjestetään sen kunnan toimesta, johon henkilö on sijoitettu.

Lastensuojelulain 79 §:n mukaan lapsen sijoittaneen kunnan tehtävänä on valvoa, että lapsen sijoitus perhehoitoon tai laitoshuoltoon toteutuu tämän lain mukaisesti ja lapsi saa sijoituksen aikana ne tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet, jotka sijoituskunnan on 16 b §:n mukaisesti järjestettävä.

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä B on ollut vastuussa lapsen sijaishuoltopaikan, siis perhehoitajan toiminnan lainmukaisuuden valvonnasta. Sen sijaan, että sosiaalityöntekijä B olisi varmistanut perhehoitajan toimivan lastensuojelulain mukaisesti, käy asiakirjoista ilmi, että sosiaalityöntekijä on tosiasiasa antanut päätösvaltaa perhehoitajalle erityisesti liittyen lapsen ja hänen läheisensä väliseen yhteydenpitoon. Perhehoitajalla ei kuitenkaan ole oikeutta päättää lapsen ja hänen läheistensä yhteydenpidosta, eikä hän voi omalla toiminnallaan estää sovittua yhteydenpitoa. Perhehoitaja ei myöskään ole lapsen huoltaja, mutta kuitenkin minulle on toimitettu asiakirjoja, joissa ”huoltajan allekirjoitus”-kohdassa on perhehoitajien allekirjoitukset.

Pidän tarpeellisena korostaa erityisesti, että lapsen huostaanottaneen viranomaisen on varmistuttava siitä, että sijaishuoltopaikka pystyy turvaamaan lapsen ja läheisten välisen yhteydenpidon toteutumisen sekä toimimaan yhteistyössä lapsen vanhempien ja huoltajien kanssa. Jos yhteistyössä on vaikeuksia, viranomaisen velvollisuuksiin kuuluu selvittää vaikeudet ja pyrkiä hyvässä yhteistyössä edistämään lapselle, huoltajille ja vanhemmille kuuluvien oikeuksien toteutumista.

Viranomaisen on ohjattava asiaan osallisia hyvään menettelyyn ja tarvittaessa järjestettävä myös sijaishuoltopaikalle tähän tukea. Mikäli tuesta ja ohjauksesta huolimatta vaikeudet jatkuvat, tai ne ovat ylityspääsemättömiä eikä sijaishuoltopaikka pysty lapsen edun edellyttämään yhteistoimintaan ja toteuttamaan asiakassuunnitelmassa tai muutoin sovittua yhteydenpitoa, on sijoituksesta vastuussa olevan viranomaisen viime kädessä arvioitava sitä, miten lapsen sijaishuolto tulisi ylipäänsä järjestää.

Toimenpiteeni asiassa ilmenevät kohdasta 4.

3.6 Sosiaalihuoltolain tarkoittama erityistä tukea tarvitseva henkilö

Olen asiaa tutkiessani arvioinut myös sitä, miten kantelijan asioita on käsitelty A:n kuntayhtymän lastensuojelussa ja miten hänen taustansa on huomioitu päätöksenteossa.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 5 §:n mukaan sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan.

Selvitys on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen. Jos sosiaalihuollon henkilöstö ei hallitse asiakkaan käyttämää kieltä taikka asiakas ei aisti- tai puhevian tai muun syyn vuoksi voi tulla ymmärretyksi, on mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkitsemisesta ja tulkin hankkimisesta.

Jos on kysymys asiasta, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta, on tulkitsemisesta ja kääntämisestä huolehdittava siten kuin hallintolain 26 §:ssä säädetään.

Sosiaalihuoltolain 3 §:n mukaan erityistä tukea tarvitsevalla henkilöllä ja asiakkaalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveystalvcluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön tai muun riippuvuuskäyttäytymisen, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi ja jonka tuen tarve ei liity korkeaan ikään siten kuin vanhuspalvelulaissa säädetään.

Säännöksen tarkoituksena on suojata haavoittuvassa asemassa olevia asiakkaita ja käsitteellä on merkitystä niiden sosiaalihuoltolain säännösten osalta, joiden avulla pyritään turvaamaan riittävän tuen ja tarvittavien palvelujen saaminen. Määrittelyn piiriin kuuluvat muun muassa ne henkilöt, joiden keskeinen ongelma on useasta eri syystä johtuva tuen tarve tai ylipäättään tilanne, jossa suuri avun tarve vaikeuttaa pääsyä tarvittavien palvelujen piiriin.

Sosiaalihuoltolain säännökset on tarkoitettu sovellettaviksi myös tilanteissa, joissa henkilö ei itse kykene hakemaan tarvitsemaansa apua tai henkilön avun saaminen on vaarassa estyä siksi, ettei hän kykene riittävässä määrin vastaanottamaan tai antamaan avun saamiseksi tarvittavaa tietoa. Syynä voi olla esimerkiksi puutteellinen kielitaito yhdistettynä traumaattisiin kokemuksiin. Asiakkaalla saattaa olla vaikeuksia ilmaista kirjallisissa hakemuksissa tarvitsemaansa apua ja perheensä tilannetta. Saatavilla oleva yleinen ohjaus ja neuvonta tai viranomaisen antama yksityiskohtainen ja sisällöllinen selvittäminen ei näissä tapauksissa ole riittävä tukimuoto.

Tässä tapauksessa kantelijan tausta turvapaikanhakijana ja ihmiskaupan uhrina sekä hänen useastakin syystä haavoittuva asemansa on ollut A:n kuntayhtymän viranhaltijoiden tiedossa. Saamistani asiakirjoista ilmenee, että kantelijan mahdollisuudet asioida viranomaisessa ovat olleet rajalliset muun muassa puutteellisen järjestelmän ymmärtämisen ja huonon suomen kielen taidon vuoksi. Nähdäkseni tämän takia kantelijaa on pidettävä ainakin tässä lastensuojeluasiassa sosiaalihuoltolaissa tarkoitettuna erityistä tukea tarvitsevana henkilönä. Tällä olisi pitänyt olla vaikutusta siihen, miten hänelle ja hänen lapselleen järjestetään palveluja ja tukea.

Minulle toimitetuista asiakirjoista ilmenee toistuvasti kantelijan epätietoisuus lapsensa asioiden käsittelystä. Asiakirjoista välittyy kantelijan eriävä näkemys esimerkiksi lapsensa tapaamisten järjestelyistä ja niiden toteuttamisen tavoista. Asiakirjojen perusteella on mielestäni selvää, että kantelija olisi tarvinnut lapsensa asioissa etenkin tiedollista, mutta myös muunlaista apua ja tukitoimia päästäkseen oikeuksiinsa.

Asiakirjojen perusteella A:n kuntayhtymän viranhaltijoiden työskentely on kuitenkin täysin rajoittunut lapseen, eikä kantelijalle ole tarjottu mitään sosiaalihuoltolain tarkoittamaa tukea A:n kuntayhtymän toimesta.

Asiakirjojen perusteella A:n kuntayhtymän vastuussa olevat viranhaltijat eivät ole selittäneet kantelijalle hänen oikeusasemaansa vaikuttavia seikkoja, hänelle kuuluvia oikeuksia eikä viranomaisen velvollisuuksia siten, kuin sosiaalihuollon asiakaslaissa ja 1.1.2020 voimaan tulleen lastensuojelulain 32 a §:ssä nimenomaisesti edellytetään. Hänen erityisen haavoittuvaa asemaansa ei ole A:n kuntayhtymän sosiaalityössä havaittu tai ainakaan otettu huomioon työskentelyssä.

Pidän erittäin moitittavana sitä, ettei kantelijalle ole riittävästi selvitetty hänen ymmärtämällään tavalla hänelle kuuluvia oikeuksia ja toisaalta viranomaisen velvollisuuksia. Sijaishuollosta vastuussa olevan A:n kuntayhtymän sekä erityisesti lapsen sosiaalityöntekijän sosiaalityöstä vastuussa olevana viranhaltijana olisi tullut varmistua erityisesti sijoituksen alkuvaiheessa myös siitä, että kantelijalla on tieto mahdollisuudestaan turvautua oikeusapuun.

Toimenpiteeni asiassa ilmenevät kohdasta 4.

3.7 Perheen jälleenyhdistämisen tavoite

3.7.1 Kantelu

Kantelun mukaan lastensuojelu ei ole suunnitellut perheen jälleenyhdistämistä ja vanhemmuuden tukemista. Kantelussa tuodaan esille, että vaikka hallinto-oikeus on linjannut päätöksessään 18.11.2020, että huostaanoton purku pitäisi tehdä lapselle sopivalla aikataululla, ei sosiaalityöntekijä ole ryhtynyt tukemaan lapsen ja kantelijan välisen suhteen parantumista.

Kantelun mukaan sosiaalityöntekijä on perustellut huostaanoton purkamisesta kieltäytymistä sillä, että kantelijan ja hänen lapsensa välinen yhteys on heikko ja lapsi on kotiutunut sijaisperheeseen hyvin. Kuitenkin kantelun mukaan kantelijalta on koko sijoituksen ajan evätty mahdollisuus rakentaa yhteyttä lapseensa eikä lapsen äidinkieltä ole tuettu.

Kantelun mukaan kantelija käy kokopäivätyössä ja hänen toinen lapsensa on päiväkodissa. Sosiaalityöntekijä B ei kuitenkaan suostu huomioimaan tämänhetkistä tilannetta sijoitetun lapsen asioissa, vaan vetoaa aina kantelijan historiaan. Tuosta historiasta on kuitenkin jo viisi vuotta aikaa, ja perheen arki on ollut tasaista ja normaalia arkea jo useiden vuosien ajan. Siitä huolimatta kotiinpäin työskentelyä ei ole missään vaiheessa suostuttu aloittamaan.

Kantelussa todetaan, että jos kantelija saisi tukea yhteyden rakentamiseen lapseensa, tilannetta pystyttäisiin vielä korjaamaan. Kantelija haluaisi mahdollisuuden tutustua lapseensa aidosti ja ilman jatkuvia rajoitustoimia ja ennakkoasenteita. Lapsi on vielä nuori ja kantelija uskoo, että tiiviillä kotiinpäin työskentelyllä suhde saataisiin toimimaan.

3.7.2 Saatu selvitys

A:n kuntayhtymän lausunto

A:n kuntayhtymän antaman lausunnon mukaan ”työskentelyn tavoite on perheen jälleenyhdistäminen, mutta lapsen tilanteessa on tapahtunut sellaisia muutoksia, joihin on ollut välttämätön reagoida ja turvata lapsi lastensuojelun rajoituspäätöksin. Lapsen mielipidettä ei voida tällaisessa tilanteessa ohittaa ja asiassa on edettävä lapsen tahtisesti. Työskentelyn aikana tehdään arviota tapaamisten lisäämisen suhteen.”

Sosiaalityöntekijän selvitys

Sosiaalityöntekijän antaman selvityksen mukaan ”tapaamisia ja tiiviimmän vuorovaikutuksen luomista äitiin on yritetty luoda ja yritetään jatkossakin. Minulle lapsen asioista vastaavana sosiaalityöntekijänä tulee tunne, että lapsi pelkää, että joutuu muuttamaan C:n kaupunkiin. Tämä pelko tulisi saada hälvennettyä. Se vaatii äidiltäkin sitä, että äiti hyväksyy lapsen asumisen tällä hetkellä sijaisperheessä, mutta tapaamiset ja muu yhteydenpito saataisiin luotua hyväksi ja säännölliseksi. Näiden perusteella voidaan jatkossa arvioida, mikä on perheen jälleen yhdistämiselle oikea aika. Jos lapsi pakotetaan äidin tapaamisille, mielestäni se ei kannata pitkälle ja voi johtaa jopa siihen, että lapsi ei suostu tapaamisiin ollenkaan.”

Asiakassuunnitelmat

Lapsen asiakassuunnitelmissa perheen jälleenyhdistämisen tavoitteen osalta toistuu lause ”perheen jälleenyhdistäminen ei ole ajankohtainen”, kunnes 22.11.2017 laadittuun asiakassuunnitelmaan on kirjattu: ”perheen jälleenyhdistäminen on tavoitteena. Lapsen etu ja syntyneet ihmissuhteet pitää huomioida päätöstä tehtäessä, kuten myös äidin tilanne. Tavoitteena on lapsen ja äidin vuorovaikutuksen tiivistäminen, vaikka lapsi asuisikin sijaisperheessä.”

Asiakassuunnitelman 2.5.2018 perheen jälleenyhdistämistä koskevassa kohdassa todetaan: ”perheen jälleenyhdistäminen ei ole tällä hetkellä lapsen edun mukainen ratkaisu. Lapsen etu ja syntyneet ihmissuhteet pitää huomioida päätöstä tehdessä, kuten myös äidin tilanne. Äidin elämässä tulossa paljon muutoksia: muutto uuteen asuntoon, muutto asumaan yhteen tulevan lapsen isän kanssa ja lapsen syntymä.

Myös lapsen elämässä alkaa uusi vaihe syksyllä 2018, kun hän aloittaa esikoulun. Tavoitteena on lapsen ja äidin vuorovaikutuksen tiivistäminen ja mahdolliset yön yli vierailujen aloittaminen loppuvuodesta 2018. Lapsen asiakassuunnitelmassa 12.10.2018 toistuu kutakuinkin samat asiat, samoin kuin 25.1.2019, jolloin lisäksi on todettu, että vuorovaikutuksen edistämiseksi äidin ja lapsen tapaamiset jatkuvat kerran kuukaudessa yhden viikonlopun ajan elokuulle 2019 saakka.

Asiakassuunnitelmassa 23.8.2019 on todettu perheen jälleenyhdistämiskohdassa, että kantelija on hakenut huostassapidon lopettamista ja siitä on tehty kielteinen päätös. Lisäksi kohdassa viitataan siihen, että lapsi on kiintynyt sijaisperheeseen ja muihin perheen lähellä oleviin ihmisiin. Lapsi käy kuitenkin mielellään äidin luona C:n kaupungissa ja käynnit ovat säännöllistyneet.

Asiakassuunnitelmassa 10.8.2020 toistetaan äidin hakeneen huostassapidon lopettamista ja että asiassa on tehty kielteinen päätös, johon äiti on hakenut muutosta. Kielteisen päätöksen perusteluina on, että lapsen ja äidin vuorovaikutussuhde on vasta kasvamassa ja lapsi mieltää sijaiskodin kodikseen. Suunnitelmassa todetaan, että tällä hetkellä ei säännöllisiä tapaamisia poliisitutkinnan vuoksi. Nämä samat seikat toistuvat 14.1.2021 asiakassuunnitelmassa, paitsi siitä on poistettu maininta poliisitutkinnasta.

Uusimmassa (7.9.2022) voimassa olevassa lasta koskevassa asiakassuunnitelmassa todetaan perheen jälleenyhdistämisestä edelleen vain seuraavaa: ”Perheen jälleenyhdistäminen ei ole tällä hetkellä lapsen edun mukainen ratkaisu. Lapsen ja äidin vuorovaikutusta ja yhteydenpitoa on yritetty lisätä suunnitelmallisesti, mutta se ei ole toteutunut suunnitelmien mukaisesti. Lapsi on kasvanut suurimman osan elämästään sijaisperheessä ja kokee sen omaksi perheekseen ja asuinpaikan D:n kunnassa kodikseen. Lapsi on ilmaissut kesäkuussa 2022 sosiaalityöntekijälle haluavansa käydä äidin ja pikkuveljen luona. Lapsi kuitenkin varmisti, että käyhän siellä joku hänen luonaan tapaamisen aikana.”

Asiakassuunnitelman mukaan tapaamisia on nyt toteutettu niin, että kantelija on saanut pitää lastaan luonaan yön yli valvotusti kerran kuukaudessa. Asiakassuunnitelmassa on tältä osin todettu, että ”tapaamiset ovat alkaneet uudestaan syksyllä 2021 kerran kuukaudessa valvotusti, myöhemmin tapaamiset äidin asunnolla yön yli. Heinä- ja elokuussa 2022 lapsi oli äidin luona kaksi yötä perjantaista sunnuntaihin. 1.9.2022 - 25.1.2023 on sovittu, että tapaamiset ovat kahden yön mittaisia kerran kuukaudessa. Lapsi on tuonut ilmi, että hän haluaa, että joku käy häntä tapaamassa äidin luona ollessa. [Yritys] -työntekijä käy lauantaisin kahden tunnin ajan.”

Sosiaalityöntekijän viesti kantelijan asianajajalle 18.2.2022

Sosiaalityöntekijä B on lähettänyt kantelijan asianajajalle 18.2.2022 sähköpostin, jossa hän toteaa: ”tällä hetkellä ei keskiössä ole vanhemmuuden arviointi, koska tavoitteena ei ole lapsen palaaminen takaisin kotiin. Lapsen ja äidin vuorovaikutuksen parantaminen ja prosessissa lapsen edun huomioiminen ovat tärkeimmät asiat. Tapaamisia laajennetaan, mutta lapsen edun vuoksi tahti ei voi olla liian kiivas.”

3.7.3 Arviointini

En ota tässä päätöksessäni kantaa siihen, tulisiko lapsen huostaanotto lopettaa ja perheen jälleenyhdistäminen toteuttaa, sillä sen arviointi kuuluu viime kädessä tuomioistuimen toimivaltaan.

Tiedossani on, että huostaanoton lopettamista koskeva asia on parhaillaan hallinto-oikeuden käsiteltävänä. Arvioin asiaa vain siltä kannalta, mitä toimia lastensuojelulaki edellyttää lastensuojelulta perheen jälleenyhdistämistavoitteeseen liittyen.

Asiakassuunnitelman merkitys perheen jälleenyhdistämisen suunnittelussa

Lastensuojelulain 30 §: n mukaan lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on tehtävä asiakassuunnitelma. Asiakassuunnitelma on laadittava ja tarkistettava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä lapsen ja huoltajan sekä tarvittaessa lapsen muun laillisen edustajan, vanhemman, muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan tai lapselle läheisen henkilön ja lapsen huoltoon keskeisesti osallistuvan tahon kanssa. Asiakassuunnitelmaan kirjataan ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan, sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. Asiakassuunnitelmaan on kirjattava myös asianomaisten eriävät näkemykset tuen tarpeesta ja palvelujen sekä muiden tukitoimien järjestämisestä. Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa.

Huostaanotettua lasta koskevaan asiakassuunnitelmaan kirjataan lisäksi sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet, erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle, hänen vanhemmilleen, huoltajilleen tai muille lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille sekä se, miten lapsen terveydenhuolto, varhaiskasvatus, perusopetus ja muu lapsen opetus järjestetään. Lisäksi suunnitelmaan kirjataan, miten toteutetaan lapsen yhteydenpito ja yhteistoiminta hänen vanhempiensa ja muiden hänelle läheisten henkilöiden kanssa ja miten samalla otetaan hänen etunsa mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä.

Totean, että asiakassuunnitelman avulla asiaan osalliset voivat osallistua lapsen ja tarvittaessa myös oman sosiaalihuoltonsa järjestämiseen siten, kuin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 8 §:ssä on säädetty. Mainitun säännöksen mukaan sosiaalihuolto toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan. Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu.

Asiakassuunnitelmassa arvioidaan lapsen etua ja eri toimenpidevaihtoehtojen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja kasvuun. Vaikka asiakassuunnitelmalla ei olekaan velvoittavaa luonnetta, annetaan siinä käytännössä ohjausta vanhemmille ja lapselle esimerkiksi siitä, miten lapsen ja hänen vanhempansa tulee menetellä saadakseen oikeuksiaan toteutetuksi.

Asiakkaan kannalta olennaista asiakassuunnitelmassa on muun muassa se, että erimielisyystilanteessa asiakkaan oma käsitys esimerkiksi palveluiden tarpeesta tai yhteydenpidon toteuttamisesta kirjataan asiakassuunnitelmaan. Asiakkaan kannalta on tärkeää, että hän tietää mihin toimenpiteisiin viranomaisen ryhtyy hänen asiassaan ja mitä eri vaihtoehtoisia toimintatapoja viranomaisella asiassa mahdollisesti on.

Perheen jälleenyhdistämisen tavoite ja vanhemmuutta tukeva suunnitelma

Lastensuojelulain 4 §:n 3 momentissa on säädetty sijaishuoltoa järjestettäessä keskeiseksi tavoitteeksi perheen jälleenyhdistäminen.

Lastensuojelulain 30 §:n 4 momentin mukaan huostaan otetun lapsen vanhemmille on laadittava vanhemmuuden tukemiseksi erillinen asiakassuunnitelma, jollei sen laatimista ole pidettävä tarpeettomana. Suunnitelmassa on arvioitava muun palvelutarpeen arvioinnin lisäksi myös, millä tavoin vanhemmille järjestettävän erityisen tuen avulla voidaan edistää perheen jälleenyhdistämistä. Suunnitelma laaditaan tarvittaessa yhteistyössä muun sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa.

Perheen jälleenyhdistämisen tavoitteen osalta vanhemmuutta tukevassa asiakassuunnitelmassa kuvataan vanhempien tarpeita ja sellaisia suunnitelmallisen taloudellisen tuen, palvelujen ja sosiaalityön järjestämisen keinoja, joilla pyritään vanhempien kanssa yhdessä työskennellen huostaanoton lopettamiseen. Kysymys on siis osaltaan perheen jälleenyhdistämisen edellytysten määrittelystä.

Lapsen edun toteutumisen kannalta on erityisen tärkeää, että lapsen vanhemmat tietävät minkälaisia vanhemmuutta tukevia palveluja ja tukitoimia heille voitaisiin järjestää, ja miten esimerkiksi heidän oma käyttäytymisensä tai muu menettelynsä mahdollisesti vaikuttaa perheen jälleenyhdistämisen tavoitteen toteuttamiseen.

Perheen jälleenyhdistämisen tavoitetta ja sen edellytyksiä on arvioitava aina myös lapsen asiakassuunnitelmassa. Lapsen asiakassuunnitelmaan on kirjattava, millä edellytyksillä perheen jälleenyhdistämistä voidaan suunnitella ja mitä tukitoimia ja palveluja lapselle ja hänen vanhemmilleen voidaan järjestää, jotta tavoite perheen jälleenyhdistämisestä voisi toteutua.

Viranomaisen on ryhdyttävä perheen jälleenyhdistämiseen tähtääviin toimenpiteisiin heti, kun se on mahdollista. Perheen jälleenyhdistämisen tavoitetta on punnittava lapsen etua silmällä pitäen. Tässä mielessä etenkin vanhemman ja lapsen välisen suhteen ylläpidon mahdollistaminen ja sen tukeminen sekä edistäminen on sosiaalihuollosta vastuussa olevan toimielimen tehtävänä.

Perheen jälleenyhdistämisen päämäärä on oikeudellinen seikka. Sijaishuoltoa järjestettäessä ja varsinkin perheen jälleenyhdistämistä suunniteltaessa ja sitä vaiheittain toteutettaessa on välttämätöntä, että asiaan osalliset tahot (viranomainen, vanhemmat ja sijaisperhe) voivat toimia yhdessä tavoitteen saavuttamiseksi. Päävastuu siitä, että yhteistyötä voidaan toteuttaa, on sijaishuollosta vastuussa olevalla viranomaisella.

Perheen jälleenyhdistämistä suunniteltaessa ja siihen tähtääviä toimenpiteitä toteutettaessa perheen ja lapsen tilannetta on arvioitava ajantasaisten tietojen avulla. Mikäli arvioinnissa käytetään vanhoja historiatietoja, on tähän oltava perusteltu syy. Mitä kauemmin aikaa tapahtumista on kulunut, sitä painavampia syitä on pystyttävä esittämään sille, että tapahtumat ovat edelleen asian ratkaisemisen kannalta merkityksellisiä ja välttämättömiä.

Viranomaisen on edelleen arvioitava, mitä toimia vanhemmat ovat itse tehneet perheen jälleenyhdistämisen tavoitteen toteuttamiseksi, mitä he voisivat vielä tehdä esimerkiksi tuettuna ja millaisin tukitoimin viranomainen voisi edistää vanhemman ja lapsen välistä hyvää yhteydenpitoa.

Totean, että saamastani selvityksestä ei ilmene, että A:n kuntayhtymän lastensuojelu olisi ryhtynyt toimenpiteisiin kantelijan vanhemmuuden tukemiseksi ja kantelijan ja lapsen välisen yhteydenpidon edellytysten helpottamiseksi, vaikka moniin lapsen asiakassuunnitelmiin on kirjoitettu tavoitteeksi lapsen ja äidin välisen vuorovaikutuksen tiivistäminen.

Asiakirjojen perusteella yhdyntä kantelussa esitettyyn näkemykseen siitä, että kantelijalle ei ole tarjottu konkreettista tukea suhteen luomiseen ja syventämiseen lapseensa.

Korostan, että lapsen ja hänen vanhempiensa välisen suhteen tukeminen ja ylläpitäminen on olennainen lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävä perheen jälleenyhdistämisen tavoitteen toteuttamiseksi. Viitataan tässä edellä jaksoissa 3.2 ja 3.3 esitettyyn. Lasta ei saa lastensuojelun toimenpiteillä vieraannuttaa vanhemmistaan.

Totean, että saamieni asiakirjojen perusteella kantelijalle ei ole laadittu lastensuojelulain 30 §:ssä tarkoitettua vanhemmuutta tukevaa asiakassuunnitelmaa. Kantelijalle ei asiakirjojen perusteella ole A:n kuntayhtymän toimesta järjestetty lainkaan vanhemmuutta tukevia palveluja tai mitään muutakaan tukea.

Ottaen huomioon kantelijan aseman erityistä tukea tarvitsevana henkilönä, pidän tuen antamisen laiminlyömistä sekä asiakassuunnitelman laatimatta jättämistä erittäin vakavana virheellisenä menettelynä. Saamieni asiakirjojen perusteella katson, että erityisesti kantelijan olosuhteissa vanhemmuutta tukevan asiakassuunnitelman tekeminen olisi ollut lastensuojelulain tarkoittamalla tavalla tarpeellista. Suunnitelmassa olisi voitu arvioida niin perheen jälleenyhdistämisen tavoitteita ja keinoja, kuin myös sitä tarpeellista tukea, jota kantelija olisi voinut saada sosiaalihuollosta tai muun viranomaisen toimesta (sosiaalihuoltolain tarkoittama monialainen yhteistyö). Katson, että asiassa on laiminlyöty lastensuojelulaissa säädetty velvollisuus vanhemmuutta tukevan suunnitelman tekemiseen.

Huomioni kiinnittyi siihen, että edellä sanotusta huolimatta A:n kuntayhtymän lausunnossa todetaan, että työskentelyn tavoite on perheen jälleenyhdistäminen. A:n kuntayhtymän lausunnosta huolimatta vain yhdessä lapsen asiakassuunnitelmassa (vuonna 2017) perheen jälleenyhdistäminen on mainittu tavoitteena. Kuitenkaan tästäkään suunnitelmasta ei löydy mitään konkreettisia toimenpiteitä, joilla tätä tavoitetta olisi aiottu edistää.

Minulle toimitetuista asiakirjoista ilmenee, että sosiaalityöntekijä ei ole ryhtynyt suunnittelemaan perheen jälleenyhdistämistä. Lapselle laadituissa asiakassuunnitelmissa ei ole asetettu perheen jälleenyhdistämiseksi konkreettisia tavoitteita, vaan niissä pääasiassa toistuu lause, ettei perheen jälleenyhdistäminen ole ajankohtaista. Myöhemmin perheen jälleenyhdistämisen suunnitelman kohtaan asiakassuunnitelmiin on kirjattu, että lapsi on kiintynyt sijaisperheeseen. Totean painokkaasti, että pienen lapsen kiintyminen häntä hoivaavaan perheeseen ei ole este perheen jälleenyhdistämisen suunnittelulle. Esteenä perheen jälleenyhdistämisen suunnittelulle ja sen eteen tehtävälle työlle ei

voida katsoa olevan myöskään se, että lapsen vanhempi on saanut toisen lapsen. Nähdäkseni kuitenkin kantelijan perhetilanteen muutosta käsitellään asiakirjoissa pikemminkin perheen yhdistämistä vastaan osoittavana kuin sitä puoltavana seikkana.

Asiakassuunnitelmista ei ole havaittavissa, että sosiaalityöntekijällä olisi ollut tarkoitus ryhtyä suunnittelemaan perheen jälleenyhdistämistä. Viittaan tässä yhteydessä sosiaalityöntekijän kantelijan asianajajalle 18.2.2022 lähettämään viestiin, jonka mukaan työskentelyn tavoite ei ole lapsen palaaminen takaisin kotiin. Viittaan lisäksi lapsen 8.5.2017 asiakassuunnitelman kirjaukseen, josta voi päätellä, että lapsen sijoitus perhehoitoon oli alun perinkin tarkoitettu pitkäaikaiseksi, ellei lopulliseksi. Sosiaalityöntekijän laatiman kirjauksen mukaan: ”äiti myös kysyi, milloin lapsi muuttaa hänen luokseen asumaan lopullisesti. Tämän jälkeen kävimme keskustelua äidin ja lapsen oleskeluluvasta. Ne ovat voimassa 24.5.2017 saakka. Äidille kerrottiin, että huostassapidon lakkauttaminen vaatii perhekuntoutusjakson, jossa arvioitaisiin äidin vanhemmuutta ja äidin ja lapsen vuorovaikutusta. Sitä ei ole syytä aloittaa, ennen kuin selviää Suomeen jäänti. Samoin ei ole syytä lisätä tässä vaiheessa tapaamisia. Äidin kanssa käytiin keskustelua myös, onko lapsen edun mukaista lakkauttaa sijoitusta, koska lapsi on jo kiintynyt sijaisperheeseen ja siihen kasvuympäristöön, jossa hän nykyisin asuu ja elää.” Tämä kirjaus on tehty vain hieman yli vuoden kuluttua lapsen huostaanotosta.

Korostan, että perheen jälleenyhdistämisen suunnitteleminen on lastensuojelulaista ilmenevä viranomaiselle kuuluva velvollisuus. Perheen jälleenyhdistämistä on suunniteltava yhteistyössä perheen kanssa. Vaikka sosiaalityöntekijä arvioisi, ettei perheen jälleenyhdistäminen tällä hetkellä ole mahdollista, on lapsen ja vanhemman asiakassuunnitelmiin kirjattava, millä edellytyksillä perheen jälleenyhdistämistä voidaan edistää sekä mitä palveluja ja tukitoimia lapselle ja hänen vanhemmalleen annetaan perheen jälleenyhdistämisen tavoitteen toteuttamiseksi.

Kantelussa on tuotu esille, samoin kuin asiakirjoistakin ilmenee, että sosiaalityöntekijä perustelee lapsen huostaanoton jatkamista erityisesti sillä, että lapsen ja kantelijan välinen vuorovaikutus on ohutta, eikä heidän välinen suhteensa ole syventynyt. Kuitenkin, kuten edellä on todettu, on sosiaalityöntekijä rajoittanut lapsen ja kantelijan välisen yhteydenpidon erittäin vähäiseksi. Lapsen asiakassuunnitelmien mukaan lapsen ja kantelijan välisen vuorovaikutuksen tiivistäminen on ollut työskentelyn tavoitteena, mutta nähdäkseni tässä työskentelyssä on epäonnistuttu, kun sama tavoite toistuu asiakassuunnitelmissa samansisältöisenä vuodesta toiseen, ja silti edelleen vuosina 2021–2022 vuorovaikutusta kuvaillaan ohueksi.

Olen edellä kuvannut sitä, miten sosiaalityöntekijän menettely on aiheuttanut sen, ettei kantelijan ja hänen lapsensa välinen yhteys ole voinut syventyä. Lapsen ja aikuisen välille ei voi syntyä luontevaa ja lämmintä vanhempi – lapsi suhdetta, jos tapaamisia järjestetään niin harvoin, kun tässä tapauksessa on tehty. Tapaamisten järjestämisessä on myös ollut pitkiä taukoja. Suhteen syvenemiselle esteenä on erityisesti ollut se, ettei lapsella ja hänen vanhemmallaan ole yhteistä kieltä ja että tapaamisissa on lähes aina ollut paikalla ulkopuolisia henkilöitä. Kantelija ei ole saanut tilaisuutta saattaa yhteydenpidon rajaamistoimia ulkopuolisen tahon (tuomioistuimen) arvioitavaksi.

Katson, että A:n kuntayhtymän lastensuojelu on laiminlyönyt velvollisuutensa tukea kantelijan vanhemmuutta ja suunnitella perheen jälleenyhdistämistä siten kuin lastensuojelulaissa tarkoitetaan. Pidän lapselle laadittuja asiakassuunnitelmia perheen jälleenyhdistämisen suunnittelemisen osalta puutteellisina.

Päätöksenteon ja työskentelyn perusteena olevien seikkojen ajantasaisuus

Totean vielä perheen jälleenyhdistämiseen liittyen sen, että kantelijan historiaa kerrataan lähes jokaisessa lapsen asiakassuunnitelmassa ja siihen vedotaan merkityksellisenä seikkana eri yhteyksissä eri asiakirjoissa. Myös minulle toimitetussa sosiaalityöntekijän selvityksessä nostetaan esille kantelijan historia perheen jälleenyhdistämisen estävänä seikkana. Kuitenkin, kuten kantelussa on esitetty, tapahtumista, joihin viitataan, on yli viisi vuotta aikaa, ja kantelijan tilanne on viranomaisten havaintojen perusteella muuttunut olennaisesti myönteisellä tavalla huostaanoton alkuaajoista. Kantelijalla on lisäksi ollut aiemmin neljän vuoden pituinen oleskelulupa ja hän on elokuussa 2022 saanut pysyvän oleskeluluvan Suomeen. Näin ollen myöskään sosiaalityöntekijän aiemmat (virheelliset) perustelut oleskeluluvan merkityksestä asiassa eivät ole enää ajankohtaisia.

Totean, että lastensuojelutyössä päätösten ja muun työskentelyn asiakasperheen kanssa on perustuttava ajantasaisiin ja todennettuihin tietoihin perheen sen hetkisestä tilanteesta. Historiatietoja voidaan käyttää päätösten perusteina vain siltä osin, kuin ne osoittavat tosiasiallisesti edelleen olennaisia ja asiaan vaikuttavia seikkoja lapsen edun toteutumisen kannalta.

Korostan erikseen vielä sitä, että hyvän hallinnon periaatteet ja erityisesti perustuslain 21 §:ssä säädetyt oikeusturvan takeet edellyttävät, että viranomaisen pystyy perustelemaan päätöksensä tai muun ratkaisunsa objektiivisella ja luotettavalla tavalla. Tämä merkitsee muun muassa sitä, että viranomaisen on pystyttävä myös jälkikäteen selvittämään ratkaisuunsa vaikuttaneet tosiseikat.

Totean, että viranomaisen asiakirjoihin sisältyvien merkintöjen on

oltava oikeita, asiaan vaikuttavia, yksiselitteisesti laadittuja eivätkä ne saa aiheuttaa sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksien kaventumista tai väärinymmärryksiä. Viranomaisella on velvollisuus aina hankkia ajantasainen tieto työskentelynsä ja päätöksentekonsa perusteeksi. Totean vielä yleisesti sen, että todentamattomien johtopäätösten esittäminen ja niiden toistaminen vuodesta toiseen asiakirjoissa saattaa johtaa asiakkaan edun vastaiseen tai virheelliseen lopputulokseen. Sama pätee myös silloin, jos todennettuja johtopäätöksiä tai kirjauksia toistetaan asiakirjoissa pitkän aikaa sen jälkeen, kun kyseinen asia tai olosuhde on muuttunut tai asia ei muutoin ole enää ajankohtainen ja asiaan vaikuttava.

Mielestäni kantelijan olosuhteissa tapahtuneille myönteisille muutoksille olisi tullut antaa merkitystä lastensuojelun työskentelyssä erityisesti ottaen huomioon viranomaisen velvollisuuden perustaa päätöksensä ja toimenpiteensä ajantasaiseen ja merkitykselliseen tietoon.

Toimenpiteeni ilmenevät kohdasta 4.

3.8 Yhteistoimintavelvoite ja yhteistyö C:n kaupungin kanssa

3.8.1 Kantelu

Kantelun mukaan kantelijalle ei ole annettu tosiasiasa mahdollisuutta osallistua lastensuojelun työskentelyyn.

3.8.2 Saatua selvitys

A:n kuntayhtymän lausunto

A:n kuntayhtymän antaman lausunnon mukaan sosiaalityöntekijä on antanut neuvontaa ja ohjausta kantelijalle, ja hän on tehnyt yhteistyötä eri tahojen kanssa kantelijan asioiden selvittämiseksi ja palveluiden järjestämiseksi. Sosiaalityöntekijän ja kantelijan välisessä yhteistyössä on lausunnon mukaan ollut haasteita erityisesti tämän vuoden puolella, ja sosiaalityöntekijä on kokenut yhteistyön haasteita olevan myös yhteistyökumppaneiden suuntaan. Yhteistyön sujuvoittamiseksi on pyritty avoimesti keskustelemaan asianosaisten kesken ja painotettu vastuukysymysten jakautumista C:n kaupungin ja D:n kunnan osalta; sijoitetun lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on B D:n kunnassa ja avohuollon asiakkuudessa olevan kotona asuvan lapsen osalta toimintavastuu on C:n kaupungissa. Keskusteluja on käyty siitä, että lapsen suhde äitiinsä on erilainen, kuin kotona asuvan lapsen suhde äitiinsä.

Sosiaalityöntekijän selvitys

Sosiaalityöntekijän selvityksen mukaan C:n kaupungin kanssa ei ole ollut yhteistyötä ennen lapsen pikkuveljen syntymää. Lapsen tapaamisilla kertomista asioista on tehty D:n kunnassa kaksi

lastensuojeluilmoitusta koskien pikkuveljeä. C:n kaupungin sosiaalityöntekijä E oli mukana asiakassuunnitelmapalaverissa 14.1.2021. Samoin oli perhetyönohjaaja. Perhetyöntekijä on sosiaalityöntekijän saaman tiedon mukaan käynyt perheessä 2 tuntia viikossa ja on ollut paikalla kaksi kertaa, kun lapsi on käynyt äidin luona alkuvuodesta.

Sosiaalityöntekijän mukaan C:n kaupungin sosiaalityöntekijälle ja perhetyönohjaajalle on muodostunut käsitys perheen tilanteesta nuorimman lapsen kautta. Sijoitetun lapsen historia on heille tuntematon ja lapsen varhaisen vaiheen kiintymyssuhteen muodostuminen äitiinsä on näillä lapsilla erilainen. Sosiaalityöntekijän mukaan se tulee huomioida ja sen vuoksi lapsia ei voi käsitellä samalla tavalla ja jättää huomioimatta lapsen osalta kokemukset, jotka ovat voineet vaikuttaa löyhemmän kiintymyssuhteen syntymiseen äitiinsä kuin pikkuveljellä.

Sosiaalityöntekijän mukaan työskentely äidin kanssa on muuttunut haasteelliseksi tämän vuoden aikana, aiemmin ei hänen mielestään tässä ole ollut ongelmaa. Erimielisyyksistä päästiin yhteiseen lopputulokseen neuvottelemalla. Osaksi siihen vaikuttaa äidin saama tuki, jossa korostetaan hyvin vahvasti vanhemman oikeuksia.

C:n kaupungin selvitys

Selvityksen mukaan C:n kaupungin sosiaalityöntekijä on yrittänyt tavoitella A:n kuntayhtymän johtavaa sosiaalityöntekijää puhelimitse ja viesteillä useita kertoja. C:n kaupungin sosiaalityöntekijän mukaan asiana olisi ollut tuoda esille miltä tilanne C:n kaupungin näkökulmasta näyttää, käydä keskustelua myös 1.3.2021 saapuneesta lastensuojeluilmoituksesta, kuulla miten äidin ja lapsen välistä yhteydenpitoa tuetaan D:n kunnassa ja miten C:n kaupungin lastensuojelu voisi olla siinä tukena. Sosiaalityöntekijän mukaan johtava sosiaalityöntekijä ei ollut vastannut yhteydenottoihin.

C:n kaupungin selvityksen mukaan kuntien lastensuojelun viranomaisten välinen yhteistyö on ollut puutteellista. C:n kaupungin sosiaalityöntekijä ei ole toistuvista yhteydenottoyrityksistä huolimatta saanut yhteyttä A:n kuntayhtymän lastensuojelun johtavaan viranhaltijaan.

3.8.3 Arviointini

Yhteistoiminta

Lastensuojelulain 45 §:n mukaan, kun lapsi on otettu huostaan, sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi päättää lapsen olinpaikasta sekä hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta ja näiden toteuttamiseksi tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta. Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa

tilanteissa on pyrittävä yhteistoimintaan lapsen, vanhemman ja huoltajan kanssa ja ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Lastensuojelulain 52 §:n mukaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän sekä lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sijaishuollossa vastaavan työntekijän tulee olla yhteistyössä sijaishuoltoon sijoitetun lapsen ja hänen vanhempansa ja huoltajansa sekä sijaishuoltopaikan edustajan kanssa lapsen huollon jatkuvuuden turvaamiseksi.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 4 §:n mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata eikä että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan. Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkielensä ja kulttuuritaustansa.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 8 §:n mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan. Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sama koskee hänen sosiaalihuoltoonsa liittyviä muita toimenpiteitä. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu.

Hyvään yhteistoimintaan huoltajien, lapsen ja perhehoitajien sekä lastensuojelun välillä kuuluu se, että huoltajia informoidaan lapsen elämään, terveyteen ja koulutukseen liittyvistä tärkeistä tosiasialliseen hoitoon ja huolenpitoon liittyvistä päätöksistä. Näissä asioissa lapsen huoltajaa tulisi pääsääntöisesti aina pyrkiä kuulemaan ja saamaan tarvittaessa myös hänen hyväksyntänsä ratkaisulle ennen ratkaisun tekemistä.

Toimielimelle kuuluvaa päätösvaltaa säännöksessä tarkoitetuista lapsen asioista rajoittaa suhteellisuusperiaate. Tämän periaatteen mukaista on, että toimielin (eli käytännössä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä) pyrkii mahdollisimman laajasti selvittämään vanhempien ja lapsen omaa käsitystä lapsen hoitoon liittyvistä asioista ja rajaamaan toimielimelle kuuluvaa päätösvaltaa vain niihin asioihin, joita sijaishuollon järjestäminen ja toimeenpano välttämättä edellyttää.

Erityisesti päätettäessä lapselle tehtävistä terveydenhuollon toimenpiteistä tai lapsen opetuksen järjestämisestä, on lapsen huoltajien kanssa keskusteltava toimenpiteistä ja niiden vaihtoehdoista. Vaikka lapsi on huostaanotettuna, on huoltajien

käsitys opetuksen järjestämisen tavoista selvitettävä.

Lastensuojeluasiassa on kyse aina kokonaisarviosta eikä esimerkiksi viranomaisen etukäteen päättämän tai tavoitteleman lopputuloksen saavuttamisesta. Sosiaalihuollon asiakkaan oikeus hyvään ja puolueettomaan kohteluun merkitsee samalla myös viranhaltijan velvollisuutta menetellä hyvän hallinnon vaatimalla tavalla. Siihen kuuluu asiakkaiden puolueeton, asianmukainen ja tasapuolinen kohtelu sekä käsiteltävänä olevan asian objektiivinen arviointi.

Käytettävissäni olevista asiakirjoista käy ilmi, ettei kantelijaa, joka on lapsen huoltaja ja vanhempi, ole kuultu muun muassa lapsen opetukseen liittyvistä järjestelyistä lainkaan. Kirjausten perusteella kantelijalle ei ole myöskään annettu tietoja lapsen opetusjärjestelyistä tai terveydenhuollon toimenpiteistä edes toimenpiteiden toteuttamisen jälkeen, saati että näistä asioista olisi keskusteltu hänen kanssaan etukäteen. Lapsen asiakassuunnitelmiin ei ole juurikaan kirjattu konkreettisesti kantelijan näkemyksiä lapsen päivittäisten asioiden hoitamisesta, eikä hänen toiveitaan muun muassa yhteydenpidon lisäämisestä ole huomioitu.

Totean, että asiakirjojen perusteella kantelijaa ei ole otettu käytännössä lainkaan mukaan lapsensa asioiden hoitamiseen, vaan näyttää siltä, että kantelijan vanhemmuus ja huoltajalle kuuluva puhevalta on sivuutettu. Kantelijan huoltajuuden ja sen oikeusvaikutusten sivuuttamista ilmentää myös esimerkiksi se, että lapsen perhehoitajat ovat muun muassa allekirjoittaneet asiakirjoja esiintyen lapsen huoltajina (esimerkiksi psykologipalvelun laatima psykologin lausunto 8.6.2020, jossa "huoltajan nimi ja yhteystiedot"-kohtaan on merkitty perhehoitajien nimet ja yhteystiedot.)

Vaikka asiassa on lapselle määrätty aikanaan edunvalvoja, on määräys kärjäoikeuden päätöksen sanamuodon mukaan koskenut vain huostaanottoa ja turvapaikkaprosessia. Edunvalvojan määräyksellä ei ole siten puututtu muutoin huoltajalle kuuluviin oikeuksiin. Tämä tosiseikka näyttää ohitetun tässä prosessissa kaikkien asiaan liittyvien viranomaisten, kuten myös lapsen edunvalvojan ja muiden henkilöiden toimissa.

Asiassa saamistani selvityksistä välittyy se kuva, ettei kantelijalle ole annettu mahdollisuuksia vaikuttaa sosiaalihuollon asiakaslain tarkoittamalla tavalla palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen, eikä häntä ole otettu mukaan (kuten hän on itsekin kantelun mukaan kokenut) lastensuojelulain tarkoittamaan hyvään yhteistoimintaan lapsen sijaishuollon suunnittelussa ja sen toteuttamisessa.

Edellä todetun perusteella katson, että A:n kuntayhtymän lastensuojelu ei ole noudattanut lastensuojelulain 45 § ja 52 §:ssä säädettyä.

Monialainen yhteistyö

Totean vielä saamieni selvitysten perusteella sen, ettei A:n kuntayhtymän lastensuojelu ole ryhtynyt sosiaalihuoltolain 41 §:n tarkoittamaan monialaiseen yhteistyöhön C:n kaupungin kanssa, vaikka C:n kaupungin viranhaltijat ovat olleet yhteydessä A:n kuntayhtymän viranhaltijoihin. Päinvastoin sosiaalityöntekijä minulle antamassaan selvityksessä toteaa C:n kaupungin kantelijalle antaman tuen osalta sen vaikeuttavan yhteistyötä ja ettei yhteistyössä ennen C:n kaupungin työntekijöiden mukaantuloa ollut ongelmaa. Sosiaalityöntekijän mukaan tähän vaikuttaa äidin saama tuki, jossa korostetaan hyvin vahvasti vanhemman oikeuksia.

Selvityksistä ilmenee, että C:n kaupunki on järjestänyt kantelijalle hänen vanhemmuuttaan tukevaa avohuollon perhetyötä. C:n kaupungin minulle antaman selvityksen mukaan C:n kaupunki on antanut A:n kuntayhtymälle tietoja kantelijan erityisistä tarpeista liittyen lastensuojeluasiaan. Näihin yhteydenottoihin ei ainakaan käytettävissäni olevien asiakirjojen perusteella ole A:n kuntayhtymän taholta vastattu.

Kuten edellä jo on todettu, minulle toimitetuista asiakirjoista ilmenee, että kantelijalla on ollut vaikeuksia ymmärtää sosiaalityöntekijän lähettämiä viestejä ja hänen kanssaan käytyjä keskusteluja. Kantelija on tuonut eri yhteyksissä esiin ymmärrysvaikeutensa. Kantelijan vaikeudet asioida ja ymmärtää lapsen sosiaalityöntekijää ilmenevät myös C:n kaupungin minulle antamasta selvityksestä. Minulle on syntynyt se kuva, että kantelija on vain C:n kaupungin tukemana onnistunut edes osittain valvomaan omia oikeuksiaan.

Mielestäni kantelijan tilanteessa A:n kuntayhtymän olisi tullut arvioida kantelijan palvelujen ja tuen tarvetta yhteistyössä C:n kaupungin kanssa. Yhteistyön tekeminen sosiaalihuoltolain 41 §:n mukaisesti olisi osaltaan voinut tukea kantelijan ja hänen lapsensa välisen suhteen syventymistä ja edesauttanut perheen jälleenyhdistämisen tavoitetta ja suunnittelua.

3.9 Tulkkauksen järjestäminen

Kantelu

Kantelun mukaan kantelijalla on ollut jatkuvasti haasteita ymmärtää käytyjä keskusteluja D:n kunnan työntekijöiden kanssa joko tulkkauksen puutteen takia tai esimerkiksi huonojen etäyhteyksien takia, joka on johtanut jopa tilanteisiin, joissa tulkki on joutunut toteamaan, että ei ymmärrä mitä kantelija yrittää sanoa.

Sosiaalityöntekijän selvitys

Sosiaalityöntekijän antaman selvityksen mukaan ”äiti mainitsee kantelussaan, että hän on tullut väärinymmärretyksi, koska vuorovaikutuksessa ei ole käytetty hänen omaa kieltään tai tulkkaus on ollut puhelimen välityksellä. Asiakassuunnitelmapalaverissa tulkki on yleensä ollut paikalla, samoin kirjeet ja viestit ovat yleensä käännetty englannin kielelle. Äiti itse on voinut lähettää aluksi suomenkielisen viestin ja tällöin olen vastannut suomeksi. 23.3 ja 1.4.2021 olivat puhelintulkkauksena, koska tulkkeskuksesta sanottiin, että koronatilanteen vuoksi tulkki ei voi olla paikan päällä. Kokemukseni perusteella tulkkaukset ovat sujuneet hyvin ja tulkit ovat selventäneet tai kysyneet uudestaan, ellei ole täysin ymmärtänyt asiaa. Äiti on myös hyvin tuonut esille, ellei ole jotain ymmärtänyt ja asia on hänelle kerrottu uudestaan tai esitetty lisäkysymyksiä.”

C:n kaupungin antama selvitys

C:n kaupungin antamassa selvityksessä viitataan kantelijan perhetyön kirjauksiin 1.4.2021, jonka mukaan puhelintulkkauksessa on ollut ongelmia ja osa puheesta jäänyt tulkkaamatta. Kirjauksen mukaan kantelijan asianajaja on lähettänyt D:n kunnalle pyynnön ennen kuulemista siitä, että videoyhteys on tulkkausten takia tärkeä. Kirjauksen mukaan kahteen erilliseen kyselyyn ei ole D:n kunnasta tullut vastausta.

Selvityksessä todetaan, että suurin osa sosiaalityöntekijä B:n kantelijalle lähettämistä viesteistä on ollut suomen kielellä ja kantelija on pyytänyt perhetyöntekijöitä kääntämään viestejä englannin kielelle ja selittämään mitä viesteillä tarkoitetaan. Selvityksen mukaan, vaikka osa viesteistä on ollut englannin kielellä, on kantelija kokenut tarvitsevansa perhetyön tukea ymmärtääkseen mitä viesteillä haetaan tai tarkoitetaan.

C:n kaupungin näkemyksen mukaan kantelijan tiedottaminen asioista on tapahtunut tekstiviestein suomen kielellä, joten kantelijan oikeus saada tietoa joko äidinkielellään tai muulla kielellä, jota hän hallitsee, ei ole työskentelyssä toteutunut.

Arviointini

Hallintolain 26 §:n mukaan viranomaisen on järjestettävä tulkitseminen ja kääntäminen asiassa, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta, jos romani- tai viittomakieltä taikka muuta kieltä käyttävä asianosainen ei osaa viranomaisessa käytettävää suomen tai ruotsin kieltä.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 5 §:n 4 momentin mukaan, jos on kysymys asiasta, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta, on tulkitsemisesta ja kääntämisestä huolehdittava siten kuin hallintolain 26 §:ssä säädetään.

Hallintolain ja sosiaalihuollon asiakaslain säännökset yhdessä merkitsevät sitä, että henkilölle kuuluvat kielelliset oikeudet on otettava huomioon sosiaalihuollon palvelun järjestämisessä.

Lapsen huostaanotto merkitsee erittäin vakavaa puuttumista perheen autonomiaan. Tästä seuraa, että huostaanottoa ja sijaishuollon järjestämistä koskevaa asiaa käsiteltäessä asiakkaan oikeusturvan tarve korostuu. Tämän takia vastuussa olevan viranomaisen on huolehdittava siitä, että asianosaisella on tarkat ja oikeat tiedot huostaanottoon liittyvän asian jokaisesta käsittelyvaiheesta.

Lukuisista lapsen asiakirjoihin tehdyistä merkinnöistä käy ilmi, että kantelijalla on ollut vaikeuksia ymmärtää lastensuojelussa käytyjä keskusteluja ja niiden tosiasiallista merkitystä hänen oikeuksiensa toteutumiselle. Minulle toimitetuista asiakirjoista myös ilmenee, että vaikka tulkkausta on myös järjestetty, ei osassa hyvin tärkeistä palavereista ole ollut paikalla tulkkia. Eräs tällainen tilaisuus on ollut esimerkiksi 15.2.2016 pidetty palaveri, jossa kantelijalle on annettu tiedoksi lapsen huostaanottoa koskeva päätös.

C:n kaupungin lukuun toimivat työntekijät ovat selvitysten perusteella hekin kiinnittäneet huomiota kantelijan kielitaidon puutteisiin. Kantelijan oma sosiaalityöntekijä ja perhetyönohjaajat ovat omalta osaltaan toimineet tulkkeina lastensuojeluun liittyvissä tilanteissa sekä myös lapsen ja kantelijan välisissä puheluissa, kun kantelija ei ole ymmärtänyt, mitä hänen lapsensa puhuu suomeksi. Tämä ilmenee muun muassa lapsen asiakaskertomuksen 23.3.2021 tehdystä merkinnästä, jonka mukaan ”äiti ja perhetyönohjaaja kertovat, että äiti kuiskailee mitä haluaa sanottavan, koska hänellä on huono suomen kielen taito. Osa asioista jää tämän vuoksi epäselväksi siltä osin, ovatko ne äidin vai perhetyönohjaajan näkemyksiä.”

Totean, että asiakirjamerkintöjen perusteella on selvää, ettei kantelijan kielitaitoa ja tästä johtuvia ymmärtämisvaikeuksia ole riittävällä tavalla otettu huomioon A:n kuntayhtymän lastensuojelun työskentelyssä. Asiakirjojen perusteella on mielestäni edelleen selvää, ettei kantelijalle ole kerrottu hänen ymmärtämällään tavalla tärkeistä lapsen tilanteeseen liittyvistä asioista, kuten esimerkiksi lapsen huostaanoton oikeusvaikutuksista.

Myönteistä kuitenkin on, että osassa palavereita on ollut paikalla tulkki ja osa lastensuojelun asiakirjoista, kuten asiakassuunnitelmat ja päätökset on käännetty kantelijalle englanniksi. Kuitenkin, kun kysymys on merkittävästi kantelijan perusoikeuksiin puuttuvista toimista, kuten lapsen huostaanotosta, sijaishuollosta ja yhteydenpidon järjestämisestä, olisi sosiaalityöntekijän tullut varmistua siitä, että kaikki yhteydenpito, palaverit ja päätökset tehdään ja toteutetaan siten, että asianosainen myös tosiasiasa ymmärtää asian.

Siltä osin, kun sosiaalityöntekijä selvityksessään kertoo vastanneensa suomeksi kantelijan suomen kielellä lähettämiin viesteihin, on kyseisistä minullekin nähtäväksi toimitetuista viesteistä selvästi nähtävissä, ettei kantelija ole voinut kirjoittaa niitä, vaan että ne on laadittu kantelijan perhetyönohjaajien tai asianajajan kanssa.

Totean, että sosiaalityöntekijän itsensä tekemistä kirjauksista ilmenee, että hän on osittain laiminlyönyt sosiaalihuollon asiakaslain ja hallintolain asettamat velvollisuudet asioiden tulkitsemisesta ja kääntämisestä. Vaikka osassa tilanteista on käytetty tulkkeja ja käännöspalvelua, on kantelija näistä toimenpiteistä huolimatta jäänyt epätietoisuuteen useiden asioiden merkityssisällöistä.

Pidän menettelyvirheitä vakavina sen takia, ettei kantelija osaltaan näiden laiminlyöntien johdosta ole pystynyt (osannut) turvautua hänelle kuuluviin oikeussuojakeinoihin eikä hän ole muutoinkaan voinut osallistua täysimääräisesti lapsensa sijaishuollon järjestämiseen siten kuin sosiaalihuollon asiakaslaisissa säädetään.

3.10 Sosiaalityöntekijän menettely ja puolueettomuus

3.10.1 Kantelu

Kantelun mukaan kantelija on koko lapsen sijoituksen ajan kokenut lastensuojelun työskentelyn epäoikeudenmukaiseksi ja puolueelliseksi. Kantelija ei koe tulleen kuulluksi ja hän kokee, että sosiaalityöntekijä B on kohdellut häntä epätasa-arvoisesti ja välillä jopa törkeästi.

Kantelun mukaan sosiaalityöntekijä esimerkiksi toistelee kaikissa palaverissa sitä, miten kantelijan lapsi kuulemma pitää sijaisäitiä äitinään, eikä sosiaalityöntekijän mukaan lapselle ole tärkeää hyvä äitisuhde biologiseen äitiin. Sosiaalityöntekijä on myös useissa eri tilanteissa tuonut esiin, että lapsi haluaa olla suomalainen. Kantelija on kokenut tämän kaltaiset puheet erittäin loukkaavina ja asiattomina.

Kantelun mukaan sosiaalityöntekijä tuo myös toistuvasti esiin, että kantelija ei historiansa takia ole kykenevä äidiksi lapselle. Kantelijalla on sijoitetun lapsen lisäksi toinen, 3-vuotias lapsi, joka asuu hänen luonaan ja jonka hän on kasvattanut itse ja tiivis (C:n kaupungin) perhetyö tukenaan. Kantelussa tuodaan esille, että perhetyöntekijät tuovat esille jatkuvasti, että heillä ei ole mitään huolenaiheita kantelijan vanhemmuudesta, ja että hän on elänyt tavallista lapsiperhearkea jo useiden vuosien ajan.

Kantelun mukaan kantelija käy kokopäivätyössä ja hänen lapsensa on päiväkodissa. Sosiaalityöntekijä B ei kuitenkaan suostu huomioimaan tämänhetkistä tilannetta sijoitetun lapsen asioissa, vaan vetoaa aina kantelijan historiaan.

Tuosta historiasta on kuitenkin jo viisi vuotta aikaa, ja perheen arki on ollut tasaista ja normaalia arkea jo useiden vuosien ajan. Siitä huolimatta kotiinpäin työskentelyä ei ole missään vaiheessa suostuttu aloittamaan.

Kantelun mukaan myös sijaisperheen toiminta on ollut kantelijaa kohtaan vähättelevää ja epäasiallista koko sijoituksen ajan. Sijaisperheen äiti on esimerkiksi verkostopalaverissa pyöritellyt silmiään ja puuskahdellut, jos kantelija on yrittänyt tuoda omia näkemyksiään esiin. Hänen käytöksensä verkostopalaverissa on herättänyt kummastusta myös paikalla olleissa C:n kaupungin lastensuojelun työntekijöissä. Käytös oli ollut alentavaa ja halveksivaa kantelijaa kohtaan.

Kantelun mukaan sosiaalityöntekijä B on lapsen koko sijoitushistorian ajan käyttänyt hyväkseen sitä, että kantelija on maahanmuuttajataustainen ja ei tunne suomalaista järjestelmää eikä lakia niin hyvin, että hän osaisi vaatia oikeuksiaan.

Kantelun mukaan sosiaalityöntekijä on useita kertoja kertonut kantelijalle, että koska lapselle on muodostanut äitisuhde sijaisäitiin, sitä ei voi enää muodostaa biologiseen äitiin.

3.10.2 Saatu selvitys

A:n kuntayhtymän lausunto

A:n kuntayhtymän antaman lausunnon mukaan asiassa on A:n kuntayhtymän perhepalveluissa toimittu lain edellyttämällä tavalla ja lapsen etu huomioiden.

Sosiaalityöntekijän selvitys

Sosiaalityöntekijän mukaan ”C:n kaupungin sosiaalityöntekijälle ja perhetyönohjaajalle on muodostunut käsitys perheen tilanteesta nuorimman lapsen kautta. Lapsen historia on heille tuntematon ja lapsen varhaisen vaiheen kiintymyssuhteen muodostuminen äitiinsä on näillä lapsilla erilainen. Se tulee huomioida ja sen vuoksi lapsia ei voi mielestäni käsitellä samalla tavalla ja jättää huomioimatta lapsen osalta kokemukset, jotka ovat voineet vaikuttaa löyhemmän kiintymyssuhteen syntymiseen äitiinsä kuin pikkuveljellä. Lapsi kokee tunnetasolla vanhemmikseen sijaisvanhemmat ja lapsi piirtää piirustuksissaan läheisiksi ihmisiksi sijaisperheen jäsenet. Lapsi sanoo kodin olevan - - -, jossa hän asuu ja on sanonut halunsa asua jatkossakin siellä. Lapsi on tuonut esille, että hän ei halua muuttaa C:n kaupunkiin. Lapsi on joskus kertonut tapaamiselta tultuaan, että äiti on C:n kaupungissa sanonut lapsen kodin olevan C:n kaupungissa ja kysynyt sijaisäidiltä, miksi äiti näin sanoo, vaikka hänen kotinsa on - - -. Näen, että sijaisperheen vaihtaminen ei ole lapsen edun mukainen ratkaisu kaiken niiden kokemusten jälkeen, mitä lapsi on kokenut varhaislapsuudessa.

Hän on kiinnittynyt turvallisesti sijaisvanhempiin ja on tyytyväinen, iloinen ja reipas lapsi.”

Sosiaalityöntekijän antaman selvityksen mukaan ”työskentely äidin kanssa on muuttunut haasteelliseksi tämän vuoden aikana, aiemmin mielestäni tässä ei ole ollut ongelmaa. Erimielisyyksistä päästiin yhteiseen lopputulokseen neuvottelemalla. Osaksi siihen vaikuttaa äidin saama tuki, jossa korostetaan hyvin vahvasti vanhemman oikeuksia. Vanhemman oikeuksia tukevia asioita on kantelussa otettu esille vuosien takaa. Tilanne on kriisiytynyt ja kärjistynyt niin, että normaalienkin lastensuojelukäytäntöön kuuluvien asioiden hoitaminen onnistuu huonosti. Tällä viitataan lastensuojeluilmoitusten käsittelyyn. Lapsen näkökulma ja lapsen mielipiteen huomioiminen jäävät taustalle. Kuitenkin tänä päivänä korostetaan lapsen näkökulman ja lapsen mielipiteen selvittämistä, jotka lapsen sosiaalityöntekijän tulee huomioida työskentelyssään.”

Asiakasasiakirjat

Lapselle 16.10.2018 laadittuun asiakassuunnitelmaan, jonka mukaan ”äiti halusi, että lapsi olisi joka viikonlopun hänen luonaan. Sosiaalityöntekijä B kertoi, että se ei ole sijoitetuilla lapsilla mahdollista – lapsella täytyy olla viikonloppuja myös kotona vanhempiensa ja muiden perheenjäsenten kanssa”. Tämän kirjauksen perusteella lapsen äitiä ei pidetä lapsen vanhempana.

Asiakaskertomukseen 17.12.2016 tehdyn sosiaalityöntekijä B:n kirjaaman merkinnän mukaan ”äiti kysyi, voiko lapsi olla joulun hänen luonaan. Kerroin, ettei se tässä tilanteessa ole mahdollista. Kerroin äidille, että hänellä ei ole Suomen lain mukaan juridista oikeutta lapseen ennen kuin äiti-lapsisuhde on virallistettu.” Tällä ilmeisesti tarkoitettiin sitä muista asiakirjoista ilmenevää seikkaa, että lapsen syntymätodistuksen hankkimisessa - - - oli ollut hankaluuksia.

Lapsen asiakassuunnitelmissa on todettu, että ”lapsen ja äidin välinen vuorovaikutus ja yhteys ei ole näyttäytynyt viime vuoden loppuvuoden ja tämän vuoden tapaamisten valossa sellaiselta, että lapsi hyötyisi viikoittaisista tapaamisista.”

Asiakaskertomukseen 22.12.2020 tehdyn merkinnän mukaan kantelija oli pyytänyt saada lapsen luokseen jouluksi, mutta sosiaalityöntekijä ei ole siihen suostunut. Merkinnän mukaan sosiaalityöntekijä B on vastannut kantelijalle englanniksi ”[Lapsi] wants to be at home for Christmas. [Lapsi] herself said this when I met her. [Lapsi] was looking forward to Christmas with her family”, viitaten tällä perhehoitajan perheeseen.

Perhetyön raportin 25.2.2021 kirjausten mukaan sosiaalityöntekijä B on kertonut, että hänen näkemyksensä mukaan lapselle ei ole suhde äitiin tärkeä.

Lisäksi kirjauksen mukaan sosiaalityöntekijä B on muistuttanut, että tilanne on hänen näkemyksensä mukaan äidin syytä ja äidille annettu mahdollisuuksia jo vastaanottokeskuksessa.

Asiakaskertomukseen on sosiaalityöntekijän toimesta kirjattu 1.6.2021 perhehoitajan kanssa käydystä puhelinkeskustelusta seuraavasti: ”koulussa oli ollut vanhempien ja opettajan tapaaminen lapsen kouluasioista”. Kirjauksessa tarkoitetaan vanhemmilla perhehoitajaa. Sen sijaan kantelija ei ole kirjausten mukaan koskaan ollut mukana koulun tapaamisissa, vaikka hän on lapsen huoltaja.

C:n kaupungin toimeksiannosta laaditun perhetyön raportin kirjauksen 23.3.2021 mukaan kantelija on ottanut raskaasti B:n sanoman kommentin, jonka mukaan ”koska lapsi on pienenä sijoitettu sijaisperheeseen ja muodostanut suhteen sijaisäitiin, tämä tarkoittaa sitä, että äiti suhdetta kantelijaan ei tule koskaan syntymään”.

Lapsen asiakaskertomukseen 17.4.2019 tehdyn merkinnän mukaan ”B kertoi, että lapsen Suomeen jäämisen määrittelee lastensuojelulaki (ei kansallisuus). ”

Asiakaskertomusmerkinnän 3.7.2019 mukaan ”B sanoi, että lapsella on oikeus kiintyä turvalliselta tuntuviin ihmisiin, ja kiintymiseen vaikuttavat tunteet, ei biologia.” Saman kirjauksen mukaan ”B sanoi, että päätös tehdään heinäkuun lopulla ja sen jälkeen voi valittaa, mikäli asianajaja ottaa yhteyttä.”

C:n kaupungin selvitys

C:n kaupungin antaman selvityksen mukaan sen asiassa saamien selvitysten ja asiakasasiakirjojen perusteella C:n kaupungin lastensuojelun näkökulmasta on muodostunut näkemys siitä, että A:n kuntayhtymän lastensuojelun sosiaalityöntekijän ja perhehoitajan toiminta ei kaikilta osin ole ollut asiallista eikä lastensuojelulain mukaista. Kantelijan osallisuutta lapsensa asioissa ei ole tuettu eikä hänen näkemyksiään tai mielipiteitään ole selvitetty riittävästi lastaan koskevissa asioissa.

Kaiken kaikkiaan A:n kuntayhtymän velvoite vastata kantelijan oikeuteen saada hyvän hallinnon mukaista palvelua ja kohtelua ei ole C:n kaupungin näkemyksen mukaan toteutunut.

3.10.3 Arviointini

Sosiaalityöntekijän puolueettomuus

Hallintolain 6 §:n mukaan viranomaisen on kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti sekä käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden.

Niiden on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 4 §:n mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan.

Sosiaalihuollon asiakkaan oikeus hyvään ja puolueettomaan käsittelyyn merkitsee samalla myös viranhaltijan velvollisuutta menetellä hyvän hallinnon vaatimalla tavalla. Siihen kuuluu osana asiakkaiden puolueeton, asianmukainen ja tasapuolinen kohtelu ja käsiteltävänä olevan asian objektiivinen arviointi. Lastensuojeluasian ja siihen liittyvien päätösten valmistelussa on aina pyrittävä objektiivisuuteen, ja asiat on valmisteltava siten, että kaikki asiaan vaikuttavat seikat ja näkökohdat tulevat huomioitavaksi.

Hyvään sosiaalityöhön kuuluu se, että lapselle kuuluvat oikeudet omiin vanhempiinsa tunnustetaan siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (lapsenhuoltolaki) nimenomaan säädetään. Lapsenhuoltolain 1 §:n mukaan lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. Myös muita lapselle tärkeitä ihmissuhteita on vaalittava. Lapsenhuoltolain 4 §:n mukaan lapsen huoltajan on turvattava lapsen kehitys ja hyvinvointi siten kuin 1 §:ssä säädetään.

Euroopan ihmisoikeussopimus suojaa perhe-elämää. Ihmisoikeussopimuksen 8 artikla perustaa viranomaiselle perhe-elämän suojaan liittyviä positiivisia velvollisuuksia. Viranomaisen tulee pyrkiä kestäviin ratkaisuihin, joilla edistetään lapsen ja hänen biologisen vanhempansa suhdetta ja samalla perheen jälleenyhdistämistä.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 18 artiklan mukaan vanhemmilla on ensisijainen ja yhteinen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä lapsen edun mukaisesti. Valtion on tuettava vanhempia lasten kasvatuksessa. Edelleen sopimuksen 8 artiklan mukaan lapsella on oikeus säilyttää henkilöllisyytensä, kansalaisuutensa, nimensä ja sukulaissuhteensa ja 20 artiklan mukaan lapsella, joka ei voi elää perheensä kanssa, on oikeus saada valtiolta erityistä suojelua ja tukea. Tällöin on kiinnitettävä huomiota lapsen kasvatuksen jatkuvuuteen sekä lapsen etniseen, uskonnolliseen ja kielelliseen taustaan.

Lapsen huostaanotolla ei puututa lapsen huoltajuuteen, saati vanhemmuuteen.

Totean, että minulle toimitetusta laajasta asiakirjamateriaalista ilmenee, että sosiaalityöntekijä B on mielestäni viranhaltijalle kuulumattomalla tavalla lukuisissa eri tilanteissa (yllä esitetty vain joitakin esimerkkejä) vähätellyt kantelijan vanhemmuutta ja korostanut toistuvasti, että lapsi haluaa juurtua suomalaiseen perheeseen ja kulttuuriin. Sosiaalityöntekijä on useissa kirjauksissa viitannut perhehoitajaan sanoilla ” [perhehoitajan nimi] äiti” tai kirjannut perhehoitajan lapsen vanhemmaksi.

Pidän erityisen epäasiallisena kantelijan äitiyden ja vanhemmuuden vähättelyä sekä erityisesti hänen väitettään siitä, että koska lapsi on kiintynyt sijaisperheeseen hän ei enää voisi kiintyä uudelleen äitiinsä. Katson, että asiakkaan kohtelu on ollut loukkaavaa ja epäammattimaista. Se on myös ollut omiaan vaikeuttamaan lastensuojelulaissa tarkoitetun hyvän yhteistyön tekemistä ja vähentää asiakkaan luottamusta viranomaisen puolueettomuuteen.

Korostan, että lapsen biologinen äiti on aina lapsen vanhempi.

Kiinnitän vielä huomiota siihen, että perhehoitajalla ei ole oikeutta esiintyä lapsen huoltajana tai allekirjoittaa asiakirjoja, joissa pyydetään lapsen huoltajan allekirjoitusta.

Sosiaalityöntekijän velvollisuus kertoa asiakkaan oikeuksista ja velvollisuuksista

Kantelussa esitetään, että sosiaalityöntekijä B on lapsen koko sijoitushistorian ajan käyttänyt hyväkseen sitä, että kantelija on maahanmuuttajataustainen, eikä hän tunne suomalaista järjestelmää eikä lakia niin hyvin, että hän osaisi vaatia oikeuksiaan.

Saamastani selvityksestä ilmenee, että kantelija on tullut Suomeen vuonna 2014. Hän on tuolloin ollut turvapaikanhakija, ja hän oli joutunut ihmiskaupan uhriksi. Kantelija oli vuonna 2014 ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkaana. Asiakirjoista selviää, ettei kantelijalla ole Suomessa mitään läheisten turvaverkkoa, jonka apuun ja tukeen hänellä olisi ollut mahdollisuus turvautua. Kantelijan tilanteessa tämä on merkinnyt sitä, että hän on lapsen sijoittamisen aikaan ollut Suomessa kielitaidottomana ja psyykkisesti hauraana, vakavan rikoksen uhrina hänelle vieraassa kulttuurissa ilman oleskelulupaa täysin viranomaisen antaman neuvonnan, ohjauksen ja tuen varassa. Olen edellä todennut, että kantelijaa olisi tullut pitää tässä asiassa edellä mainituista syistä sosiaalihuoltolain tarkoittamana erityistä tukea tarvitsevana henkilönä.

Totean, että varsinkin silloin, kun asiakkaana on erityistä tukea tarvitseva ja haavoittuvassa asemassa oleva henkilö, on viranomaisella korostettu velvollisuus varmistaa, että sen asiakkaalle antama neuvonta on lakiin perustuvaa, paikkansapitävää ja yksiselitteistä.

Tarvittaessa viranomaisen on ohjattava esimerkiksi kielitaidotonta asiakastaan saamaan suullista neuvontaa siten kuin sosiaalihuollon asiakaslaissa säädetään. Viranomaiselle kuuluvan selvittämisvelvollisuuden yhtenä tavoitteena on se, ettei asiakas kärsi oikeudenmenetyksiä puutteellisen tai epäselvän neuvonnan vuoksi, ja että asiakas voi säilyttää luottamuksensa viranomaisen toimintaan.

Totean, että kantelijan henkilökohtaiset olosuhteet (erityisesti sijoituksen alkuvaiheessa, mutta myös myöhemmin), jotka ovat kirjausten perusteella olleet koko ajan A:n kuntayhtymän viranhaltijoiden tiedossa, ovat mielestäni asettaneet viranomaiselle erityisen velvollisuuden varmistaa, että sen antama ohjaus ja neuvonta on paikkansapitävää, oikeasuhtaista ja lakiin perustuvaa. Ottaen huomioon erityisesti kantelijan (edelleen) heikon suomen kielen taidon, sosiaalityöntekijän olisi mielestäni tullut oma-aloitteisesti varmistaa, että kantelija tosiasiallisesti ymmärtää keskustelut sekä hänelle lähetetyt viestit, tiedoksiannot ja muut asiakirjat. Tämä ei kuitenkaan ole edes itse huostaanottoimenpiteen osalta toteutunut, kun muun muassa vastaanottokeskuksen ohjaaja on 9.5.2016, noin kolme kuukautta huostaanottopäätöksen tekemisen jälkeen, tehnyt kirjauksen, jonka mukaan äiti ”mieltä kovasti taas, että hän ei ymmärrä, miksi tällainen huostaanotto on tehty eikä tytärtä päästetä takaisin hänen luokseen”.

Minulle toimitettujen asiakirjojen perusteella kantelijalle on toistuvasti annettu eri toimijoiden toimesta virheellistä neuvontaa Suomen lakien soveltamisesta ja kantelijan oikeusasemasta. Kantelijalle on muun muassa sanottu, ettei yhteydenpidon rajoittamisesta tarvitse tehdä päätöstä, jos lapsi ei halua tavata läheistään. Kuitenkin lastensuojelulain mukaan tällöinkin on tehtävä yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätös, jos lapsen läheinen haluaisi tavata lasta.

Kantelijan on myös asiakirjamerkintöjen perusteella annettu ymmärtää, että oleskeluluvan voimassaolutilanteella on merkitystä sille, kuinka paljon hän saa tavata lastaan. Kuitenkaan se, että kantelijan oleskelulupa oli päättymässä joidenkin kuukausien kuluttua, ei ole laillinen peruste rajata yhteydenpitoa. Toisessa merkinnässä 3.7.2019 kantelijalle todetaan, että ”lähtökohtana on, että lapsella on oikeus määrittellä, kenet hän määrittelee vanhemmikseen ja keiden kanssa hän tuntee olonsa turvalliseksi. Lastensuojelussa ei ole tullut varmuutta siitä, että äiti ja lapsen tilanne on sellainen, että he voisivat asua yhdessä. Tähän on vaikuttanut myös oleskelulupa, joka on voimassa vuoteen 2021 [toukokuulle 2021] ja päätöksestä ei ole vielä tietoa, eikä myöskään siitä, miten mahdollisesti negatiivinen päätös vaikuttaisi äitiin.” En voi pitää asianmukaisena tällaista menettelyä, jossa sosiaalityöntekijä perustelee sen hetkistä päätöstä viittaamalla vain omaan ennustukseensa siitä, mitä kahden vuoden kuluttua mahdollisesti voisi tapahtua.

Kirjausten mukaan sosiaalityöntekijä on sanonut kantelijalle, että huostaanoton purkamista koskevasta päätöksestä voi valittaa, mikäli asianajaja ottaa yhteyttä. Tällaisesta lausumasta saa sen käsityksen, ettei päätöksestä voisi valittaa ilman asianajajaa. Kuitenkaan valitusoikeuden käyttäminen ei edellytä asianajajan käyttöä. Sen sijaan viranomaiselle syntyy erimielisyystilanteessa velvollisuus ohjata asiakastaan riittävän oikeusavun piiriin.

Sosiaalityöntekijä on myös sanonut kantelijalle, että lastensuojelulaki määrittelee sen, jääkö lapsi Suomeen. Oleskelulupa-asioissa toimivaltainen viranomainen on kuitenkin Maahanmuuttovirasto, joka perustaa päätöksensä ulkomaalaislakiin.

Sosiaalityöntekijä on myös kirjausten mukaan kertonut kantelijalle, että vuorovaikutuksen (yhteisen kielen säilyttämisen) osalta ”ensisijainen velvollisuus on vanhemmalla”. Kuitenkin lastensuojelulaki asettaa huostaanotetun lapsen osalta viranomaiselle velvollisuuden turvata lapsen kielellisten oikeuksien toteutumisen.

Nämä edellä kuvatut virheelliset lausumat ovat esimerkinomaisia poimintoja asiakirjoista.

Asiaa tutkiessani en ole voinut varmistua siitä, ovatko virheet ja laiminlyönnit sosiaalityöntekijän toiminnassa johtuneet sosiaalityöntekijän tietämättömyydestä ja osaamattomuudesta vai onko niillä tavoiteltu jotain päämäärää. Kantelija on kuitenkin tässä päätöksessä kuvattujen syiden perusteella ollut lastensuojeluasiassa huomattavan alisteisessa asemassa suhteessa viranomaiseen. Tästä näkökulmasta hänelle annettu virheellinen neuvonta on vaikuttanut erityisen haitallisesti hänen oikeusturvansa toteutumiseen.

Vielä vuoden 2022 asiakirjamerkinnoista ilmenee, ettei kantelijalle ollut annettu muutoksenhakuohjausta huostaanoton lopettamista koskevaan kielteiseen päätökseen. Sitä ei annettu hänen sitä erikseen pyytäänsäkään, vaan asiakirjamerkintöjen perusteella muutoksenhakuohjaus on toimitettu vasta, kun kantelijan asianajaja on sitä nimenomaisesti pyytänyt. Päätös on lisäksi lähetetty kantelijan osoitteeseen, vaikka hakemuksessa oli esitetty asianajajan yhteystiedot prosessiosoitteena.

Totean, että virheellisen neuvonnan lisäksi asiassa on tehty sijoituksen alusta alkaen merkittäviä menettelyvirheitä ja lainvastaisia toimenpiteitä, joita käsittelen jaksoissa 3.12 ja 3.13. Nähdäkseni kantelijan alisteisella asemalla, hänen heikolla ymmärtämyksellä suomalaisesta lastensuojelujärjestelmästä ja luottamuksella viranomaistoiminnan oikeellisuuteen sekä erityisesti sillä, ettei viranomainen ole varmistanut oikeusavun saatavuutta kantelijalle erityisesti sijoituksen alkaessa, on ollut merkitystä siinä, että viranomainen on ylipäänsä voinut toimia jaksoissa 3.12 ja 3.13 kuvatuilla tavoilla.

Kantelijan asiassa on toimittu lain vastaisella tavalla myös siltä osin, ettei sosiaalityöntekijä ole järjestänyt kantelijalle lain edellyttämiä kuulemistilaisuuksia, eikä hänen esittämiinsä vaatimuksiin ole annettu kirjallista päätöstä (muun muassa muistutuksessa esitetty vaatimus sijaishuoltopaikan muuttamisesta). Sosiaalityöntekijä ei ole neuvonut kantelijaa oikeudellisen avun hakemisessa ja sosiaalityöntekijän asenne kantelijan myöhemmin C:n kaupungin työntekijöiltä saamaan apuun on ilmeisen kielteinen, mikä ilmenee hänen selvityksestään, jonka mukaan yhteistyö oli vaikeutunut sen jälkeen, kun kantelija on saanut tukea C:n kaupungin perhetyöntekijöitä.

Kantelijalle ei pääsääntöisesti ole kerrottu sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain tarkoittamalla tavalla lastensuojeluun liittyvistä toimenpiteistä hänen ymmärtämällään tavalla etenkin lapsen sijoituksen alkuvuosina. Esimerkiksi luonapitokorvausten saamisen mahdollisuudesta ei ole kerrottu kantelijalle, ja hänelle on maksettu niitä vasta vuonna 2021. Luonapitokorvaukset ovat osa sijaishuollon järjestämistä, eikä asiakkaan tulisi joutua erikseen vaatimaan. Käsittelen luonapitokorvauksia erillisessä jaksossa 3.16.

Kaiken edellä todetun (myös päätöksen muissa jaksoissa) ja saamani asiakirjamateriaalin perusteella pidän kantelussa esitettyjä väitteitä sosiaalityöntekijän asianmukaiseen viranhoitoon kuulumattomasta menettelystä uskottavina.

Totean, että kantelija on saanut asianmukaista oikeuksiinsa liittyvää neuvontaa vain tähän prosessiin kuulumattomalta ulkopuoliselta taholta C:n kaupungin järjestämillä perhetyöntekijöiltä. Tämä neuvontatehtävä olisi kuulunut, kuten olen edellä korostanut, A:n kuntayhtymälle ja vastuussa olevalle sosiaalityöntekijälle.

Toimenpiteeni asiassa ilmenevät kohdasta 4.

3.11 Muistutukseen vastaaminen ja muistutuksessa esitettyjen vaatimusten käsittely

Kantelu

Kantelija on tehnyt A:n kuntayhtymälle 31.3.2021 vastaanotetun sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain mukaisen muistutuksen sosiaalityöntekijän menettelystä. Kantelussa tuodaan esille, ettei muistutukseen ole vastattu.

A:n kuntayhtymän lausunto

A:n kuntayhtymän antaman lausunnon perusteella kantelijan muistutukseen on vastattu 10.5.2021 päivätyllä vastauksella. Muistutusvastaus on käännetty englannin kielelle ja lähetetty kantelijalle 19.5.2021. Totean, että muistutusvastaus on annettu vasta sen jälkeen, kun kantelua koskeva selvityspyyntöni on saapunut A:n kuntayhtymälle 6.5.2021.

Arviointini

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 23 §:n mukaan sosiaalihuollon laatuun tai siihen liittyvään kohteluunsa tyytymättömällä asiakkaalla on oikeus tehdä muistutus sosiaalihuollon toimintayksikön vastuuhenkilölle tai sosiaalihuollon johtavalle viranhaltijalle. Säännöksen mukaan muistutukseen on annettava kirjallinen vastaus kohtuullisessa ajassa.

Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto (Valvira) on antanut oman ohjeensa kunnille ja kuntien yhteistoiminta-alueille muistutusmenettelyn käytöstä sosiaalipalveluissa Valviran ohjeessa kohtuullisena vastausaikana muistutukseen on pidetty yleensä 1–4 viikon vastausaikaa.

Totean, että sosiaalihuollon asiakaslaissa tai muussakaan laissa ei ole erikseen säädetty määräaikaa muistutuksen vastaamiselle. Muistutusmenettelystä oli kuitenkin sosiaalihuollon asiakaslakia säädettäessä tarkoitus luoda asiakkaalle helppo, joustava ja nopea keino esittää mielipiteensä sille taholle, jolla on mahdollisuudet vaikuttaa tilanteen pikaiseen korjaamiseen.

Totean, että saadun selvityksen perusteella kantelijan tekemään muistutukseen vastaamista ei ole toteutettu kohtuullisessa ajassa.

Muistutuksessa esitetyt vaatimukset

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

Kantelija on vaatinut muistutuksessa lapsensa sijaishuoltoapaikan muuttamista. Kantelijan esittämä vaatimus on kuitattu muistutusvastauksessa sanomalla, että kantelijan lapsi viihtyy sijaisperheessä. Muistutusvastauksen perusteella asiasta ei ole laadittu valituskelpoista päätöstä.

Totean, että sijaishuoltoapaikan muuttamista koskeva vaatimus olisi tullut käsitellä viranomaisessa ja asiassa olisi tullut antaa valituskelpoinen päätös. Lastensuojelulain 89 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan lapsen vanhemmalla on valitusoikeus sijaishuoltoapaikan muuttamista koskevasta päätöksestä. Koska valituskelpoista päätöstä ei ole tehty, on kantelija menettänyt perustuslaissa turvatun oikeutensa saada asiaan tuomioistuimen päätös. Pidän A:n kuntayhtymän menettelyä asiassa lainvastaisena ja kantelijan oikeusturvaa loukkaavana.

Muistutusvastauksessa ei myöskään ole vastattu kantelijan vaatimukseen sosiaalityöntekijän vaihtamisesta.

Hallintolain 23 §:n mukaan asia on käsiteltävä ilman aiheetonta viivytystä. Kiinnitän A:n kuntayhtymän huomiota siihen, että sen tulee käsitellä hallintolain mukaisesti sille osoitetut vaatimukset, kuten vaatimus vaihtaa vastuusosiaalityöntekijää. Viranomaisen velvollisuuksiin asian käsittelyssä kuuluu myös se, että asiakkaalle vastataan hänen esittämiinsä kysymyksiin ja vaatimuksiin.

Itse sosiaalityöntekijän vaihtamiseen liittyen totean, että se, miten kunta esimerkiksi lastensuojelutehtäviä hoitaa ja kuka viranhaltija kulloinkin osoitetaan sosiaalihuollon asiakkaan vastuutyöntekijäksi, kuuluu kunnan päätösvaltaan ja sen oikeuteen päättää työnjohdollisista määräyksistä ja hallintonsa järjestämisestä.

Totean kuitenkin yleisesti, että sosiaalihuollon asiakastyössä on tilanteita, joissa asiakas voi kokea kohtelunsa olevan puolueellista ja epätasapuolista. Sosiaalityöntekijän ja asianosaisen väliset suhteet voivat tulehtua siten, että asianosainen menettää luottamuksensa työntekijäänsä ja haluaa vaihtaa työntekijän toiseen.

Pelkästään se, että asianosainen on eri mieltä jostain asiasta lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa, ei vielä merkitse estettä yhteistyön jatkamiselle. Erimielisyydet, tai erityisesti pitkäaikainen luottamuksen puute, voivat kuitenkin muodostua sellaiseksi esteeksi sosiaalityön tekemiselle, ettei edellytyksiä jatkaa yhteistyötä enää ole. Mikäli luottamuksellista ja avointa suhdetta osapuolten välille ei synny, tai erimielisyydet työntekijän ja asianosaisen välillä kärjistyvät sillä tavoin, että sosiaalityön tekeminen käy mahdottomaksi tai olennaisesti vaikeutuu, viranomaisen tulisi arvioida, onko kyseisen sosiaalityöntekijän ja asianosaisen välisen yhteistyön jatkamiselle edellytyksiä.

Lastensuojeluviranomaisen tehtävät ja asema huomioon ottaen puolueettomuudella ja luottamuksellisella ja avoimella vuorovaikutuksella suhteessa vanhempiin ja lapseen on korostunut merkitys. Epäluottamustilanteessa työntekijän vaihtamisella turvataan niin asiakastyön jatkuvuutta, kuin myös suojataan työntekijää. Viranomaisen on perusteltua ottaa tämä korostettu puolueettomuuden ja tasapuolisen kohtelun vaatimus huomioon käsitellessään asianosaisen vaatimusta sosiaalityöntekijän vaihtamisesta.

Vaikka sosiaalityöntekijän vaihtaminen onkin aina viranomaisen harkinnassa, on nähdäkseni tässä harkinnassa ensisijaisesti arvioitava, mikä vaihtoehto parhaiten toteuttaa lapsen edun ja turvaa tuloksellisen sosiaalityön tekemisen mahdollisuudet jatkossa.

3.12 Avohuollon sijoitus vuonna 2015–2016

Minulle toimitetuista asiakirjoista ilmenee, että kantelijan lapsi on ollut yksin sijoitettuna sijaisperheeseen avohuollon tukitoimena ajalla 18.11.2015-15.2.2016. Päätöksen avohuollon tukitoimena tehdystä sijoituksesta on tehnyt sosiaalityöntekijä B.

Otin asian omana aloitteenani selvitettäväksi, vaikka asia on yli kaksi vuotta vanha, koska havaitsin asiassa toimitun lainvastaisesti ja kyse on merkittävästä kantelijan oikeusturvan loukkauksesta. Arvioin asiaa sosiaalityöntekijän laatimien asiakasasiakirjojen perusteella.

Lastensuojelulain 37 §:n mukaan lapselle voidaan järjestää asiakassuunnitelmassa tarkoitettulla tavalla avohuollon tukitoimena tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhehoitoa taikka laitoshuoltoa yhdessä hänen vanhempansa, huoltajansa tai muun hänen hoidostaan ja kasvatuksesta vastaavan henkilön kanssa. Jos lasta ei voida sijoittaa lapsen edun mukaisesti yhdessä hänen vanhempansa, huoltajansa tai muun hänen hoidostaan ja kasvatuksesta vastaavan henkilön kanssa, voidaan lapsi sijoittaa avohuollon tukitoimena lyhytaikaisesti myös yksin.

Sijoitukseen vaaditaan lapsen huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus.

Sijoituksen edellytyksenä on, että sijoitus on tarpeen: 1) lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi; 2) lapsen kuntouttamiseksi; tai 3) lapsen huolenpidon järjestämiseksi väliaikaisesti huoltajan tai muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tällöin vastaavan henkilön sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi.

Kantelijan lapsi on siis ollut sijoitettuna avohuollon tukitoimena noin kolmen kuukauden ajan. Lapsen asiakaskertomukseen ja muihin asiakirjoihin, kuten vastaanottokeskuksen laatimiin muistiinpanoihin, on useaan eri otteeseen kirjattu, että kantelija on toivonut lapsensa palaavan kotiin.

Kantelijan lasta koskevaan asiakaskertomukseen on sosiaalityöntekijän toimesta kirjattu (päivää ennen avohuollon sijoituksen alkamista) 17.11.2015: ”äiti oli käynyt katsomassa lasta - - ja oli tyytyväinen olosuhteisiin, jossa lapsi on. Äiti kuitenkin ikävöi lastaan ja olisi halunnut hänet luokseen.”

Samassa kirjauksessa lisäksi todetaan, että ”äiti on edelleen kriisissä ja järkyttynyt käännytspäätöksestä ja ei voi olla varmoja, ettei hän toteuttaisi uhkaustaan.” Kirjauksen viimeisessä kappaleessa todetaan, että ”kiireellinen sijoitus päättyi 17.11.2015 ja sijoitus jatkuu avohuollon sijoituksena 18.11.2015 alkaen. Sovimme, että äiti käy tapaamassa lasta - - - ohjaajan kanssa kerran viikossa”.

Asiakaskertomuksen 1.12.2015 merkinnän mukaan lapsen perhehoitaja on puhelimitse kertonut sosiaalityöntekijä B:lle, että kantelija ”oli yrittänyt kysyä, milloin tyttö palaa hänen luokseen ja äiti haluaa tytön viimeistään jouluksi luokseen”.

Asiakaskertomuksen merkinnän 15.12.2015 mukaan vastaanottokeskuksen työntekijä oli keskustellut kantelijan kanssa 25.11.2015, jolloin kantelija oli kertonut, että hän ”toivoo lääkärin lähettävän lausunnon hänen terveydentilastaan lakimiehelleen, jotta karkotus kotimaahan voitaisiin välttää.” Lisäksi merkinnän mukaan kantelija oli kysynyt, milloin voisi saada lapsensa luokseen. Merkinnän mukaan kantelija oli todennut, että ”elämä tuntui tyhjältä, kun lapsi ei ole kotona.”

Lapsen 17.12.2015 tehtyyn asiakassuunnitelmaan on kirjattu: ”äiti oli aluksi vastaan sijoituksen jatkumista. Hän olisi halunnut lapsen luokseen. Äiti kuitenkin ymmärsi, kun hänelle selitettiin, miksi lapsen tulee olla sijaisperheessä. Syyt ovat äidin huonontunut psyykinen vointi, hänen kuntoutumisensa sekä lapsen turvallisuuden takaaminen”.

Asiakaskertomuksen merkinnän 18.12.2015 mukaan ”Äiti kysyi, milloin hän saa lapsen luokseen. Kerroin äidille, miksi kiireellinen sijoitus on tehty ja miksi sijoitusta on jatkettu”.

Vastaanottokeskuksen ohjaaja on 11.1.2016 tekemässään muistiinpanossa todennut, että kantelija ”ilmaisi huolensa siitä, ettei ehkä saa lastaan takaisin”. Asiakaskertomukseen on myös 29.1.2016 kirjattu, että kantelija ”toi esille halunsa saada lapsi takaisin luokseen”.

Totean, että lastensuojelulain 37 §:n mukainen sijoitus avohuollon tukitoimena vaatii lapsen huoltajan suostumuksen. Avohuollon sijoitus on vapaaehtoinen, mikä tarkoittaa sitä, että kerran annettu suostumus voidaan missä tahansa sijoituksen vaiheessa myös peruuttaa. Oikeuskirjallisuudessa (esim. Rätty 2019) on todettu, että avohuollon sijoitus ei koskaan voi vastata oikeusvaikutuksiltaan huostaanottoa. Mikäli edellytykset lapsen huostaanotolle ovat olemassa, ei lasta voida sijoittaa avohuollon tukitoimena huostaanottamisen sijaan.

Sosiaalityöntekijä on kirjannut asiakirjoihin, että kantelija on suostunut lapsen sijoittamiseen avohuollon tukitoimena. Totean edellä kuvattujen asiakirjojen perusteella olevan kuitenkin epäselvää, kuinka aitona ja tietoon perustuvana kantelijan antamaa alkuperäistä ”suostumusta” avohuollon sijoitukseen voidaan pitää kirjausten todistaessa kantelijan ensin vastustaneen sijoitusta, mutta sitten ”ymmärtäneen”, miksi lapsen ”pitää pysyä sijoitettuna”.

Sen sijaan asiakirjojen perusteella on selvää, että ainakin hyvin pian avohuollon sijoituksen alkamisen jälkeen kantelijan tosiasiallista suostumusta avohuollon sijoitukseen ei enää ole ollut, kun kantelija on kirjausten mukaan lukuisia kertoja tiedustellut, milloin saa lapsensa takaisin luokseen.

Asiakirjojen perusteella kukaan ei ole missään vaiheessa selittänyt kantelijalle sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain tarkoittamalla tavalla sitä, mitä avohuollon sijoitus tarkoittaa, ja millä edellytyksillä avohuollon sijoitusta voidaan käyttää. Toisin sanoen, kantelijalle ei ole kerrottu sitä, että sijoitus on vapaaehtoinen ja kerran annettu suostumus on mahdollista peruuttaa. Tosiasiassa kantelijalla olisi ollut oikeus hakea lapsensa luokseen missä tahansa vaiheessa avohuollon sijoituksen jatkuessa, mutta viranomaisen ei ole kertonut kantelijalle tästä hänen oikeudestaan, vaan päinvastoin on esittänyt kantelijalle, ettei lapsi voi palata kotiin. Kantelija on ollut tietämätön oikeuksistaan, eikä hänelle ole hankittu oikeudellista apua lastensuojeluasiaan.

Totean, että sosiaalityöntekijä B on asiakirjojen perusteella tietoisesti pitänyt kantelijan lapsen sijoitettuna avohuollon tukitoimena kodin ulkopuolelle, vaikka on ollut ilmeistä, ettei kantelijan suostumusta toimenpiteelle ainakaan pian avohuollon sijoituksen alkamisen jälkeen enää ole ollut. Sosiaalityöntekijä B:n on ammattinsa puolesta täytynyt olla tietoinen lastensuojelulain 37 §:n asettamista edellytyksistä ja siitä, että avohuollon sijoitukselle vaaditaan huoltajan suostumus koko sijoituksen aikana. Pidän sosiaalityöntekijän lain ja ammattietiikan vastaista toimintaa erittäin moitittavana, erityisesti kun otetaan huomioon kantelijan erittäin haavoittuva asema muun muassa hänen terveydentilansa ja kielitaidottomuutensa johdosta. Katson, että sosiaalityöntekijä on toiminnallaan olennaisella tavalla loukannut kantelijan perusoikeuksia.

Toimenpiteeni asiassa ilmenevät kohdasta 4.

3.13 Huostaanoton valmistelu ja huostaanottopäätös 15.2.2016

Asiaa tutkiessani havaitsin minulle toimitetuista asiakirjoista merkittäviä menettelyvirheitä myös lapsen alkuperäisessä huostaanottopäätöksessä. Tämän takia päätin tutkia asiaa omana aloitteenani myös tältä osin, vaikka kyse on yli kaksi vuotta vanhasta asiasta. Tutkin asiaa minulle toimitettujen asiakasasiakirjojen perusteella.

Lastensuojelulain 43 §:n mukaan huostaanottoa ja siihen liittyvää sijaishuoltoa koskevan päätöksen tekee 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian, jos huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi ei vastusta huostaanottoa ja siihen liittyvää sijaishuoltoon sijoittamista.

Saman säännöksen 2 momentin mukaan, jos lapsen huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa huostaanottoa tai siihen liittyvää sijaishuoltoon sijoittamista, asian ratkaisee hallinto-oikeus 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvän viranhaltijan hakemuksesta lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian.

Huostaanotolla puututaan lapsen perustuslaissa säädettyihin oikeuksiin, muun muassa lapsen henkilökohtaiseen vapauteen, samalla, kun kysymys on myös lapsen oikeudesta riittävään suojeluun ja lapsen edun mukaiseen hoitoon ja huolenpitoon kaikissa olosuhteissa. Lapsen oikeuksien sopimus kieltää lapsen erottamisen vanhemmistaan ilman erityistä perustetta ja sallii sen vain sillä edellytyksellä, että erottaminen on lapsen edun mukaista.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla korostaa puolestaan perhe-elämän suojaa ja sitä, että vanhempien ja lasten yhdessäolo kuuluu keskeisesti perhe-elämään, ja että perheen hajottaminen muodostaa hyvin vakavan puuttumisen perhe-elämän suojaan. Puuttumisen perheen autonomiaan on aina perustuttava lapsen etuun sekä riittävän painaviin ja todennettaviin syihin.

Lastensuojelulain 42 §:n mukaan ennen 43 §:n 1–3 momentissa tarkoitettuja päätöksiä lapsen huostaanotosta ja sijaishuollosta sekä 47 §:n 1 momentissa tarkoitettua päätöstä huostassapidon lopettamisesta on selvitettävä lapsen oma mielipide ja varattava hänelle mahdollisuus tulla kuulluksi 20 §:n mukaisesti. Lapsen vanhemmalle, huoltajalle ja henkilölle, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi on tai on välittömästi ennen asian valmistelua ollut, on varattava tilaisuus tulla kuulluksi 1 momentissa mainituissa asioissa siten kuin hallintolain 34 §:n 1 momentissa säädetään.

Hallintolain 34 §:n mukaan asianosaiselle on ennen asian ratkaisemista varattava tilaisuus lausua mielipiteensä asiasta sekä antaa selityksensä sellaisista vaatimuksista ja selvityksistä, jotka saattavat vaikuttaa asian ratkaisuun.

Hallintolain 36 §:n mukaan asianosaiselle on ilmoitettava kuulemisen tarkoitus ja selityksen antamiselle varattu määräaika. Kuulemista koskevassa pyynnössä on tarvittaessa yksilöitävä, mistä seikoista selitystä pyydetään. Asianosaiselle on toimitettava kuulemisen kohteena olevat asiakirjat alkuperäisinä tai jäljennöksinä taikka varattava muutoin tilaisuus tutustua niihin.

Kuuleminen ei ole pelkkä muodollisuus, vaan kuultavalle on varattava tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa asian ratkaisemiseen. Kuulemismenettelyn on täytettävä laissa säädetty vaatimukset muun muassa siten, että asianosaiselle varataan todellinen tilaisuus esittää näkemyksensä asiasta riippuen joko suullisesti tai kirjallisesti.

Asianosaiselle on annettava ennakkoon riittävästi yksilöity tieto siitä, mistä asiasta häntä tullaan kuulemaan, jotta asianosainen voi valmistautua kuulemiseen. Asianosaiselle on annettava tilaisuus tutustua asian ratkaisuun vaikuttaviin asiakirjoihin sekä esittää käsityksensä niiden merkityksestä.

Huostaanottoa koskeva kuuleminen

Asiakirjoista käy ilmi, että lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista koskevan päätöksen on tehnyt 15.2.2016 perhepalvelujohtaja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijä B:n valmistelusta. Huostaanotto on päätöksen mukaan tehty huoltajan suostumukseen perustuen, eikä huostaanottoa ole tämän vuoksi vahvistettu hallinto-oikeudessa.

Lapselle tehdyssä huostaanottopäätöksessä on todettu, että ”äiti antoi suostumuksensa lapsen huostaanotolle ja hyväksyi sijaishuoltopaikan”. Päätöksen mukaan kantelijaa on kuultu huostaanotosta palaverissa 29.1.2016.

Sosiaalityöntekijä B:n laatima asiakaskertomusmerkintä 29.1.2016 pidetystä palaverista alkaa kuitenkin näin: ”Äiti toi esille halunsa saada lapsi takaisin luokseen. Äidin fyysinen ja psyykinen kunto on tällä hetkellä huolestuttava. Tämän toi esille myös [nimi]. Hänen mukaansa äidillä on masennusta ja somaattista oireilua.” Edelleen palaverista tehtyjen muistiinpanojen mukaan ”äiti sanoo olevansa tosi väsynyt. Hän kertoo ottavansa lääkkeitä ja sitten nukkuu” ja ”äidin vointi hänen itsensäkin kertomana on huono. Hän kuitenkin haluaisi lapsen luokseen.”

Palaverista tehtyjen muistiinpanojen loppupuolella todetaan, että ”äidille kerrottiin, että lapsen sijoitus jatkuu ja hänet huostaanotetaan. Huoli lapsen turvallisuudesta ei ole hävinnyt ja äidin psyykinen kunto on huono. Emme voi mitenkään varmistua lapsen olevan turvassa äidin luona. Käännytyspäätös on edelleen voimassa ja siitä ei voi enää valittaa. Äiti kysyi, milloin lapsi palaa hänen luokseen. Kerroin, että huostaanotossa ei määritellä loppumisaikaa, se jatkuu niin kauan kuin lapsen etu sitä vaatii. Äiti antoi suostumuksensa huostaanotolle ja hyväksyi sijoituspaikaksi [nimi ja nimi] perheeseen.”

Muistiinpanoissa vielä todetaan, että ”kerroin äidille, että käyn lapsen kotona myöhemmin keväällä ja seuraava palaveri on vastaanottokeskuksessa joskus kesäkuussa. Kerroin äidille palaverin aikana huostaanottoprosessista, lastensuojelulaista ja kuka on lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä/B.”

Kyseisestä asiakaskertomusmerkinnästä ilmenee, että 29.1.2016 palaveriin on osallistunut kantelija, perhehoitaja, vastaanottokeskuksen johtaja, ohjaaja ja sairaanhoitaja sekä D:n kunnan sosiaalityöntekijät G ja B ja tulkki. Merkinnän perusteella kantelijalla ei ole ollut palaverissa oikeudellista avustajaa.

Totean, että kaikkien palaverin osallistujien tiedossa on täytynyt olla se, että kantelija on kyseisenä ajankohtana ollut erityistä tukea tarvitseva erittäin haavoittuvassa asemassa oleva henkilö: hänen psyykkinen vointinsa on ollut huono, hän on lääkärin määräyksestä käyttänyt useita erilaisia psyykelääkkeitä, hänen kielitaitonsa ja ymmärryksensä suomalaisesta lastensuojelujärjestelmästä on ollut heikko, hänelle oli annettu kielteinen oleskelulupapäätös ja hänet oli päätetty käännättää takaisin synnyinmaahansa. Lisäksi hänet oli Suomessa tunnustettu ihmiskaupan uhriksi. Kaikki nämä tiedot ilmenevät A:n kuntayhtymän minulle toimittamista asiakirjoista.

Totean, että lapsen huostaanotto on merkittävä lapsen ja vanhemman perusoikeuksiin kajoava toimenpide. Tästä huolimatta huostaanottoa koskevassa palaverissa ei ollut huolehdittu viranomaisen toimin siitä, että kantelijalla olisi ollut paikalla oikeudellinen avustaja, joka olisi valvonut asiassa hänen oikeuksiaan.

Lapsen huostaanottoa koskeva kuuleminen on suoritettava hallintolain säännösten mukaisesti. Ennen 29.1.2016 palaveria laadituista muista asiakaskertomusmerkinnöistä ei ilmene, että kantelijalle olisi etukäteen kerrottu, että kyseessä on huostaanottoa koskeva hallintolain tarkoittama virallinen kuuleminen, eikä tämä ilmene myöskään itse palaverista tehdyistä muistiinpanoista. Kuitenkin lapsen huostaanottoa koskevaan päätökseen tämä palaveri on merkitty huoltajan kuulemistilaisuudeksi. Minulle toimitettujen asiakirjojen perusteella katson, että A:n kuntayhtymä ei ole järjestänyt kantelijalle hallintolain mukaista kuulemistä, eikä hänelle ole annettu ennen asian ratkaisua tilaisuutta tutustua huostaanottoon liittyviin asiakirjoihin.

Suostumus

Lasta koskevaan huostaanottopäätökseen on siis kirjattu, että kantelija on suostunut lapsen huostaanottoon. Mielestäni aiheesta laadittujen kirjausten perusteella suostumuksen tosiasiallinen aitous ja sen olemassaolo voidaan kyseenalaistaa.

Ensinnäkin asiakaskertomukseen huostaanoton jälkeen tehtyjen kirjausten perusteella kantelija ei ole tosiasiallisesti ymmärtänyt huostaanoton merkitystä, eli sitä, mihin hän oli antamassa suostumustaan.

Asiakaskertomuksen merkintöjen mukaan kantelija on heti seuraavassa, 15.2.2016 järjestetyssä tilaisuudessa, jossa varsinainen huostaanottopäätös annettiin hänelle tiedoksi, kysynyt, koska hän saa lapsensa takaisin ja todennut voivansa hyvin, joten lapsi tulisi hänelle palauttaa. Palaverista tehtyjen muistiinpanojen mukaan: ”Keskustelimme lapsen päätöksistä, avohuollon sijoituksen päättymisestä ja huostaanottopäätöksestä, joka astui voimaan tänään. Pitkän keskustelun jälkeen äiti suostui hyväksymään avohuollon [virhe asiakirjassa, kyse huostaanotosta] sijoituksen. Hän kyseli useaan kertaan, milloin hän saa lapsen takaisin. Hänelle vastattiin, että sijoitus jatkuu huostaanottopäätöksellä ja se on voimassa toistaiseksi. Aikaa ei voi vielä määritellä – se riippuu äidin kuntoutumisesta ja ratkaisuja mietittäessä tulee huomioida aina lapsen etu. Äiti sanoi voivansa hyvin ja sillä perusteella haluaa lapsen luokseen.”

Toiseksi kirjausten perusteella on mielestäni mahdollista kyseenalaistaa, onko kantelija tosiasiaissa ollut sellaisessa mielentilassa, että viranomainen olisi voinut häneltä näin merkittävästi hänen oikeuksiinsa kajoavan asian osalta edes suostumusta pyytää. Tätä ilmentää muun muassa 29.1.2016 kuulemispalaverista tehdyt merkinnät, joiden mukaan kantelijan ”psykykinen ja fyysinen kunto” on ollut tilaisuuden hetkellä ”huolestuttava”, hänellä on ollut ”masennusta ja somaattista oireilua” sekä käytössä vahva mielialalääkitys (Yleistieteen erikoislääkärin lausunto 30.11.2015).

Totean jälleen, että viranomaisella on sosiaalihuollon asiakaslain mukainen velvollisuus kertoa sosiaalihuollon asiakkaalle hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan asiakkaan ymmärtämällä tavalla. Kun asiakirjoista ilmenee, että kantelija on jatkuvasti tiedustellut, koska hän saa lapsensa takaisin ja esimerkiksi edelleen 9.5.2016 tuonut esille vastaanottokeskuksen ohjaajalle, ettei ymmärrä, miksi tällainen huostaanotto on tehty eikä lasta päästetä takaisin hänen luokseen, pidän selvänä, ettei tämä viranomaisen selvittämisvelvollisuus ole huostaanottopäätöksen osalta toteutunut.

En voi pitää hyväksyttävänä menettelyä, jossa viranomainen perustelee lapsen huostaanottopäätöksen vanhemman suostumuksella tilanteessa, jossa lapsen huoltaja on edellä kuvatulla tavalla erityistä tukea tarvitseva ja haavoittuvassa asemassa oleva henkilö, erityisesti ottaen huomioon, ettei huoltajalla ole ollut asian käsittelyssä oikeudellista avustajaa. Aidon suostumuksen puutetta kuvaa erityisesti se, että kantelija on välittömästi huostaanottopäätöksen tekemisen jälkeen, kuten myös sitä ennen, tiedustellut, koska saa lapsensa takaisin kotiin. Tämä ilmentää sitä, ettei kantelija ollut ymmärtänyt huostaanottoa ja sen oikeusvaikutuksia.

Asiakirjojen perusteella huostaanottopäätös on annettu kantelijalle tiedoksi 15.2.2016, jolloin hänelle on sanottu, että hän voi vielä tutustua yksityiskohtaisemmin asiakirjoihin ja kysyä niiden sisällöstä myöhemmin. Asiakaskertomusmerkinnän mukaan paikalla ei tällöin ole ollut tulkkia. Katson, että tällainen tilaisuus asiakirjoihin tutustumiselle on tapahtunut liian myöhään, koska päätös huostaanotosta oli jo tehty ja astunut voimaan.

Katson asiassa saamani selvityksen perusteella, että huostaanottopäätöksen päätöksenteossa on toimittu lainvastaisesti. A:n kuntayhtymä ei ole noudattanut hallintolain säännöksiä kuulemisen järjestämisessä, eikä se ole huolehtinut sosiaalihuollon asiakaslain tarkoittamista velvollisuuksistaan.

Mielestäni asiakirjoista ilmenevässä tämän päätöksen eri jaksoissa laajemminkin kuvatuissa olosuhteissa kantelijan lapsen huostaanotto olisi tullut saattaa vastentahtoisena huostaanottoasiana hallinto-oikeuden käsiteltäväksi hakemusasiana, siten kuin lastensuojelulain 43 §:n 2 momentissa ja 44 §:ssä on säädetty. Tällä tavoin kantelijan ja hänen lapsensa oikeusturvan toteutumisesta olisi voitu varmistua.

Totean vielä tässä yhteydessä sen, että huostaanotto on luonteeltaan väliaikainen toimenpide. Huostaanotto tulee lopettaa heti, kun perheen ja lapsen olosuhteet ovat muuttuneet siinä määrin, että perheen jälleenyhdistäminen on mahdollista. Olosuhteilta edellytetään kuitenkin pysyvyyttä ja vakiintumista. Lähtökohtaisesti huostaanoton väliaikaisesta luonteesta johtuen huostaanoton toimeenpanon tulee olla sopusoinnussa lastensuojelulaissa asetetun nimenomaisen perheen jälleenyhdistämisen tavoitteen kanssa. Olen aikaisemmin jaksossa 3.7 käsitellyt perheen jälleenyhdistämisen tavoitetta.

3.14 Lastensuojeluilmoitusten käsittely

3.14.1 Kantelu

Kantelussa tuodaan esille, että lapsen perhehoitaja on tehnyt kantelijasta perusteettomia lastensuojeluilmoituksia, jotka ovat johtaneet kantelijan ja hänen lapsensa välisten tapaamisten rajoittamiseen.

Kantelussa tuodaan esille myös kantelijan kotikunnan C:n kaupungin tekemä lastensuojeluilmoitus, joka koski perhehoitajan menettelyä. Kantelun mukaan A:n kuntayhtymän viranhaltija ei keskustellut kantelijan kanssa lastensuojeluilmoituksesta, eikä lastensuojeluilmoitusta ole käsitelty A:n kuntayhtymässä ollenkaan.

3.14.2 Saatu selvitys

A:n kuntayhtymän lausunto

Lausunnossa ei lausuta lastensuojeluilmoitusten käsittelystä mitään.

Sosiaalityöntekijän selvitys

Sosiaalityöntekijän selvityksen mukaan 1.3.2021 ja 12.3.2021 tehtyjä lastensuojeluilmoituksia on käsitelty 23.3.2021, tilaisuuksissa oli myös tulkkaus. Selvityksen mukaan ”äidillä oli tukena perhetyönohjaaja [nimi, yritys], josta C:n kaupunki ostaa perhetyön palvelua äidin perheeseen nuorimman lapsen osalta. Keskustelu ajautui siihen, että D:n kunnan päässä ei tiedetty, mikä on äidin omaa kertomaa mikä perhetyönohjaajan tuottamaan tietoa, ja asiallista keskustelua ei ollut mahdollista saada aikaan.”

Selvityksen mukaan ”sijaisperheeseen liittyvistä asioista on keskusteltu useamman kerran asiakassuunnitelmapalaverissa. Keskustelut ovat liittyneet hiustenlaittoon, joita tulisi laittaa äidin toivomalla tavalla. Olisin halunnut saada äidin kertomana selvitystä lapsen ilmi tuomista asioista koulussa 1.3.2021, josta tuli lastensuojeluilmoitus. Tähänkään ei tullut vastausta, koska perhetyönohjaaja sanoi, että ne asiat on jo käsitelty C:n kaupungissa ja niihin ei ole enää syytä palata, koska ne asiat ovat äidille niin vaikeita. Lapsi, jota asia koski, on kuitenkin A:n kuntayhtymän/ D:n kunnan perhepalvelut sijoittama, ei C:n kaupungin sijoittama. Perhehoitajan menettelyä koskeva lastensuojeluilmoitus 12.3.2021 oli perhetyönohjaajan tekemä, ei C:n kaupungin sijaishuoltoyksikön.”

C:n kaupungin selvitys

C:n kaupungin antaman selvityksen mukaan sosiaalityöntekijä B on tehnyt C:n kaupungille perheestä 1.3.2021 lastensuojeluilmoituksen, jonka mukaan lapsi olisi kertonut seuraavaa kotilomastaan: ”Äiti on ollut vihainen ja huutanut. Jossakin vaiheessa viikonlopun aikana äiti on hermostunut ja heittänyt pikkuveljeä tuttipullolla ja heittänyt lapset ulkovaatteineen ulos asunnosta. Lapset ovat olleet peloissaan eivätkä ole uskaltaneet pyrkiä takaisin sisälle, vaan ovat odottaneet pitkän aikaa, iltaan saakka jossakin katoksessa. Sisarus kertonut, että kotona ei ole myöskään saanut riittävästi ruokaa.”

C:n kaupungin selvityksen mukaan kantelijan perhetyöntekijä on kyseisenä päivänä, josta lastensuojeluilmoitus on tehty, ollut perheen kanssa Hoplopissa, jossa on ollut todella kiva päivä ja he ovat viestitelleet äidin kanssa myös sunnuntaina. Selvityksen mukaan kotona ei ole ollut mitään ongelmia ja huolenpito lapsista on ollut perhetyöntekijän mukaan todella hyvää.

Selvityksessä tuodaan esille, että ilmoituksen johdosta kantelijan sosiaalityöntekijä E ja perhetyöntekijä ovat olleet yhteydessä kantelijaan, jonka mukaan mitään ilmoituksessa kerrottua ei ole tapahtunut, eikä hän koskaan heittäisi lapsia ulos ja lapsilla on ollut ruokaa. E:n mukaan toinen perhetyöntekijöistä on käyttänyt kantelijaa keskiviikkona kaupassa, ja kantelija on ostanut monta kassia ruokaa, koska lapsi on ollut tulossa kotilomalle. Perhetyön raporttiin on 24.2.2021 kirjattu kirjaus kaupassakäynnistä ja perhetyön raporttiin on kirjattu 27.2.2021 työskentely perheen kanssa sekä perhetyöntekijöiden antamassa selvityksessä todetaan asioiden kulku samoin ilmoitusta koskevalta päivältä 27.2.2021.

C:n kaupungin selvityksessä edelleen viitataan perhetyön raportin 1.3.2021 kirjaukseen, jonka mukaan C:n kaupungin sosiaalityöntekijä ja perhetyöntekijä ovat soittaneet kantelijalle perheestä tehdystä lastensuojeluilmoituksesta. Kirjausten mukaan kantelijan mukaan sosiaalityöntekijä B ei ole ollut häneen yhteydessä asiasta ja kantelija on ollut tästä harmissaan. Kirjausten mukaan kantelija on kokenut, että hänelle ei anneta edes mahdollisuutta puolustautua syytöksiltä ja on kieltänyt kaikki ilmoituksessa esitetyt väitteet. Kirjausten mukaan kantelija on ollut turhautunut ja sanonut, että samankaltaisia tilanteita tulee ilmi aina silloin tällöin, kun lapsen tilanne on alkanut edistymään. Selvityksessä tuodaan esille, että kantelija on pohtinut, onko lapsen sanomisia tulkittu väärin. Lisäksi kantelija muistuttanut, että sijaisäidin ja sosiaalityöntekijän kanssa oli ollut yhteydenpitoa edellisellä viikolla, kun kantelija oli ilmaissut pettymyksensä sijaisäidin tekemään yhteydenpidon rajoittamiseen. Kantelija pohtinut, että onko tämä johtanut tyytymättömyyteen häntä kohtaan.

Sosiaalityöntekijä E:n antaman selvityksen mukaan hän on yrittänyt tavoitella A:n kuntayhtymän johtavaa sosiaalityöntekijää puhelimitse ja viesteillä useita kertoja. E:n mukaan asiana olisi ollut tuoda esille miltä tilanne C:n kaupungin näkökulmasta näyttää, käydä keskustelua myös 1.3.2021 saapuneesta lastensuojeluilmoituksesta, kuulla miten äidin ja lapsen välistä yhteydenpitoa tuetaan D:n kunnassa ja miten C:n kaupungin lastensuojelu voisi olla siinä tukena. E:n mukaan johtava sosiaalityöntekijä ei ollut vastannut yhteydenottoihin.

Selvityksessä tuodaan esille, että E:n mukaan hän on yrittänyt tavoittaa myös lapsen edunvalvojaa F:ää. E:n mukaan 18.3.2021 F:n kanssa käydyssä puhelinkeskustelussa F on pyytänyt lähettämään asian sähköpostilla sekä hänelle että A:n kuntayhtymän johtavalle sosiaalityöntekijälle. E toteaa lähettäneensä sähköpostin vielä samana päivänä sekä F:lle että johtavalle sosiaalityöntekijälle. Sähköpostissa E:n mukaan hän ilmaissut tarpeen selvittää, mistä tilanteesta on kyse ja miksi lapsi kertoo lastensuojeluilmoituksessa kerrottuja asioita ja kysynyt johtavalta sosiaalityöntekijältä, miten kantelijaa tulisi ohjata toimimaan, kun tämä haluaa vaihtaa A:n kuntayhtymän sosiaalityöntekijää.

Lisäksi E:n mukaan hän on ilmoittanut, että kantelija haluaa käydä keskustelua myös sijaisperheen vaihtamisesta ja että miten siinä pitäisi edetä.

Perhetyöntekijöiden antamassa selvityksessä todetaan, että kantelija on tuonut perhetyön alusta alkaen esiin kokevansa, että hän ei ymmärrä mitä häneltä vaaditaan, jotta lapsen tilanteessa päästäisiin eteenpäin. Selvityksessä todetaan kantelijan pyytäneen perhetyöntekijöiltä tukea yhteydenpidossa sosiaalityöntekijä B:n kanssa. Selvityksen mukaan kantelija on useita kertoja pyytänyt perhetyöntekijöitä selittämään mitä B tarkoittaa esimerkiksi lähettämissään tekstiviesteissä ja sähköpostiviesteissään. Selvityksessä todetaan, että suurin osa B:n lähettämistä viesteistä on ollut suomen kielellä ja kantelija on pyytänyt perhetyöntekijöitä kääntämään viestejä englannin kielelle ja selittämään mitä viesteillä tarkoitetaan. Selvityksen mukaan, vaikka osa viesteistä on ollut englannin kielellä, on kantelija kokenut tarvitsevansa perhetyön tukea ymmärtääkseen mitä viesteillä haetaan tai tarkoitetaan.

Asiakaskertomus

Asiakaskertomusmerkinnän 12.3.2021 mukaan sosiaalityöntekijä B on keskustellut puhelimitse kantelijan oman C:n kaupungin sosiaalityöntekijän kanssa. Sosiaalityöntekijä B ”halusi tarkentaa kantelijan sosiaalityöntekijältä, miltä hänen mielestään kotitilanne vaikuttaa ajatellen mahdollisia lapsen vierailuja äitinsä luona”. Kirjauksen mukaan kantelijan sosiaalityöntekijä kertoi, ”että viikonloppuna 26.2.-28.2.2022, jolloin lapsi kävi äitinsä luona, oli lauantaina käynyt perhetyönohjaaja. Äiti oli käynyt lasten kanssa Hoplopissa. Perhetyöntekijä oli soittanut sunnuntaina ja kotona oli äidin kertoman mukaan ollut kaikki hyvin.”

B:n kirjaaman asiakaskertomusmerkinnän mukaan äidin sosiaalityöntekijä toteaa, että ”äiti on lämmin ja hyväsydäminen äiti ja hänen kotonaan on kaikki hyvin. Sosiaalityöntekijällä ei ole huolta lapsista ja heidän hyvinvoinnistaan. [Nimi]kin ihmetteli, kuten myös minä, mistä nämä lapsen kertomat tulevat ja miksi on näinkin ristiriitaista tietoa perheen tilanteesta. Kerroin [nimi]lle, että sijaisäidin mukaan lapsi ei kerro ihan omasta päästään tällaisia juttuja, vaikka pientä asioiden vääristelyä ilmeneekin.”

3.14.3 Arviointini

Totean ensin lastensuojeluilmoituksen käsittelystä, että lastensuojelun sosiaalityöntekijän on pääsääntöisesti aina ryhdyttävä selvittämään lastensuojeluilmoituksen sisältöä. Sosiaalityöntekijän kuuluu lastensuojelulain 26 §:n mukaisesti arvioida lastensuojeluilmoituksen johdosta lapsen mahdollinen kiireellinen lastensuojelun palvelujen ja tukitoimien tarve.

Lastensuojelun tarpeen selvittäminen tehdään tapauksen ja olosuhteiden edellyttämässä laajuudessa.

Vastuussa olevan viranomaisen on selvitettävä sille saapuneet lastensuojeluilmoitukset ilman aiheetonta viivästystä. Selvitystyön on oltava objektiivista ja tasapuolista. Lastensuojeluilmoituksista on annettava tieto asianosaisille sekä keskusteltava niiden sisällöstä heidän kanssaan. Arvioitaessa lastensuojeluilmoituksen sisältöä ja sen johdosta tarvittavia toimenpiteitä on kiinnitettävä huomiota myös siihen, missä tilanteessa ja kuka ilmoituksen on tehnyt.

Totean, että jos pieni lapsi kertoo epäkohdista esimerkiksi sijaishuoltoonsa tai läheisten tapaamisiin liittyen, on asian selvittämisen oltava korostetun objektiivista ja harkittua.

Viranomaisen on hyvän hallinnon periaatteita noudattaen arvioitava, mikä merkitys selvitykselle voidaan antaa ja miten selvitys mahdollisesti vaikuttaa yhteydenpidon toteuttamiseen.

Lapsen kanssa keskusteltaessa ja lasta kuultaessa viranomaisella on oltava etukäteen selkeä kuva siitä, miten keskustelu lapsen kanssa suoritetaan asianmukaisesti. Lapselle on kerrottava, mistä asiasta on kysymys. Selvitystyön tekijä ei saa tekemillään kysymyksillä tai omalla asenteellaan tai olemuksellaan johdatella lasta tai muutoin vaikuttaa lapsen mielipiteeseen.

Mikäli lapsen kuulemista ei suoriteta asianmukaisesti, vaarana on, että lapsen kertomus vääristyy, tai lapsi ei esimerkiksi uskalla esittää asian todellista laitaa. Lapsella voi myös olla lojaliteettiriitoja suhteessa hänelle läheisiin henkilöihin, jotka voivat vaikuttaa hänen mielipiteeseensä ja sen ilmaisun kykyyn. On mahdollista, että lapsi ilmaisee oman käsityksensä ja mielipiteensä eri tavoin riippuen siitä, missä tilanteessa ja kuka hänen mielipidettään kysyy. Lapsen mielipidettä ja hänen käsityksiään selvitettäessä on aina muistettava, että lapsen mielipiteen muodostumiseen on voinut vaikuttaa myös epäasialliset seikat kuten lahjominen, uhkailu tai painostaminen.

Korostan, että lapsen kertoma tulee aina ottaa vakavasti. Yhtä lailla lapsen esittämät huolenaiheet on aina selvitettävä. Selvitystyötä ei tule tarpeettomasti viivyttää, sillä erityisesti pienen lapsen osalta ajan kulumisella on erityistä merkitystä hänen kykyynsä kertoa tapahtumista.

Mikäli lastensuojeluilmoituksessa esitetyt tiedot tai muutoin lapsen kertomus arvioidaan sellaisiksi, että niiden johdosta sovittua yhteydenpitoa täytyy muuttaa, on kyse tilanteesta, jossa asianosaisia on kuultava ja päätös yhteydenpidon rajoittamisesta tehtävä.

Lastensuojeluilmoitus 28.5.2020

Kantelussa tarkoitettu ensimmäinen lastensuojeluilmoitus on tehty 28.5.2020 sen vuoksi, että perhehoitajan mukaan lapsi oli kantelijan tapaamisen jälkeen kertonut perhehoitajalle, että äiti "läpsii" häntä. Lastensuojeluilmoitus johti siihen, että sosiaalityöntekijä päätti yhdessä edunvalvojan kanssa tehdä kantelijasta rikosilmoituksen sekä keskeytti lapsen ja kantelijan välisten tapaamisten toimeenpanon yksipuolisella ilmoituksella. Tätä olen käsitellyt aikaisemmin jaksossa 3.3.

Perhehoitajan tekemä ilmoitus tuotiin lastensuojelun toimesta esille uutena asiana 5.6.2020 järjestetyssä hallinto-oikeuden suullisessa käsittelyssä, jossa käsiteltiin huostaanoton purkuhakemukseen tehtyä kielteistä päätöstä. Myöhemmin selvisi, että lastensuojeluilmoitus ja sen perusteella tehty rikostutkintapyyntö ei johtanut syytteesen.

Minulle toimitetuista asiakirjoista ilmenee, ettei kantelijan kanssa keskusteltu lastensuojeluilmoituksesta, sitä ei lähetetty asiakirjojen perusteella tiedoksi kantelijalle eikä ilmoituksen käsittelystä kantelijan kanssa muutoinkaan löydy merkintöjä. Sen sijaan asia on otettu yllättäen esille kantelijan oikeusturvan kannalta tärkeässä hallinto-oikeuden suullisessa käsittelyssä siten, ettei kantelija tai hänen asianajajansa ole saanut mahdollisuutta tutustua ilmoitukseen etukäteen, eikä näin ollen ole voinut puolustautua väitösten osalta suullisessa käsittelyssä.

Nähdäkseni sosiaalityöntekijän menettely on saattanut vaikuttaa hallinto-oikeuden asiassa tekemään ratkaisuun. Ottaen huomioon tuomioistuimen ja oikeusasiamiehen välisen toimivallan jaon, en kuitenkaan ota asiaan tämän enempää kantaa.

Lastensuojeluilmoitukset 1.3.2021 ja 11.3.2021

Koulunkäyntiavustaja on tehnyt 1.3.2021 lastensuojeluilmoituksen, jonka mukaan lapsi oli kertonut koulunkäyntiavustajalle, ettei halua enää tavata kantelijaa. Ilmoituksen mukaan kantelija on haukkunut lasta ja ollut vihainen. Ilmoituksen mukaan lapsi on kertonut, että kantelija on heittänyt pikkuveljeä tuttipullolla ja että lapset olisivat odottaneet ulkona iltaan asti katoksessa ennen kuin ovat uskaltaneet pyrkiä takaisin sisälle.

Asiakaskertomusmerkinnän 1.3.2021 mukaan sosiaalityöntekijä B on tehnyt tilanteesta lastensuojeluilmoituksen C:n kaupungille koskien kantelijan kotona asuvaa lasta. Asiakaskertomuskirjauksen 3.3.2021 mukaan lastensuojeluilmoitus on postitettu kantelijalle suomen- ja englanninkielisenä.

Asiakaskertomuksen mukaan kantelijan perheen perhetyöntekijä on tehnyt A:n kuntayhtymälle lastensuojeluilmoituksen 11.3.2021, joka koski perhehoitajan menettelyä.

Ilmoituksessa on käsitelty sitä, että perhehoitaja ei tue yhteydenpitoa ja sävy puheluissa on ollut ivallinen, eikä perhehoitaja ole puuttanut asiaan. Ilmoituksessa on tuotu esille kantelijan havaitsemia puutteita lapsen vaatetuksessa ja hiustenhoidossa. Ilmoituksessa myös tuotiin esille perhetyön havainto siitä, että kotiinpäin työskentely on ollut vähäistä ja lapsen ja kantelijan suhdetta ei ole tuettu, myöskään sijaisperheen taholta.

Asiakirjojen perusteella sosiaalityöntekijä on 11.3.2021 ilmoituksen jälkeen soittanut perhehoitajalle ja keskustellut lastensuojeluilmoituksesta myös perhehoitajan äidin sekä lapsen edunvalvojan kanssa. Edunvalvoja ja sosiaalityöntekijä ovat yhdessä päättäneet peruuttaa seuraavan tapaamisen kantelijan ja lapsen välillä. Tätä olen käsitellyt jo aiemmin jaksossa 3.3. Sosiaalityöntekijä on myös tavannut lapsen.

Asiakirjojen perusteella sosiaalityöntekijä ei ole kuitenkaan keskustellut kantelijan kanssa lastensuojeluilmoituksista, vaan 19.3.2021 tehdyn merkinnän mukaan sosiaalityöntekijä on ainoastaan lähettänyt kantelijalle sähköpostin, jossa hän on ilmoittanut kantelijalle, että lapsi ei halua tavata kantelijaa. Viestissä sosiaalityöntekijä on todennut vain, että ”myöhemmin keväällä kokoonnumme”.

Tämän jälkeen asiakaskertomukseen tehtyjen merkintöjen perusteella C:n kaupungin työntekijä on ollut yhteydessä lapsen sosiaalityöntekijään ja kertonut edellä kuvatulla tavalla, että 1.3.2021 tehdyssä lastensuojeluilmoituksessa kuvatut lapsen kertomat tapahtumat eivät voi pitää paikkaansa, koska perhetyöntekijä on ollut kyseisenä ajankohtana perheen kanssa ja tosiasiallisesti päivä on vietetty Hoplopissa.

Asiakaskertomuksen 19.3.2021 merkinnän mukaan sosiaalityöntekijä on lisäksi ryhtynyt valmistelemaan tapaamisten järjestämistä jatkossa valvottuina. Kantelija on ilmoittanut, ettei suostu valvottuihin tapaamisiin ja on vaatinut yhteydenpidon rajoittamista koskevaa päätöstä, jos rajoittamistoimiin ryhdytään.

Asiakaskertomuksen merkinnän 23.3.2021 mukaan sosiaalityöntekijä B:n tekemää lastensuojeluilmoitusta on käsitelty puhelimitse kantelijan kanssa. Tämän kirjauksen mukaan sosiaalityöntekijä on alkanut käydä läpi ilmoitusta, mutta C:n kaupungin perhetyöntekijä on keskeyttänyt hänet sanomalla, että asia on jo käsitelty kantelijan kanssa C:n kaupungissa. Kirjauksen mukaan sosiaalityöntekijä on huomauttanut, että lapsi ”on D:n kunnan sosiaalitoimen asiakas, ja ls-ilmoitukset on tapana käydä vanhemman kanssa läpi ja kuulla myös vanhemman näkemys asioista”.

Saman kirjauksen mukaan kantelija on halunnut puhua myös C:n kaupungin perhetyöntekijän tekemästä perhehoitajan menettelyä koskevasta lastensuojeluilmoituksesta. Kirjauksesta ilmenee, että sosiaalityöntekijä on todennut keskustelleensa kampaajan kanssa, joka sanoo [--] olevan erilaista kuin suomalaisten hiuksien. Muilta osin kirjauksesta ei ilmene, että 11.3.2021 lastensuojeluilmoituksen sisältämiä asioita olisi puhelinpalaverissa käyty läpi.

Totean asiakirjojen perusteella, että kantelijan ja hänen lapsensa välisiä tapaamisia on kantelussa mainituin tavoin lastensuojeluilmoitusten johdosta yksipuolisella menettelyllä rajoitettu. Tätä olen käsitellyt myös jaksossa 3.3.

Asiakirjoista ilmenee, että 1.3.2021 koulunkäynninohjaajan tekemä lastensuojeluilmoitus on lähetetty kantelijalle tiedoksi, mutta muutoin kantelijan kanssa ei ole keskusteltu ilmoituksesta ennen kuin C:n kaupungin työntekijä on ollut yhteydessä A:n kuntayhtymään ja asiassa on 23.3.2021 järjestetty puhelinpalaveri. Puhelinpalaverin merkintöjen mukaan perhetyöntekijän tekemän 11.3.2021 lastensuojeluilmoituksen osalta kantelijan kanssa ei ole keskusteltu ilmoituksen sisällöstä, eikä ilmoitusta merkintöjen perusteella ole lähetetty kantelijalle tiedoksi.

Totean, että sosiaalityöntekijän menettely lastensuojeluilmoitusten käsittelyssä on saadun asiakirjaselvityksen perusteella ollut vaihtelevaa; toisinaan ilmoituksia on käsitelty ainakin jollakin tapaa kantelijan kanssa ja toisinaan ei. Asiakirjojen perusteella on kuitenkin selvää, että 28.5.2020 ja 1.3.2021 tehdyt lastensuojeluilmoitukset johtivat välittömään yhteydenpidon voimakkaaseen rajaamiseen ilman, että kantelijalle olisi tarjottu ensin mahdollisuutta kertoa asioihin oma näkemyksensä. Tällaista menettelyä en voi pitää puolueettomana ja oikeasuhtaisena lastensuojeluilmoitukseen liittyvänä asian selvittämisenä.

Asiakirjoista ilmenee, että sosiaalityöntekijä on ryhtynyt valmistelemaan lapsen haastattelua ulkopuolisen tahon toimesta sen selvittämiseksi, miksi lapsi kertoo lastensuojeluilmoituksissa kuvattuja asioita. Tätä pidän myönteisenä seikkana.

Minulle viimeisimpänä toimitetuista heinäkuun 2022 lapsen asiakaskertomukseen tehdyistä merkinnöistä ilmenee, että lapsi on tällä kertaa kertonut, että sijaisperheen äiti oli ollut vihainen hänelle ja on ottanut häntä tiukasti kiinni kädestä ja raahannut omaan huoneeseen. Kantelijan perhetyöntekijä oli tehnyt lapsen kertomasta lastensuojeluilmoituksen A:n kuntayhtymälle. Asiakaskertomuksen mukaan asiaa on käsitelty 7.9.2022 asiakassuunnitelmanneuvottelussa, jossa perhehoitaja on kertonut, että touko-kesäkuun aikana lapsen käytös on ollut erittäin haastavaa, lapsi on varastanut tavaraa ja "huoritellut" toisia sekä valehdellut.

Asiakirjojen perusteella lapsen perhehoitajasta kertoma ei johtanut rikosilmoituksen tekemiseen tai muuhunkaan perhehoitajaan kohdistuvaan selvittämistyöhön. Kun kantelija on kertonut sosiaalityöntekijälle aikovansa tehdä asiasta rikosilmoituksen itse, on sosiaalityöntekijä kirjannut asiakaskertomukseen arvioivansa kantelijan menettelyn olevan ”kosto”. Asiakaskertomusmerkinnän 8.9.2022 mukaan sosiaalityöntekijä ja perhehoitaja ovat keskustelleet asiasta puhelimitse, ja perhehoitaja on kertonut kokevansa tällaiset ”ylimääräisenä vaikeutena, joka vie paljon voimia”. Perhehoitaja on kirjauksen mukaan lisäksi sanonut, että ”lapsi jo itsessään vaatii aika paljon ja sitten tulee vielä tällaisia perusteettomia syytöksiä”.

Totean, että kantelijan perhetyöntekijän heinäkuussa tekemää lastensuojeluilmoitusta ei ole käsitelty ilman aiheetonta viivästystä, kun asiasta on keskusteltu vasta syyskuussa. Lisäksi totean, että en voinut olla panematta merkille sitä asiakirjoista ilmenevää eroa, mikä on havaittavissa lapsen kertomuksen ”uskottavana” pitämiseen riippuen siitä, kenen menettelystä lapsi on kertonut. Aiemmin lapsen kertoessa kantelijaan liittyvästä menettelystä perhehoitaja on todennut sosiaalityöntekijälle B:lle, että ”lapsi ei kerro ihan omasta päästään tällaisia juttuja, vaikka pientä asioiden vääristelyä ilmeneekin”. Kun lapsi on kertonut perhehoitajan menettelystä, on perhehoitaja kertonut palaverissa lapsen käytöksen olleen erittäin haastavaa, lapsi on varastellut ja valehdellut. Eroa on myös siinä, mihin toimenpiteisiin lastensuojeluilmoitukset johtivat: kantelijan osalta rikosilmoitukseen ja tapaamisten rajoittamiseen, mutta perhehoitajan osalta asiassa ei ryhdytty toimenpiteisiin. Kiinnitin huomiotani myös siihen, että kantelijan perhetyöntekijöiden ilmoituksessa esittämiä huolenaiheita ei asiakirjojen mukaan juurikaan käsitelty.

Totean, että vaikka lastensuojeluilmoituksen käsittelyn tapa on sosiaalityöntekijän harkinnassa, on ilmoitukset käsiteltävä johdonmukaisesti ja puolueettomasti.

Toimenpiteeni asiassa ilmenevät kohdasta 4.

3.15 Lapsen edunvalvojan menettely ja edunvalvonnan tarpeen arviointi

Kantelija on myös arvostellut lapselleen määrätyn edunvalvojan menettelyä. Kantelun mukaan edunvalvoja F on osallistunut verkostotapaamisiin, joissa sosiaalityöntekijä on tehnyt rajoittamistoimia toistuvasti, mutta edunvalvoja ei ole vaatinut sosiaalityöntekijältä kirjallisia päätöksiä, eikä kuulemisia. Edunvalvoja ei ole myöskään vaatinut sosiaalityöntekijän esittämille syytöksille perusteita, eikä kysynyt kantelijan kantaa esitettyihin syytöksiin. Edunvalvoja ei ole huomionnut kantelijan esiin tuomaa huolta lapsen elinympäristön vaikutuksesta lapseen. Edunvalvoja ei ole vaatinut lapselle lastensuojelulain mukaista tukea äidinkielen ylläpitoon.

Edunvalvoja ei ole vaatinut lapselle tukea yhteydenpitoon biologiseen vanhempansa.

En ole erikseen pyytänyt edunvalvojalta selvitystä. Arvioin asiaa minulle toimitettujen asiakirjojen perusteella ja kiinnitän huomiotani lähinnä siihen, miten sosiaalityöntekijä on tehnyt yhteistyötä edunvalvojan kanssa.

Lastensuojelulain 22 §:n mukaan lapselle tulee lastensuojeluasiassa määrätä edunvalvoja käyttämään huoltajan sijasta lapsen puhevaltaa, jos on perusteltu syy olettaa, ettei huoltaja voi puolueettomasti valvoa lapsen etua asiassa ja edunvalvojan määrääminen on tarpeen asian selvittämiseksi tai muutoin lapsen edun turvaamiseksi.

Lastensuojelulain säännöksen soveltamisen edellytyksenä on siis, että asiassa on perusteltu syy epäillä huoltajan puolueettomuutta, ja että lapsen etu vaatii edunvalvojan määräämistä.

Edunvalvoja käyttää lapsen huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa ja hänen tehtävänä on valvoa puolueettomasti kussakin asiassa lapsen etua. Tässä tehtävässään edunvalvojan on otettava huomioon, miten lapselle kuuluvat oikeudet toteutuvat sijaishuollossa. Edunvalvojalla on lapsen puhevallan käyttäjänä toimivalta esittää lapsen puolesta vaatimuksia ja hakea muutosta viranomaisen päätöksiin.

Edunvalvojan tehtävänä on omalta osaltaan huolehtia, että lapsen laissa ja ihmisoikeussopimuksissa turvatut oikeudet toteutuvat. Päätöksenteon osalta edunvalvojan tulee arvioida sitä, ovatko päätökset lapsen edun mukaisia. Vaikka edunvalvoja olisikin samaa mieltä päätöksentekijän kanssa esimerkiksi siitä, että lapselle tehty rajoitustoimenpide on perusteltu, on edunvalvojan kuitenkin arvioitava rajoitustoimenpiteen oikeasuhtaisuutta, sen voimakkuutta ja sitä, mikä merkitys rajoituksella on nimenomaan lapselle kuuluvien oikeuksien ja sijaishuollon tarkoituksen toteutumiselle.

Minulle toimitetuista asiakirjoista syntyy vaikutelma, että sosiaalityöntekijä on osittain siirtänyt omia tehtäviään lapsen edunvalvojalle esimerkiksi kantelijan ja hänen lapsensa välisen yhteydenpitoasian selvittämisessä. Yhteydenpidon toteuttamisessa on osittain edetty edunvalvojan ehdotusten mukaisesti. Kuten olen edellä jo todennut, sosiaalityöntekijä on se taho lastensuojeluprosessissa, jonka tehtävänä on valmistella asioita päätöksentekoa varten, huolehtia hyvästä yhteistoiminnasta asianosaisten kanssa ja valvoa lapsen edun toteutumista. Sosiaalityöntekijä ei voi siirtää näitä tehtäviä muille toimijoille.

En tarkoita tällä sitä, etteikö sosiaalityöntekijän tulisi selvittää asianosaisten, mukaan lukien edunvalvojan, mielipidettä ja näkemystä siitä, miten lapsen etua toteuttavia toimenpiteitä suunnitellaan ja toteutetaan.

Tämä on viranhaltijan lakisääteisiin tehtäviin kuuluva velvollisuus. Sen sijaan viranhaltija ei voi luovuttaa hänelle lain mukaan kuuluvaa ”prosessin johtoa” toiselle taholle, eikä hän ole itsenäisesti tehtävässä kokonaisharkinnassaan sidottu hänelle esitettyihin mielipiteisiin ja näkemyksiin.

Lapsen edunvalvoja on määrätty vuonna 2016 käräjäoikeuden antamalla päätöksellä. Määräys koskee päätöksen sanamuodon mukaan huostaanottoa ja turvapaikkaprosessia. Määräys on annettu lapsen ja kantelijan päätöksentekoaikaan vallinneiden olosuhteiden ja lapsen silloisten tarpeiden perusteella. Sosiaalityöntekijän antaman selvityksen mukaan edunvalvojan hakemuksessa perusteiksi esitetyt syyt ”liittyivät äidin huonoon psyykkiseen vointiin ja lääkärin antaman lausunnon mukaan hän ei ollut kykenevä huolehtimaan lapsestaan ja oli myös vaaraksi lapselle.”

Hallituksen esityksessä eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 252/2006) todetaan esityksen yleisperusteluissa edunvalvojan määräämisestä ja sen perusteista (s.17) muun muassa, että ”sosiaalihuollon asiakaslain esitöiden mukaan (HE 137/1999 vp, HaVL 7/2000 vp, StVM 18/2000 vp) eturistiriitaa ei voi syntyä pelkästään sillä perusteella, että lapsi ja huoltaja ovat eri mieltä jostakin kysymyksestä. Eturistiriitaa ei myöskään osoita se, että huoltajalla ja sosiaaliviranomaisella on eriäviä käsityksiä lapsen edusta esimerkiksi huostaanottoa koskevassa asiassa. Sen sijaan laillisen edustajan puolueettomuuden voi olettaa vaarantuvan säännöksessä tarkoitetulla tavalla ainakin silloin, kun sosiaalihuoltoa koskevassa asiassa alaikäisen vastapuolena on huoltaja itse taikka hänen puolisonsa tai muu hänelle läheinen henkilö. Puolueettomuus saattaa vaarantua myös esimerkiksi silloin, kun huoltajan tai hänelle läheisen henkilön epäillään tai todetaan pahoinpidelleen lasta tai käyttäneen tätä seksuaalisesti hyväkseen. Lisäksi tilanteissa, joissa vastapuoliksi saattaisivat joutua perheen lapset keskenään, vaarantuu mitä ilmeisimmin myös huoltajan puolueettomuus. Esimerkkinä eturistiriitatilanteesta mainitaan lain esitöissä myös sellaiset huoltajuus- ja tapaamiskiistat sekä lastensuojelutilanteet, joissa vanhemmat käyttävät tiedotusvälineitä omien oikeuksiensa puolustamiseksi tavalla, joka loukkaa lapsen kunniaa ja yksityisyyden suojaa.”

Esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa (s.134) on edellä esitetyn lisäksi todettu muun muassa, ”että ristiriita sinänsä ei edellyttäisi edunvalvojan määräämistä, vaan sen lisäksi kyseisen säännöksen mukaan olisi harkittava erikseen, onko edunvalvojan määrääminen tarpeen asian selvittämiseksi tai muutoin lapsen edun turvaamiseksi. Perusteltuna syynä olettaa, ettei huoltaja voi puolueettomasti valvoa lapsen etua asiassa, tarkoitettaisiin lähinnä vastaavia tilanteita, joihin myös sosiaalihuollon asiakaslain esitöissä on viitattu... Eturistiriita ei voi syntyä pelkästään sillä perusteella, että lapsi ja huoltaja ovat eri mieltä jostakin kysymyksestä. Eturistiriitaa ei myöskään osoita se, että huoltajalla ja sosiaaliviranomaisella on eriäviä käsityksiä lapsen edusta esimerkiksi huostaanottoa koskevassa asiassa...”

Edunvalvojan määrääminen voisi olla tarpeen myös tilanteissa, joissa lapsen huoltaja ei terveydentilansa, esimerkiksi mielenterveyden häiriön, vuoksi kykene valvomaan lapsen etua.”

Saamastani selvityksestä ilmenee, että kantelijan, kuten myös lapsen, olosuhteet ovat edunvalvojan määräämistä koskevan, vuonna 2016 annetun päätöksen jälkeen olennaisesti muuttuneet. Kantelijalla on lisäksi toinen, vuonna 2018 syntynyt lapsi, jota hän kasvattaa itsenäisesti omassa kodissaan ja jonka kasvatuksesta kantelijan kotikunnan viranomaisilla ei ole huolta.

Nähdäkseni tällä hetkellä viranomaisen ja kantelijan välillä vallitsee erimielisyyttä vain lapsen huostaanoton jatkamisesta ja yhteydenpidon määrästä ja toteuttamistavoista. Tällainen erimielisyys ei edellytä, tai edes mahdollista, edunvalvojan määräämistä.

Kantelijan lapsen turvapaikkaprosessi on saatettu tietojeni mukaan loppuun ja hänellä on Suomessa pysyvä P-oleskelulupa, kuten kantelijallakin. Tälläkään perusteella tarvetta edunvalvontaan ei siis enää ole.

Totean, että edunvalvojan määräys ei ole tarkoitettu olemaan voimassa koko lapsen sijaishuollon keston ajan, vaikka se annetaankin toistaiseksi. Pidän selvänä, että määräys on lopetettava, kun edellytykset sen jatkamiselle ovat lakanneet. Edunvalvonnan jatkamisen harkintavelvollisuus alkuperäisten perusteiden poistuttua on niin edunvalvojalla itsellään, kuin ennen kaikkea sijaishuollosta vastuussa olevalla viranomaisella.

Koska edunvalvontaa koskevalla määräyksellä tosiasiallisesti rajoitetaan ja kavennetaan huoltajalle laissa säädettyä päätösvaltaa, on viranomaisen suhteellisuusperiaatteen mukaisesti ryhdyttävä huoltajan laissa säädettyjä oikeuksia turvaaviin toimiin edunvalvonnan tarpeen poistuessa.

3.16 Luonapitokorvaukset ja muut sijaishuoltoon kuuluvat korvaukset

Kantelu

Kantelun mukaan kantelijalle ei ole selvitetty hänelle kuuluvia oikeuksia esimerkiksi luonapitokorvausten osalta.

Kantelun mukaan sosiaalityöntekijä B on suoranaisesti valehdellut kantelijalle useissa eri asioissa ja johtanut tarkoituksella häntä harhaan. Kantelussa mainitaan tästä esimerkki lapsen kotitapaamisiin liittyvät luonapitokorvaukset, joista aikaisemmin B oli todennut kantelijalle, että koska kyseessä on hänen lapsensa, on myös taloudellinen vastuu hänellä.

A:n kuntayhtymän lausunto

Lausunnossa ei ole otettu tähän asiaan kantaa.

Sosiaalityöntekijän selvitys

Sosiaalityöntekijän antaman selvityksen mukaan kantelija ”ei ole vaatinut luonapitokorvauksia ennen tämän vuoden alkua. Luonapitokorvauksia on maksettu takautuvasti.”

Asiakaskertomus

Asiakaskertomuksen 8.2.2021 merkinnän mukaan kantelijalle on maksettu lapsen käynnit 1.1.2019-7.2.2021 väliseltä ajalta 16 euroa per vuorokausi.

Arviointini

Totean, että luonapitokorvausten tarkoituksena on osaltaan mahdollistaa lapsen ja hänen läheistensä yhteydenpito. Korvaukset ovat osa sijaishuollosta aiheutuvia kustannuksia, joista sijoittajakunta vastaa.

Kun sijoittajakunnalle kuuluu lastensuojelulain nimenomaisen säännöksen (54 §:n 2 momentti) mukaan velvollisuus sijaishuollon aikana tukea ja edistää lapsen ja hänen vanhempiensa sekä lapsen ja muiden hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpito-oikeuden toteutumista, on sijoittajakunnan varmistettava, ettei sen oma menettely vaaranna tämän lapselle kuuluvan oikeuden toteutumista.

Olen edellä useissa eri jaksoissa kuvannut kantelijan olosuhteita ja hänen erityistä tarvettaan saada viranomaiselta selvitystä hänen oikeuksistaan ja viranomaisen velvollisuuksista lainmukaisesti. Olen myös todennut, että sosiaalityöntekijällä on itse laatimiensa asiakirjojen perusteella ollut selvä käsitys kantelijan puutteellisesta kyvystä (erityisesti sijoituksen alkuajana) asioida itsenäisesti viranomaisessa ja toisaalta myös hänen taloudellisista olosuhteistaan ja mahdollisuuksistaan vastata itse yhteydenpitokustannuksista. Sosiaalityöntekijällä on pitänyt olla myös tieto sijoittajakunnalle kuuluvasta kustannusvastuusta yhteydenpitoa koskevien menojen osalta. Tästä huolimatta sosiaalityöntekijä ei ole maksanut kantelijalle luonapitokorvauksia oma-aloitteisesti.

Selvityksessään sosiaalityöntekijä viittaa siihen, ettei kantelija ollut aiemmin vaatinut korvausten maksamista. Kuitenkin kantelijan olosuhteissa A:n kuntayhtymän viranhaltijan olisi tullut oma-aloitteisesti selvittää kantelijalle kuuluvat oikeudet ja varmistaa luonapitokorvausten oikea-aikaisella maksamisella, että taloudelliset seikat eivät ole esteenä yhteydenpidolle.

Totean vielä, että tilanteessa, jossa yhteydenpito saattaa estyä tai vaikeutua tapaamiseen oikeutetun lapsen läheisen henkilön huonosta taloudellisesta tilanteesta johtuen, on sijoittajakunnan huolehdittava tapaamisten kustannuksista maksamalla ne ennakoon tai vastaamalla välttämättömistä kustannuksista itse.

Pidän sosiaalityöntekijän menettelyä tältäkin osin moitittavana ja kantelijan ja hänen lapsensa oikeuksien toteutumista vaarantavana.

Totean vielä, että asiassa jää epäselväksi, onko kantelijalle maksettu takautuvasti myös matkakorvauksia. Uusimpien vuonna 2022 tehtyjen lapsen asiakaskertomusmerkintöjen mukaan kantelijalle on sittemmin maksettu tapaamisista matkakorvauksia sekä lisäksi ruokaraha ainakin kolmesta tapaamisesta.

4 TOIMENPITEET

4.1.1. Yhteenvetoa

Kodin ulkopuolelle sijoitetulla lapsella on huostaanoton aikana oikeus saada hänen tarpeisiinsa vastaavaa sijaishuoltoa. Totean painokkaasti, että tähän kunnan järjestämisvastuuseen kuuluu lapsen kielellisten oikeuksien turvaaminen sijaishuollon aikana.

Lapsen kodin ulkopuolelle sijoittaneella kunnalla on velvollisuus sijaishuollon aikana pyrkiä huostaanoton lopettamiseen ja perheen jälleenyhdistämiseen. Tavoitteen toteuttamiseksi sijoittajakunnalla on velvollisuus tehdä suunnitelma perheen jälleenyhdistämisestä yhdessä lapsen ja hänen perheensä kanssa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on korostanut valtioiden positiivista velvollisuutta huolehtia siitä, että lapsen huostaanottoa pidetään yleensä väliaikaisena toimenpiteenä ja että toimenpiteiden yleisenä tarkoituksena on lapsen palauttaminen ja perheen yhdistäminen.

Asianosaisten oikeusturvan toteutuminen edellyttää, että silloin, kun lapsen ja hänen läheistensä välistä yhteydenpitoa lastensuojelulaissa säädetyillä edellytyksillä rajoitetaan, viranomaisen tekee rajoituksesta lain edellyttämän kirjallisen valituskelpoisen päätöksen.

Rajoitustoimia ei voi toimeenpanna ilman laissa säädettyä perustetta ja päätöksentekoa.

Kantelijan lapsen sijaishuollossa ja sen päätöksenteossa, sijaishuollon valvonnassa, kantelijaa koskevassa päätöksenteossa ja hänen kohtelussaan on toimittu lainvastaisesti, virheellisesti ja puutteellisesti, kun:

- lapsen kielellisten oikeuksien turvaaminen on lainvastaisesti laiminlyöty (kohdat 3.2, 3.3 ja 3.7);

- kantelijan ja hänen lapsensa välistä yhteydenpitoa on lainvastaisesti rajoitettu pitkäaikaisesti ja voimakkaasti ilman, että rajoituksista olisi tehty valituskelpoista päätöstä (kohdat 3.3 ja 3.4);
- sijaishuollon valvonta on laiminlyöty ja viranomaiselle kuuluvia lakisääteisiä tehtäviä on osin siirtynyt perhehoitajalle (kohta 3.5);
- perheen jälleenyhdistämisen tavoitetta ei ole työskentelyssä otettu huomioon ja sen suunnittelu on lainvastaisesti laiminlyöty (kohta 3.7);
- vanhemmuutta tukevan suunnitelman laatiminen on laiminlyöty (kohta 3.7);
- kantelijan asemaa erityistä tukea tarvitsevana henkilönä ei ole otettu työskentelyssä huomioon, hänen osallistumisoikeuttaan on rajattu, eivätkä vastuussa olevat viranhaltijat ole huolehtineet sosiaalihuollon asiakaslain tarkoittamasta selvitysvelvollisuudesta eikä hallintolain tarkoittamasta tulkitsemisvelvollisuudesta (mm. kohdat 3.6, 3.8, 3.9 ja 3.10);
- kantelijan vaatimusta sijaishuoltopaikan muuttamisesta ei ole hallintolain ja lastensuojelulain mukaisesti käsitelty (kohta 3.11).

Pidin myös kohdissa 3.12 ja 3.13 kantelijan lapsen avohuollon sijoitusta ja lapsen huostaanottoa koskevaa päätöksentekomenettelyä lastensuojelulain vastaisena ja kantelijan ja hänen lapsensa oikeusturvan toteutumista vakavasti vaarantavana. Tähän näkemykseeni on vaikuttanut erityisesti kantelijan silloinen erityisen tuen tarve ja erityisen haavoittuva asema sekä hänen alisteinen asemansa sekä täydellinen riippuvuutensa viranomaisen neuvonnasta. Lisäksi arviointiini on vaikuttanut se tosiasia, että viranomaisen aikanaan sijoituksen alussa tekemät menettelyvirheet ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat edelleen tässä päätöksessäni kuvaamaani lastensuojeluprosessiin kantelijan oikeuksien toteutumista heikentävällä tavalla.

Edelleen olen kiinnittänyt huomiotani laiminlyönteihin, jotka ovat vaikuttaneet heikentävästi kantelijan oikeusturvan toteutumiseen:

- muistutusvastauksen antamisen myöhästyminen sekä vastauksen sisällössä havaitut puutteet (kohta 3.11);
- monialaisen yhteistyön tekemisen laiminlyöminen (kohta 3.8);

- edunvalvojamääräyksen välttämättömyyden arvioimisen laiminlyönti (kohta 3.15);
- lastensuojeluilmoitusten käsittelyssä tapahtuneet laiminlyönnit (kohta 3.14);
- luonapitokorvausten oma-aloitteisen maksamisen laiminlyönti ja epäselvyys siinä, onko kantelijalle maksettu kaikki sijaishuollon järjestäjän vastuulle kuuluvat korvaukset (kohta 3.16).

Edelleen olen tuonut tässä päätöksessäni eri kohdissa esille näkökulmia hyvän hallinnon periaatteiden noudattamatta jättämisestä viranomaisen toiminnassa; muun muassa viranomaisen velvollisuuksista käsitellä asia puolueettomasti ja velvollisuudesta käyttää kirjauksissaan, asiakasta koskevissa suunnitelmissa ja päätöksissä vain sellaisia todennettuja, lähtökohtaisesti ajantasaisia tietoja, joilla on merkitystä asiakkaan asiassa.

Totean yhteenvedona, että A:n kuntayhtymän ja sen alaisuudessa toimineen sosiaalityöntekijä B:n laiminlyönnit ja lainvastainen menettely erityisesti yhteydenpidon rajoittamisessa ja lapsen kielellisten oikeuksien turvaamisen laiminlyönnissä, kuten myös perheen jälleenyhdistämisen suunnittelun laiminlyönnissä ovat vakavasti vaarantaneet kantelijan ja myös hänen lapsensa laissa säädettyjen oikeuksien toteutumisen.

Kantelija on viranomaisen laiminlyöntien johdosta menettänyt mahdollisuutensa käyttää hänelle kuuluvia perustuslaissa turvattuja oikeussuojakeinoja ja saattaa oikea-aikaisesti muun muassa lapsensa huostaanottoa, sijaishuoltoon sijoittamista ja myös lapsen ja kantelijan välisen yhteydenpidon rajoittamista koskevat kysymykset tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Pidän päätöksessäni kuvattuja laiminlyöntejä erityisen vakavina myös sen johdosta, että laiminlyönnit ovat jatkuneet usean vuoden ajan. Menettelyn moitittavuutta lisää se, että kyseessä on ollut erityisen tuen tarpeessa oleva sosiaalihuollon asiakas, jonka oikeuksien ja oikeusturvan toteutuminen on ollut erityisesti sijoituksen alkuvaiheessa viranomaisen neuvonnan ja toimenpiteiden varassa.

Kuten olen tässä päätöksessäni todennut, lapselle nimetyn sosiaalityöntekijän on valvottava lapsen edun toteutumista lapsen sijaishuollon aikana. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on vastuussa lastensuojelulain tarkoittamien asiakassuunnitelmien laatimisesta, lapsen yhteydenpito-oikeuden edistämisestä, perheen jälleenyhdistämisen suunnittelusta ja sen toteuttamisesta.

Sosiaalityöntekijän on tehtävä hyvää yhteistyötä lapsen huoltajan ja vanhemman kanssa. Sosiaalityöntekijän tehtäviin kuuluu erityisesti myös sijaishuoltopaikan valvonta ja siihen liittyvä velvollisuus puuttua havaitsemiinsa puutteisiin. Edelleen sosiaalityöntekijän velvollisuutena on valmistella sijaishuollon aikana lasta koskevat päätökset siten, kuin lastensuojelulaissa tarkemmin säädetään.

Sosiaalityöntekijä B on ollut kantelijan lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä vuodesta 2015 alkaen. Olen tässä päätöksessäni katsonut, että sosiaalityöntekijä B on laiminlyönyt velvollisuuksiaan myös päätösten valmistelussa. Hän on pitkäkestoisesti ja toistuvasti rajoittanut kantelijan ja hänen lapsensa yhteydenpito-oikeutta viemättä asiaa lastensuojelulain mukaiseen päätöksentekomenettelyyn.

Sosiaalityöntekijä B on lisäksi laiminlyönyt perheen jälleenyhdistämisen suunnittelun ja näin ollen myös sen toteuttamisen, eikä hän ole edistänyt kantelijan lapsen kielellisten oikeuksien toteutumista. Sosiaalityöntekijä B ei ole ryhtynyt asiassa vanhemmuutta tukevan asiakassuunnitelman laatimiseen, vaikka kantelijaa on pidettävä sosiaalihuoltolain tarkoittamana erityistä tukea tarvitsevana henkilönä.

Sosiaalityöntekijä B:n tässä päätöksessäni kuvattu menettely erityisesti lapsen ja kantelijan välisen yhteydenpidon rajoittamisessa yhdistettynä lapsen kielellisten oikeuksien toteuttamisen laiminlyöntiin on johtanut siihen, että lapsi on viranomaisen toimien johdosta vieraantunut äidistään. Kantelijalle ei ole tosiasiallisesti annettu luontevan ja läheisen lapsi-vanhempisuhteen luomiselle mahdollisuuksia, mutta samalla suhteen ohuutta on päätösten perusteluissa käytetty kantelijalle kielteisellä tavalla. Sosiaalityöntekijä B:n menettely on ollut omiaan heikentämään kantelijan luottamusta viranomaisen toiminnan puolueettomuuteen kyseenalaistaen myös sen, onko yhteistyön tekemiselle jatkossa enää edellytyksiä.

4.1.2 Huomautuksen antaminen

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n mukaan, jos oikeusasiamies laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa katsoo, että valvottava on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, mutta harkitsee, ettei syytteen nostaminen tai asian saattaminen kurinpitomenettelyyn ole kuitenkaan tarpeen, hän voi antaa valvottavalle huomautuksen vastaisen varalle.

Olen asian kokonaisarvioinnissa päätenyt siihen, että annan sekä A:n kuntayhtymälle, että henkilökohtaisesti sosiaalityöntekijä B:lle eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:ssä tarkoitetun huomautuksen vastaisen varalle.

Tiedossani on, että kantelijan asianajaja on tehnyt asiassa rikostutkintapyynnön poliisille, ja asia on edelleen vireillä.

4.1.3. Hyvitysesitys

Julkiselle vallalle perustuslain 22 §:ssä säädetty velvollisuus perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen turvaamiseen sisältää paitsi sen, että julkisen vallan on pidättäydyttävä itse loukkaamasta perusoikeuksia, myös sen, että se antaa myös suojaa mahdollisimman hyvin yksityisiä loukkauksia vastaan.

Perustuslain 109 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamies valvoo, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtävänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 11 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamies voi laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa tehdä toimivaltaiselle viranomaiselle esityksen tapahtuneen virheen oikaisemiseksi tai epäkohdan korjaamiseksi.

Oikeusasiamiehen vakiintuneen ratkaisukäytännön mukaan perusoikeuksien loukkaukset pitää ensisijaisesti estää. Jos se ei onnistu, ne pitää oikaista tai korjata. Jos estäminen tai korjaaminen ei onnistu, tulee tehty loukkaus hyvittää. Oikeusasiamies voi tehdä esityksen oikeuksien loukkauksen hyvittämisestä.

Hyvitys on oikeudellisena käsitteenä laaja-alaisempi kuin vahingonkorvauslaina tarkoitettu vahingonkorvaus. Oikeusasiamiehen esityksiin perustuva hyvitysesitys on aikaisemmissa tapauksissa merkinnyt muun muassa vahingonkorvauslain mukaisen vahingonkorvauksen maksamista, hyvitystä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan mukaisesti sopimuksen turvaaman oikeuden tai vapauden loukkaamisesta tai lainvastaisesta menettelystä aiheutuneen vahingon tai epäoikeudenmukaisuuden tuntemuksen, vääryyskokemuksen tai muun sellaisen korvaamista tai hyvittämistä rahallisesti.

Katson, että A:n kuntayhtymä lapsen sijaishuollosta vastuussa olevana viranomaisena on vastuussa lapsen ja kantelijan perusoikeuksien loukkausten hyvittämisestä.

A:n kuntayhtymän ja sen alaisen viranhaltijan lainvastainen menettely on ollut poikkeuksellisen vakavaa ja se on kestänyt pitkään. Olen harkinnassani ottanut erityisesti huomioon A:n kuntayhtymän ja sen viranhaltijan lainvastaisen ja virheellisen menettelyn tosiasialliset vaikutukset ja merkityksen kantelijalle ja hänen sijoitetulle lapselleen.

Pyydän 1.1.2023 aloittavaa X: hyvinvointialuetta kantelijan lapsen sijaishuollon järjestämisestä vastuussa olevana viranomaisena ilmoittamaan minulle 31.1.2023 mennessä, mihin toimenpiteisiin se on ryhtynyt hyvitysesitykseni johdosta.

Pyydän X:n hyvinvointialuetta myös antamaan minulle 1.6.2023 mennessä selvityksen mihin toimenpiteisiin päätökseni on antanut aihetta, erityisesti kantelijan ja hänen lapsensa välisen lapsi-vanhempisuhteen tukemiseksi ja perheen jälleenyhdistämisen suunnittelemiseksi.

Hyvitysesityksen ja antamieni huomautusten johdosta lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni X:n hyvinvointialueelle, A:n kuntayhtymälle, sekä sosiaalityöntekijä B:lle.

Päätös lähetetään tiedoksi myös kantelijan asianajajalle.

X:n hyvinvointialue ilmoitti 31.1.2023 tekevänsä ratkaisun johdosta seuraavat toimenpiteet:

- kantelija ja lapsi tavataan ja pyydetään henkilökohtaisesti anteeksi
- tapahtuneet oikeudenloukkaukset hyvitetään maksamalla 10 000 euroa sekä lapselle, että kantelijalle
- asia ja ratkaisu käydään lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa läpi sekä selvitetään asiaa myös mahdollisten työnjohdollisten toimien osalta
- asia käydään läpi valvonta-asiana myös perhehoitajien kanssa ja tavataan ja kuullaan myös muita lapsia, jotka ovat sijoitettuna perhehoitajille
- selvitetään lapsen edunvalvojan toimintaa valvonta-asiana ja arvioidaan edunvalvonnan jatkamisen tarve
- arvioidaan lisäkoulutuksen tarve lastensuojelun sosiaalityöntekijöille.